

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE' DEKİ ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED)
ÇALIŞMALARI UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE KÖK

**DANIŞMAN
PROF. DR. HATİM ELHATİP**

**OCAK, 2012
AKSARAY**

Her hakkı saklıdır

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE' DEKİ ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED)
ÇALIŞMALARI UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE KÖK

**DANIŞMAN
PROF. DR. HATİM ELHATİP**

**OCAK, 2012
AKSARAY**

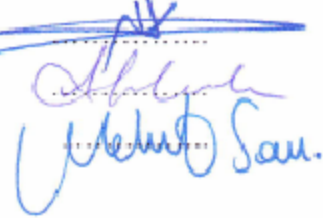
Her hakkı saklıdır

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KABUL ve ONAY BELGESİ

Ayşe KÖK' ün "Türkiye' Deki Çevresel Etki Değerlendirmesi (Çed) Çalışmaları Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri" başlıklı Lisansüstü tez çalışması, Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 04.01.2012 tarih ve 2012/01-03 sayılı kararı ile oluşturulan aşağıdaki jüri tarafından Çevre Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS Tezi olarak Oy Birliği/Oy Çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Hatim ELHATİP Aksaray Üniversitesi
1. Jüri : Yrd. Doç. Ahmet KILIÇ Aksaray Üniversitesi
2. Jüri : : Doç. Mehmet ŞARI Aksaray Üniversitesi

İmza

Tezin Savunulduğu Tarih : 23.01.2012

ONAY

Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 14.2.2012 tarih ve 2012/01-03 sayılı kararı ile Ayşe KÖK' ün Çevre Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** derecesi alması onaylanmıştır.

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Selçuk REİS

ÖNSÖZ

Kamu veya özel sektöre ait kurum ve kuruluşların yatırım kararlarını çevreye zarar vermeden yapabilmesi için yol gösterici bir çalışma olarak değerlendirilen Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporları, sanayinin, altyapının ve diğer tesislerin çevreye zarar vermeden geliştirilmesini sağlamaktadır.

Türkiye’de hazırlanan ÇED raporlarının kalitesini olumsuz yönde etkileyen ve çoğu ekonomik nedenlere dayanan bir çok faktör mevcuttur.

Bu çalışmada Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve Türkiye’deki ÇED (Çevresel Etki Değerlendirme) Raporunun hazırlanması ve yer seçimi aşamalarından uygulama safhasına kadarki süreçler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve bu bağlamda Türkiye’deki ÇED uygulamalarında karşılaşılan güçlükler saptanmış, bu doğrultuda çözüm önerileri belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’deki ÇED uygulamalarının mevcut durumu eksikleri ve bu eksikliklere çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

TEŞEKKÜR

Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak sunulan bu çalışmanın tüm aşamalarında bilgi, tecrübe ve zamanını esirgemeyerek yol gösteren Prof. Dr. Hatim ELHATİP, Yrd. Doç. Ahmet KILIÇ ve Doç. Mehmet SARI' ya, Çevre Mühendisliği Bölümüne, Fen Bilimleri Enstitüsünde emeği geçen herkese, benden manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve eşim Yusuf GÜZEL' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖNSÖZ.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
1.GİRİŞ	1
1.1. ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi)'nin Tanımı, Amacı ve Gerekliliği	2
1.2.ÇED' in Temel Özellikleri	6
1.3. ÇED'in Çeşitli Ülkelerdeki Gelişimi, Prosedürü ve Tarihsel Süreci	8
1.3.1. Dünyada gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci	8
1.3.2. ABD' de Gelişimi, Prosedürü ve Tarihsel Süreci	9
1.3.3. Hollanda gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci.....	13
1.3.4. İspanya' da gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci	15
1.3.5. Brezilya' da gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci.....	18
1.3.7. Avrupa Birliğinde ÇED prosedürü ve uygulamaları.....	20
1.3.8. Hollanda ÇED prosedürü ve uygulamaları.....	25
1.3.9.Türkiye' de ÇED prosedürü ve uygulamaları.....	25
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	31
3. MALZEME VE YÖNTEM.....	35
3.1. Malzeme.....	35
3.2. Yöntem.....	35
4. BULGULAR.....	36
4.1. Türkiye' deki ÇED' e Bakış	36
4.2. Türkiye' deki ÇED Prosedürü	44
4.3. Ülkeler Arası Karşılaştırmalar	49
4.3.1 Türkiye ve Hollanda uygulamalarının karşılaştırılması	49
4.3.2 Türkiye ve İspanya uygulamalarının karşılaştırılması.....	50
4.3.3 Türkiye ve ABD uygulamalarının karşılaştırılması.....	52
4.3.4 Türkiye ve Brezilya uygulamalarının karşılaştırılması.....	53
4.3.5 Hindistan, Türkiye ve Tunus'taki ÇED sistemleri karşılaştırılması	54
5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR.....	58
5.1. AB Uyum Sürecinde Türkiye' deki ÇED Sisteminin Uyumluluğu.....	60
5.1.1 Sürece katılım-halkın katılımı	60
5.1.2. Eleme.....	60
5.1.3. Kapsamlaştırma	61
5.1.4. Rapor Hazırlama	61
5.1.5. İzleme.....	61
5.2 Türkiye' de ÇED Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	63
5.2.1. ÇED hazırlayan kurum-kuruluşlardaki kadrolaşma eksikliği	63
5.2.2. Veri eksikliği.....	64
5.2.3. Halkın katılımı.....	64
5.2.4. ÇED hazırlayanların mesleki çeşitliliği ve mesleki yetersizliği	65
5.2.5. İzleme kontrol ve denetimde eksiklikler	65
5.2.6. ÇED süreci ve zaman eksikliği.....	66
5.2.7. Projeleri denetleyenlerin mesleki yetersizliği.....	67
5.2.8. Yatırımcıların ÇED sürecinde yer almak istememeleri	67

5.2.9. ÇED raporlarının hazırlanması sırasında proje sahibinden habersiz raporu hazırlayan kurum-kuruluş tarafından taahhütlerin verilmesi	67
5.2.10. Plansız yapılaşmalara verilen izinler	69
5.2.11. ÇER(Çevresel Etki Raporu) olmadan yatırıma karar verilmesi	70
5.2.12. Üniversite ve STK (Sivil Toplum Kuruluşları) 'ların ÇED sürecinde aktif rol almayışı.....	71
5.2.13. ÇED sürecinde kağıt israfı	71
5.2.14. Ekonomik faktörlerin göz ardı edilişi.....	71
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	80
EKLER.....	81

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’ DEKİ ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) ÇALIŞMALARI UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öğrencinin Adı SOYADI
Ayşe KÖK

T.C.
Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hatim ELHATİP

Kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşların yatırım kararlarını çevreye zarar vermeden yapabilmesi için yol gösterici bir çalışma olarak değerlendirilen Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporları, sanayiinin, altyapının ve diğer tesislerin çevreye zarar vermeden geliştirilmesini sağlamaktadır. Türkiye’deki ÇED Yönetmeliği ekonomik faaliyetlerin çevreye uyum sağlayabilmesi için önemli bir araçtır. Türkiye’de ÇED faaliyetlerinin kalitesini olumsuz yönde etkileyen ve çoğu ekonomik yönde olan bir çok faktör mevcuttur. ÇED raporunu hazırlayan kuruluşun; projenin özelliklerini anlaması, hangi çevresel etkilere sebep olduğunu araştırması ve saptaması için belirli bir zamana ihtiyacı vardır.

Bu çalışmada, ÇED’in Türkiye’deki uygulama şekli ve ÇED sürecinde karşılaşılan sorunlar incelenmiştir. ÇED’in aşamaları ayrıntılı bir şekilde incelenerek her aşamada çıkan aksaklıklar verilen ÇED uygulama örnekleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

2012, 75 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), ÇED Yönetmeliği.

ABSTRACT

Master of Science Thesis

TURKEY AT THE ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT (EIA) STUDIES PRACTICE, PROBLEMS AND SOLUTIONS

Name SURNAME:

Ayşe KÖK

T.C.

**Aksaray University Graduate School Of Natural And Applied Sciences
Department Of Master Of Science In Environmental Engineering**

Supervisor: Prof. Dr. Hatim ELHATİP

Environmental Impact Assessment (EIA) reports are known as a guide for institutions and organizations, to the public and private sector to make a investment decision without any environmental damage, obtain industry, substructure and other foundation developing without any environmental damage. In Turkey, EIA instruction has an important mean for environmental adaptation at economic activities. In Turkey, there are many factors which badly EIA from economical point of view. Organizations, which prepares EIA reports, need a specific time to understand project features and to investigate how projects cause environmental influences.

In this study, EIA ways of application and problems in EIA process, most of in Turkey, are examined. EIA stages are examined in detail. Defects which are accured every EIA satges is assemented through given EIA application examples.

In this study, most of EIA application systems in Turkey were examined. Problems in EIA and solution ways were recommended

2012,75 Pages

Key Words: Environmental Impact Assesment (EIA), EIA Instruction

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. ABD’ de uygulanan ÇED prosedürü (Türkman 2001).....	12
Şekil 1.2. Hollanda’ da uygulanan ÇED prosedürü (Morel 2005).....	15
Şekil 1.3. İspanya’ da uygulanan ÇED prosedürü (Yürüten, 2003).....	17
Şekil 1.4. Fransa’ da uygulanan ÇED prosedürü (Türkman, 2001).....	20
Şekil.1.5. AB ÇED prosedürü (www.europe.eu.int/comm/environment).....	21
Şekil 1.6. Türkiye 1993 Yılı ÇED prosedürü (ÇED Yönetmeliği, 1993).....	26
Şekil 1.7. Türkiye 1997 Yılı ÇED prosedürü(ÇED Yönetmeliği, 1997).....	27
Şekil 1.8. Türkiye 2002 Yılı ÇED prosedürü(ÇED Yönetmeliği, 2002).....	28
Şekil 1.9. Türkiye 2003 Yılı ÇED prosedürü (ÇED Yönetmeliği, 2003).....	29
Şekil 1.10. Türkiye 2008 ve 2011 yılı ÇED Prosedürü (ÇED Yönetmeliği, 2008,2011)	30
Şekil.4.1. ÇED çalışmasında yer alacak uzmanlar ve çalışacakları konuları gösterir diyagram.....	41
Şekil.4.2. 1993 Yılından 2010 yılı sonuna kadar verilen ÇED kararlarını gösterir diyagram.....	42
Şekil.4.3. 1993-2010 yılları arasında verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı.....	43
Şekil 5.1 ÇED sürecinde izleme ve denetleme.....	62

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Çeşitli ülkelerdeki ÇED yönetmeliğinin çıkış tarihleri(Türkman 2001)	9
Çizelge 1.2. Türkiye’ de bugüne kadar çıkarılan ÇED yönetmelikleri.....	26
Çizelge 4.1.Farklı meslek gruplarının Çevresel Etki Değerlendirme sürecinde üstlendikleri roller (Özçelik, 2005)	40
Çizelge.4.2. Hindistan, Türkiye Ve Tunus ülkeleri arasındaki performans değerlendirmesi.....	55

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
UNEP	United Nations Environmental Program Birleşmiş Milletler Çevre Programı
EARP	Environmental Assessment and Review Process
NEPA	National Environmental Policy Act
İDK	İnceleme Değerlendirme Komisyonu
Max	Maksimum
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
LP	Licenca Previa ,
ÇER	Çevresel Etki Raporu
EHA	Ekolojik Hassas Alanlarda
CONSEMA	Brezilya’ da Bölgesel Düzenleyici Birimler
CONDEMA	Brezilya’ da Yerel Düzenleyici Birimler
CONAMA	Congreso Nacional de Medio Ambiente
OEMA	Publicly Available At The State Environmental Agency
IBAMA	Brazilian Institute for the Environment and Natural Renewable Resources
LP	Licenca Previa
LPN	Doğa Koruma Kanunu

1.GİRİŞ

Sanayileşmenin artmasının getirdiği olan çevre sorunları, çevre mi sanayi mi sorusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Olması gereken ise çevresel değerlerin korunarak sanayinin, dolayısı ile kalkınmanın sağlanmasıdır. Kalkınmanın sağlanırken çevrenin korunması için ise yasal önlemler şarttır. Çevre mevzuatı, çevresel değerlerin korunmasında esastır. ÇED Yönetmeliği de bu mevzuattaki yönetmeliklerin biri olmakla birlikte henüz tahrip olmamış çevrenin korunmasında ve gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik öncelikli yönetmeliktir. ÇED Yönetmeliğini, gelişimini, getirisini incelemeden önce tanımını bilmek gerekmektedir.

ÇED : Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin kısa yazılışdır. Çevresel Etki Değerlendirmesi' nin genel bir tanımını vermek gerekirse “Belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği bir süreçtir.” Bu süreç, kendi başına bir karar verme süreci değildir; karar verme süreci ile birlikte gelişen ve onu destekleyen bir süreçtir. Yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini de içine alacak şekilde analizi ve değerlendirilmesidir.

ÇED' in ilk defa bir ülkede yasal uygulama haline getirilişi; Amerika Birleşik Devletleri kongresi tarafından, 1970 yılında yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası (The Natitonal Environmental Policy Act-NEPA) ile olmuştur. Böylelikle 1970' li yıllardan başlayarak tartışmaya başlanan çevre sorunları gelişmiş ülkelerde önemli ölçüde algılanmaya başlanmıştır. Öncelikle, bu sorunları çözmek, daha sonra daha genel olarak, çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde yoğun çabalar, ulusların siyasal gündemini kaplamıştır.

Önceleri, sadece mevcut kirliliği önlemek amacıyla yapılan mücadele çalışmalarında, ortamdaki kirliliği önlemenin zorluğu ve ekonomik açıdan daha masraflı olması nedeniyle kirlilik oluşmadan önlemenin daha doğru bir yöntem olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle doğal kaynakların kullanımı ile ilgili ve çevre faktörleri üzerinde olumsuz etkileri beklenen faaliyetler için bir “Çevresel Etki Değerlendirmesi” (ÇED) çalışması yapmak kaçınılmaz olmuştur (Peker, 1996).

1.1. ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi)’nin Tanımı, Amacı ve Gerekliliği

Bir ÇED çalışması yapmadan önce anlamını çok iyi bilmek gerekir. ÇED’ in dünyada herkes tarafından kabul edilen tek bir tanımı yoktur. ÇED ile ilgili yapılan çalışmalarda içeriği birbirine oldukça yakın olan çeşitli bilim adamlarının yaptığı 60 değişik tanım sıralanmıştır.

Çevresel etki değerlendirmesinden önce çevresel etkinin tanımını vermek gerekirse; Çevresel Etki: Belirli bir çevre bileşeninde (hava, toprak, su, flora, fauna, v.s.) belirli bir proje kapsamındaki belirli bir faaliyetten kaynaklanan değişikliktir. Çevresel etki, çevre bileşeninde (başka bir deyişle alıcı ortamda) projenin başlatılmasından önceki durum ile söz konusu etkinlik gerçekleştikten sonra meydana gelen durum arasındaki fark şeklinde ölçülebilir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) , kirlenme öncesi çevreyi koruyucu önlemler alınmasını gerektirmekte, bu da kirlenme sonrası temizleme için yapılacak harcamaları en aza indirmektedir. Bu sayede hem çevre değerleri korunmakta, hem de ekonomik ve zaman kayıplarının önüne geçilmektedir. (Peker, 1996). Birçok tanımlamaların bir kısmını dikkate alan Yücel (2001) ÇED’i şu şekilde tanımlamaktadır: “ÇED, yapılması düşünülen herhangi bir faaliyet için uygulama kararı verilmeden önce (planlama safhasında) mevcut kullanımlara, bu projenin uygulama safhasından itibaren ileride olabilecek olumlu ve olumsuz bütün etkilerin, mümkün olduğu oranda bölge halkı, ilgili kurum ve kuruluşların da katkısı ve görüşlerinin alınması ile sistemli bir şekilde araştırılması, değerlendirilmesi, olumsuz etkilerinin önlenmesi, azaltılması veya olumsuz etkileri denkleştirici önlemler alınması için uygulama kararını verecek olan idari mekanizmaya çevre ve doğa koruma amaçları doğrultusunda uygun kararlar almaları için ışık tutacak bir araçtır” (Yücel, 2001).

Yücel (2001)’in belirttiğine göre; ÇED ile ilgili olarak şu saptamayı yapmak mümkündür; “ ÇED ile ilk tanışan bir kişi, o an için bu işin hiç de zor olmadığını düşünebilir. Gerçekten de ÇED, ilk anda insana hemen öğrenilebilecek basit bir konuymuş gibi görünebilir. Ama kişi işin içine girdikçe, önünde bilinmesi gereken daha pek çok konunun, yanıtlanması gereken bir yığın sorunun olduğunu görmeye, karmaşık bir konu içine girdiğini düşünmeye başlayacaktır. Ancak bu durum o kişinin gözünü

korkutmamalıdır. ÇED, hiç de basit olmamakla birlikte adım adım öğrenildikçe kolay kavranabilen bir konudur”.

Ülkemizde 07.02.1993 tarihinden beri uygulanan ÇED sisteminin başlangıçta her uygulamada olduğu gibi çeşitli bürokratik, ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Burada önemli olan bu sorunların öncelikle saptanması, bunların çözümü için uygun yöntemlerin bulunması ile bu aksaklıkların ve eksikliklerin giderilmesi çalışmalarına başlanması veya devam edilmesidir.

Bu çalışma, çevre sorunlarının azaltılması ve çevrenin korunup geliştirilmesi amacıyla Türkiye’de ÇED uygulamasının başladığı günden itibaren yatırımcı, rapor hazırlayan kurum ve kuruluşlar, karar verici makamlar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ile kamu kurum ve kuruluşlar açısından karşılaşılan sorunların değerlendirilmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konması için yapılmıştır.

Ayrıca bu çalışma, Ülkemizde 07 Şubat 1993 tarihinde uygulanmaya konulmuş olan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporlarının hazırlanış şekilleri, ÇED prosedürünün irdelenmesi, 1993 yılında ilk kez çıkan ve 6 kez revizyona uğrayan ÇED Yönetmeliği’nin incelenmesi ve bu çalışmaların çevre üzerinde yapacağı olumlu etkilerin belirlenmesi, varsa uygulamada karşılaşılan güçlüklerle göre eksiklerinin giderilmesi, kısaca ülkemizdeki ÇED etkinliğinin saptanması için yapılmıştır.

ÇED'in amacı; ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın, çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır.

Bir Çevresel Etki Değerlendirmesi çalışması, karar merciine, kararlarını sağlıklı bir şekilde verebilmeleri için seçenek üreten ve bu seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koyan bir yaklaşımdır. Çevrenin tahrip olmadan önlemlerinin alınmasının gerekliliği ÇED’ in ortaya çıkışını zorunlu kılmıştır.

Çevresel sorunların oluşmasını önlemek amacıyla geliştirilen ÇED, bilimsel yöntem ve tekniklere dayalı bir uygulama olup, çevre yönetimi içinde belirli bir yasal temele

dayandırılır. Kullanılan anlam ve içeriği ile ÇED,

- Bir projenin önerilen sekliyle gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği,
- Teknolojik gelişmelere karşı toplum sağlığı açısından ortaya çıkan risklerin neler olduğu,
- Aynı yararları sağlayacak, ancak çevresel açıdan daha olumlu proje alternatiflerinin bulunup bulunmadığı,
- Proje alternatiflerinin gerçekleştirilmesi aşamasında hangi çevre koruma önlemlerinin gerekli olacağı gibi pek çok soruya cevap vermesi istenen bir karar verme aracı seviyesine ulaşmıştır.

Böylece ÇED kalkınma plan ve politikalarının belirlenmesinde bir temel yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Ekin, 2000).

ÇED' in temel görevi ise, projelerle ve gelişmelerle ilgili karar vericilerin daha bütünsel, yani karara etkiyecek birden fazla faktörü göz önüne alır bir şekilde, daha sağlıklı karar vermelerini sağlamak için, onlara projelerden kaynaklanabilecek çevresel etkileri net bir şekilde göstermektir.

ÇED, projelerle ilgili bütün ilgili tarafların bir araya geldiği ve görüş, kaygı ve önerilerini ortaya koyabildikleri demokratik ve şeffaf bir süreçtir. İlgili taraflar bu süreç içerisinde ortaya koydukları teknik bilgi ve görüşlerle projenin en optimal şekilde gelişimine katkı sağlarlar.

İyi işleyen bir ÇED sürecinin şeffaf tabiatı sayesinde, halka ve diğer ilgili taraflara danışılarak ve olabildiğince gerçekleştirilmesi istenen projeye ilişkin ve geniş çapta bilgi toplanarak, projenin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek olası problemler, henüz projenin tasarım aşamasında çözülebilir veya hafifletilebilir. Bu yolla problemlerin pek çoğu, fiili uygulama başlamadan çözülmeye çalışılır ve böylelikle maliyet ve zaman kaybı önlenmiş olur.

ÇED, önerilen projenin çevre üzerinde yapabileceği etkileri projenin yapımı kesinleşmeden önce tahmin etmek, söz konusu etkilerin önem ve şiddet düzeylerini belirlemek ve olası önemli etkilerin sakıncalarını tümüyle ortadan kaldıran yada en aza

indiren teknik ve teknolojik önlemleri belirlemek ve önermektir (Yaşamış, 1997).

Bu yaklaşım çevre sorunlarının önlenmesi ve çevresel kalitenin iyileştirilmesi bakımından bugüne değin geliştirilen en etkili ve en ekonomik çevresel yönetim ve planlama yaklaşımıdır. Çevre sorunlarını etkili bir biçimde önleyen ve çevreye bırakılan atıkların toplam miktarının zaman içinde düşürülmesi anlamında çevre yönetiminde başarı sağlayan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu yaklaşım çok önemli bir role ve paya sahiptir.

ÇED sonucunda verilecek kararda esas alınan “tahmin ve önleme” stratejisi ile, çevreye zarar verebilecek faaliyetlerin önceden tahmini ve bunlar için önlem alınması; böylece, faaliyetlerin daha sonra ortaya çıkabilecek çevresel etkilerinin yaratabileceği ekonomik ve toplumsal maliyetlerin de engellenmesi hedeflenmektedir. Bu stratejiye göre ÇED’ e konu faaliyetler ancak ve ancak, çevre üzerinde tahribata yol açmadıkları zaman ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlayabilirler. Bu bağlamda ÇED uygulamalarında amaç, ekonomik, toplumsal ve çevresel hedeflerin tümünü bağdaştıran uygulanabilir kararlara ulaşılmasıdır (Ekin, 2000).

20. Yüzyılda çevre ile ilgili olarak uluslararası işbirliğine ilişkin ilk kapsamlı düzenlemeler 1970’li yılların başında başlamıştır. 1970 yılında Avrupa Konseyince düzenlenen çevre koruma ile ilgili konferanslardan biri olan “Avrupa Koruma Yılı Konferansı”nın ardından aynı yıl Avrupa Ekonomik İşbirliği Konseyi (OECD) bünyesinde “Çevre Komitesi” kurulmuştur. Bu komite, OECD ülkelerinin uluslararası ilişkilerinde çevrenin de göz önüne alınması gerektiği, aksi takdirde farklı çevre politikalarının ekonomik ve ticari ilişkileri olumsuz yönde etkileyebileceği fikrini ortaya koymuştur. OECD Çevre Komitesi tarafından onaylanarak yürürlüğe giren “Uluslararası Planda Çevre Politikalarının Ekonomik Boyutlarına ilişkin Temel İlkeler Tavsiye Kararı” ile “Kirlenen Öder” ilkesi bu düzenleme ile ilk kez uluslararası düzeyde uygulamaya konulmuştur (Çevre Bakanlığı, 1994).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dünyadaki ilk ülke olarak 1 Ocak 1970 tarihinde yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Kanunu (National Environmental Policy Act – NEPA) ile ÇED’ i federal projeler için bir zorunluluk haline getirmiştir. Sadece federal projeler için ÇED uygulanmasını zorunlu kılan NEPA örneğinden hareketle, ABD’de

pek çok eyalet ve bazı büyük belediyeler, benzeri düzenlemeleri eyalet ve belediyeler düzeyinde yürürlüğe koyarak uygulamaya geçirmişlerdir (Yıldız, 2000).

ABD’de NEPA’nın yürürlüğe girmesi, pek çok ülke için cesaret verici bir başlangıç olmuştur. Bu örneği izleyen çeşitli Avrupa ülkeleri ve Kanada 1970’li yılların başlarında, önce çevre sorunları ile ilgilenecek devlet örgütlerini geliştirmişler ve buna paralel olarak yasal düzenlemelere başlamışlardır. Kurulan bu yeni örgütlerden bazıları sadece kirlilik kontrolü ile görevlendirilirken, pek çok ülkede de kaynak kullanımı ve planlama konularında çeşitli kamu kuruluşlarına dağıtılmış olan yetkilerin tek bir elde toplandığı görülmektedir (Çevlik, 2003).

Dünyada, bir çevre koruma tekniği olarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi mekanizması ilk olarak, 1975 yılında Avrupa Ekonomik Konseyi- 97/11/EC sayılı Konsey Direktifi ile uluslararası boyutta kullanılmaya başlanmıştır.

1.2.ÇED’ in Temel Özellikleri

a) ÇED planlanan bir faaliyetin çevre üzerinde yapacağı etkilerin incelenmesi için kullanılan yöntemler silsilesidir. Planlanan faaliyetin türüne ve kapsamına göre; ÇED çalışmaları; iklim, bitki ve hayvan popülasyonları, toprak erozyonu, su ve hava ortamlarının kirlenmesi, toplum sağlığı kentleşme, istihdam ve buna benzer pek çok unsuru yani insanın, fiziksel, biyolojik, sosyal ve ekonomik çevresinin birbirinden çok farklı bileşenlerini kapsamına alabilir. Somut bir ÇED çalışmasında, bu sayılan faktörlerden hangilerinin inceleneceği, planlanan faaliyetin türüne ve bu faaliyetin gerçekleşeceği ortama bağlıdır.

b) ÇED, bir gelişme programı veya projesi için ortaya konabilecek çeşitli seçenekler arasında kıyaslama ve seçim yapmak için uygulanan bir yaklaşımdır. Planlanan faaliyetin ne olacağı konusunda karar verildikten sonra, kesin projeler gerçekleştirildikten sonra ÇED yapılmaz. ÇED planlanmanın daha ilk aşamalarında uygulanması gereken bir yöntemdir. Gelişme planı kapsamında ortaya konacak seçeneklerin olumlu ve olumsuz ekonomik ve çevresel sonuçları ÇED çerçevesi içerisinde irdelenir. Olumsuz çevresel etkilerin giderilmesi ve azaltılması için gerekli harcamalar, ekonomik yararların hangi çevresel yükler pahasına elde edildikleri ortaya

konur. Böylece mümkün olan tüm seçenekler arasında çevresel açıdan tutarlı ve ekonomik açıdan yararlı olan çözümler bulunmaya çalışılır.

c) ÇED gelecek için yapılan öngörülere dayalıdır. İncelenen tüm seçeneklerin yaratacağı çevresel etkilerin ÇED sırasında kestirilmesi gerekir. Çevre bilimleri ve teknolojisi ile ekolojinin günümüzde ulaştığı bilgi düzeyi ve bu bilgilerden hareketle kurulan bilgisayar modelleri, bu tür kestirimlerin yapılmasını büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Bir ÇED çalışması çerçevesinde yapılan kestirimler hangi türden olursa olsun, bunların hangi yöntemlerle elde edildikleri ve güven sınırları açıkça belirtilmelidir.

d) ÇED yaklaşımı, proje ve faaliyetlerin irdelenmesinde, ekonomik fayda ve masraflarla çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini sağlar. Böylece, karar aşamasında herhangi bir seçeneğin ileride doğuracağı olumsuz çevresel etkilerin gözden kaçması önlenmiş olur. Ekonomik ve çevresel unsurların aynı doküman içerisinde değerlendirilmiş olması, yetkili mercilerin karar vermesini kolaylaştırır ve yanlış bir karara varma riski ortadan kalkar.

e) ÇED kesin bir projelendirme ve planlama kararlarının oluşturulduğu son aşama değildir. ÇED başlangıçta ekonomik açıdan duyarlı görünmelerine karşın, uzun vadede ekolojik açıdan tutarsız olabilecek ve sonuçta insan ve topluma faydadan çok zarar verebilecek projelerin en erken bir aşamada teşhisini ve böylece gelecekte doğabilecek çok büyük boyutlardaki zararların zamanında görülerek gerekli önlemlerin alınmasını sağlayabilir. Bir ÇED çalışması, karar mercilerine kararlarını sağlıklı bir şekilde verebilmeleri için seçenek üreten ve bu seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönlerini sergileyen bir yaklaşımdır. Bu nedenle, bir ÇED çalışması kendi içinde tutarlı bir öneriler listesiyle sonuçlanmalıdır. Kesin kararı ÇED çalışmasını yapanlar değil yetkili ve sorumlu merciler verirler.

1.3. CED'in Çeşitli Ülkelerdeki Gelişimi, Prosedürü ve Tarihsel Süreci

1.3.1. Dünyada gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci

ÇED' in dünyada ilk defa bir ülkede çevre mevzuatı ile yasal bir uygulama haline getirilişi; ABD Kongresi tarafından 1969 yılında kabul edilip 01.01.1970 günü yürürlüğe konulan Ulusal Çevre Politikası (National Environmental Policy Act – NEPA) ile olmuştur. Pek çok ülke ise ÇED' i ABD'deki uygulanış şeklini örnek alarak kendi ülkelerine uyarlamıştır (Nurlu 2001)

70' li yıllardan başlayarak çevre sorunlarının giderek artması ve bunun sonucunda çevreye artan duyarlılık, kalkınma ve çevre arasındaki sıkı ilişkiyi gündeme getirmiştir. Birleşmiş Milletlere üye ülkeler 5 Haziran 1972 yılında İsveç' in başkenti Stockholm' de toplanarak “İnsan ve Çevre” konferansının sonuç bildirisinde; dünyanın birçok yöresinde önemli boyutlara ulaşan çevre sorunlarının tüm insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiğini ve insanlığın bu problemine ancak koordineli bir çalışmayla ortak çözümler getirebileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla merkezi Nairobi' de bulunan ve kısa adı UNEP (United Nations Environmental Program: Birleşmiş Milletler Çevre Programı) olan bir teşkilat kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır (Öztürk 1999).

1973 yılında Kanada' da hükümet tarafından “Çevre Değerlendirme ve Denetleme Yöntemleri (Environmental Assessment and Review Process-EARP)” dökümanı yayımlanmıştır. Başlangıçta EARP, Çevre Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. Daha sonra ÇED çalışmalarını yapmak üzere kurulan bir federal büro Çevre Bakanlığı aracılığı ile doğrudan parlamentoya sorumlu kılınmıştır (Uslu 1996).

Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler, her alanda olduğu gibi çevrenin korunması amacıyla da ortak girişimlerde bulunmuşlardır. 1973 yılında uygulanmaya başlanan 1. Çevre Eylem Programı'ndan 6. Çevre Eylem Programı'na kadar uygulanan tüm politikalar Avrupa Birliği'nin çevre politikasını oluşturmaktadır. (Yürüten, 2003)

İlk dört eylem programının paralelinde batı ülkelerinde ÇED Yönetmelikleri yasa

kapsamına girmiştir. Halkın katılımıyla da çevresel değerler korunmaya çalışılmıştır. İlk ÇED Yönetmeliği ABD’ de çıkarılmış, onu Almanya ve Fransa izlemiştir. Çizelge 1.1’ de bazı ülkelerdeki ÇED Yönetmeliği çıkış tarihleri sunulmuştur.

Çizelge 1.1. Çeşitli ülkelerdeki ÇED yönetmeliğinin çıkış tarihleri(Türkman 2001).

Ülke	ÇED Yönetmeliğinin Çıkarıldığı Tarih
ABD	1970
Kanada	1973
Batı Almanya	1975
Fransa	1976
Lüksemburg	1978
Avrupa Topluluğu Talimatı	1985
İtalya	1985
Portekiz	1987
İngiltere	1988
İspanya	1988
Belçika	1989
Polonya	1990
Yunanistan	1990
Çek Cumhuriyeti	1991
Brüksel	1992
Türkiye	1993

1.3.2. ABD’ de Gelişimi, Prosedürü ve Tarihsel Süreci

ABD’ de Ulusal Çevre Politikası Kanunu (NEPA- National Environmental Policy Act) 1970 yılında onaylanmıştır. O yıla kadar mevcut kurallarla NEPA’ nın getirdiği kuralların nasıl uyum sağlayacağı konusunda oluşturulan Çevre Kalitesi Meclisi (CEQ – Council on Environmental Quality) yönetmelikler çıkarmıştır. Arazi Yönetim İşleri Dairesi (BLM) de dahil olmak üzere her daire, NEPA ile uyum sağlamak üzere yeni düzenlemeler yapmışlardır (Türkman, 2001).

ÇED’e öncülük yapan ABD’de ilgili yönetmelik, NEPA ancak dokuz yıl sonra yürürlüğe konabilmiştir. Bu süre içinde başkana bağlı Çevre Kalitesi Konseyi’ nce yayınlanan talimatların defalarca değişmesi gerekmiştir ve ABD’ de tüm ÇED mevzuatını tamamlanması on altı yıl sürmüştür (www.ekutup.dpt.gov.tr) .

Devlet tarafından yapılması öngörülen veya izin verilen her faaliyetin çevre üzerine olabilecek muhtemel etkileri incelenmektedir. Bu süreç içindeki ilk adım, önerilen

faaliyetin iyi bir şekilde tanımlanmasıdır. Bu tanım içinde genellikle inşaat, işletme, bakım, sahanın rehabilitasyonu gibi faaliyetlerle ilgili tüm işlemler yer alır.

Faaliyetin açık olarak tanımlanmasından sonra “ Eleme (Screening) ” işlemi yer alır. Bu işlemin yürütülmesi sırasında BLM tarafından yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir;

- 1) Muafiyet : Proje çevresel etki değerlendirmesi çalışmasından muaf mıdır? Bazı acil faaliyetler ya da başkan veya kongrenin uygun gördüğü projeler muaftır.
- 2) Projenin kategorisi : Çevre üzerine etkileri olmayan, dolayısıyla ÇED gerektirmeyen faaliyetlerin listesi mevcuttur, faaliyet bu liste içinde yer almakta mıdır?
- 3) Mevcut ÖNÇED ve ÇED Raporunun uygunluğunun idarece belirlenmesi : Bazı durumlarda yöre için hazırlanan ÖNÇED veya ÇED çalışmaları mevcut bulunmaktadır. Rapor, NEPA tarafından konulmuş olan standartlara uygun mudur ? Eğer bu raporlar yeterli bulunursa ayrıca bir çalışma yapmaya gerek kalmaz, aksi taktirde ÇED gereklidir.

ÇED’ in uygulanmasında bütün makul alternatiflere yer verilmesi gerekmektedir. ÇED Raporu, ayrıca faaliyetin yürütülmesi sırasında çevresel etkilerin minimuma indirilmesi için gerekli önlemleri (mümkün/pratik) de kapsamaktadır. ABD’ de halk genellikle çevreyi projeden daha çok önemsemekte, dolayısıyla raporda taahhüt edilen kirlilik kontrol işlemlerinin yerine getirilip getirilmediği sürekli olarak denetlenmektedir.

ÇED Raporunu hazırlayan ekip, genellikle 3-5 çekirdek eleman ile 15 ya da daha fazla uzman içermektedir. Projenin tamamlanmasından sonra faaliyetin yapıldığı çevrede olası çevresel bozulmalar izlemeye alınarak, projenin çevre açısından muhtemel riskleri ortadan kaldırılmaya çalışılır. Ancak bu hususta zaman ve mali sorunlar proje sonrası değerlendirmelerde zorluklar yaratmaktadır.

ABD’ de ÇED’ e halkın katılımı değerlendirme süreci içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Amerika’ da ÇED Raporları binlerce nüsha basılarak incelemek isteyen herkese bir adet verilmekte, ayrıca kütüphanelere konularak halkın kolaylıkla ulaşması sağlanmaktadır. Basılan rapor sayısının yüksek olması nedeniyle, harcamaların önemli bir kısmı

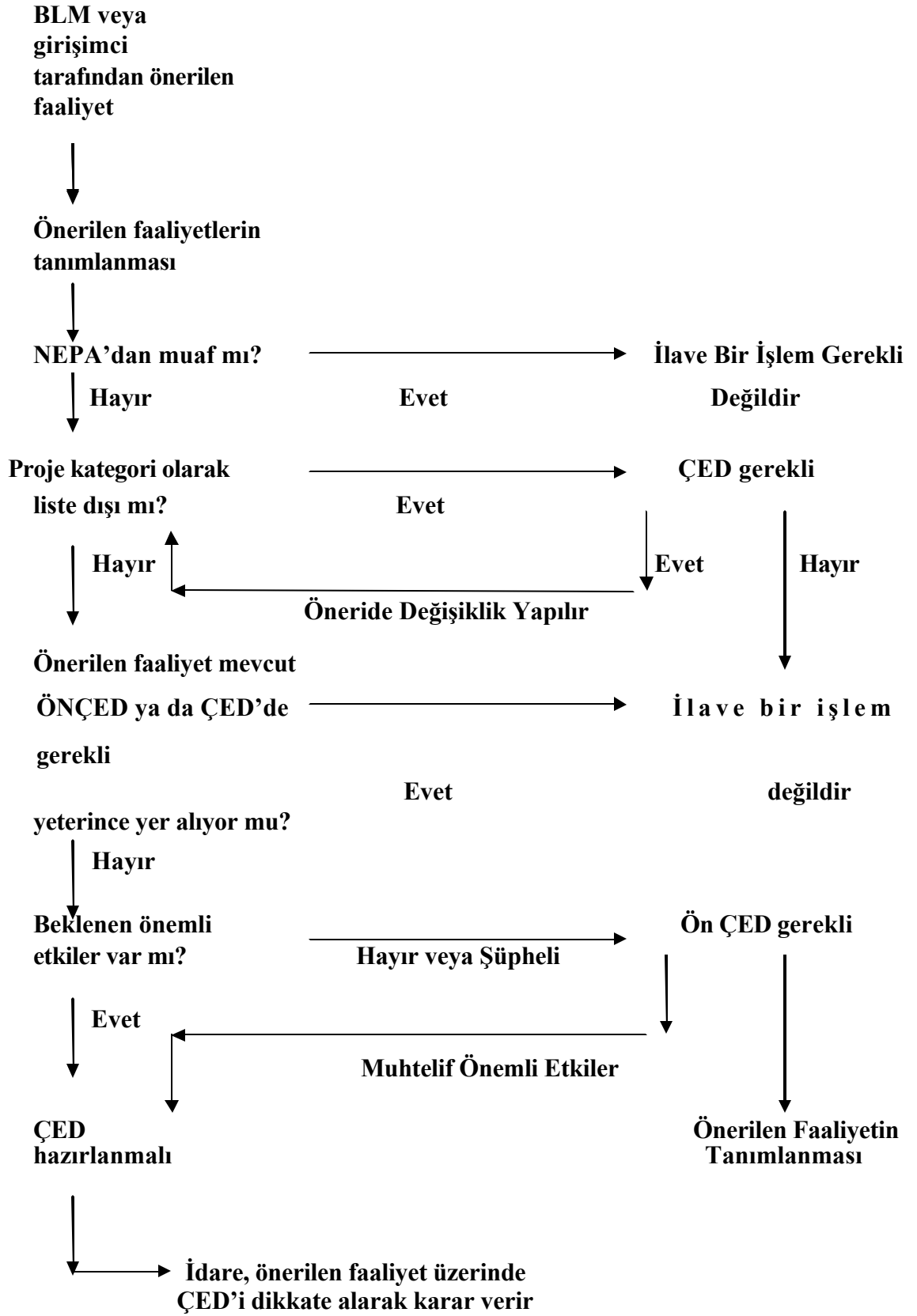
Çevresel etki değerlendirme raporlarının taslak ve son hallerinin bastırılması ve dağıtılmasında yapılmaktadır. Ayrıca halktan alınan eleştirilerin yer aldığı dokümanların basılması da maliyetli olmaktadır. Örneğin bir ÇED Raporu ile ilişkili olarak, projenin hayvanlar üzerine etkilerinin azaltılması için halktan 2000 adet öneri gelmiş ve tamamı değerlendirmeye alınmıştır.

ÇED çalışmalarında halktan alınan bilgilerin, yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına cevap verecek tutarlı kararlar almasında önemli katkısı olmaktadır. ABD de yaşanan aşağıdaki olay bu durumu açıklamak bakımından ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

Kolorado’da “Two Forks Barajı” projesi halkın talep ettiği çevresel değerler korunmadığı için iptal edilmek zorunda kalınmıştır. ÇED raporunun hazırlanması için 40 milyon USD harcanmış, ancak proje kabul görmemiştir (Türkman 2001).

ABD’ de evre Koruma Kurumu (EPA), EPA’ nın eyalet ofisleri, merkezi/yerel kuruluşlar ve kamuoyu izleme ve denetleme yapabilmekte, ihtilafa düşülen yatırım projeleri mahkemelerde çözümlemektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

ABD’ de uygulanan ÇED Prosedürü Şekil 1.1’ de verilmiştir.

Şekil 1.1. ABD' de uygulanan ÇED prosedürü (Türkman 2001).

1.3.3. Hollanda gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci

Hollanda’ da ÇED’ in başlangıcı Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’ da mevcut ÇED tecrübelerine dayanmaktadır. ÇED üzerine tartışmalar Hollanda’da 1976 yılında başlamıştır. ÇED Raporunun hazırlanması konusunda tecrübe kazanmak amacıyla, Hollanda’da 1977 ve 1979 seneleri arasında ÇED üzerine 9 deneme yapılmıştır. Denemeler ayrıca ÇED kanunlarının geliştirilmesi için de kullanılmıştır. Hatta denemeler ve eğitim aktivitelerinin amaçları da Hollanda’da ÇED’ in başlamasına yardım etmiştir. Yaklaşık 10 yıl sonra, Eylül 1987’ de, ÇED mevzuatı, yani ÇED kanunu ve ÇED kararnamesi yürürlüğe girmiştir. ÇED mevzuatından sorumlu bakanlıklar ; İskan, Mekansal Planlama ve Çevre Bakanlığı ile Tarım, Balıkçılık ve Doğa Koruma Bakanlıkları olarak belirlenmiştir (Jong 1994).

Hollanda’ da ÇED dahilinde belirtilmesi önemli ve dikkati çeken husus; projenin uygulanmasından dolayı ortaya çıkan hasarların etkisi altında kalan kişilere verilecek tazminat türü ve şeklidir. Bir ÇED çalışmasının yapısı, taslaklar ve nihai rapor kamuoyunda tartışılabilir. Bu yöntemde halk planlamanın yürütülmesine ve projenin izlenmesine geniş olarak katılmaktadır. Çevresel etkiler; politikaları, yönetmelikleri ve projeleri içine alır (www.akdeniz.edu.tr) .

Hollanda’ da ÇED komisyonu bağımsızdır ve aşağıdaki özelliklere sahiptir.

- Yasal statüsü bulunan danışma kurulu.
- Uzmanlık ve bağımsızlığa dayanmaktadır.
- Projelerin kabul edilip edilmeme konusunda hüküm vermez.

Görevi ise, kapsamlılaştırma ve inceleme danışmanlığı ile eleme, zamanlama konularında danışmanlık yapmaktır. Komisyonun tüm önerileri halka duyurulmaktadır. Hollanda’ da 400 uzman bulunan havuz mevcuttur ve bu havuzda bulunan uzmanların görüşlerine başvurulmaktadır.

Hollanda’ da her yıl yüzlerce ÇED izni verilmekte olup, bunlardan yaklaşık % 10’ u aynı zamanda ÇED gerektiren faaliyetlerdir. İzinlerin % 90’ ında STK girdisi yoktur. % 10’ unda STK’ ların önemli derecede girdisi vardır. Bunlar daha iyi proje kararlarının alınmasını sağlar İzin taleplerinin takriben %5’i reddedilmektedir (Veeken ve Beba 2002).

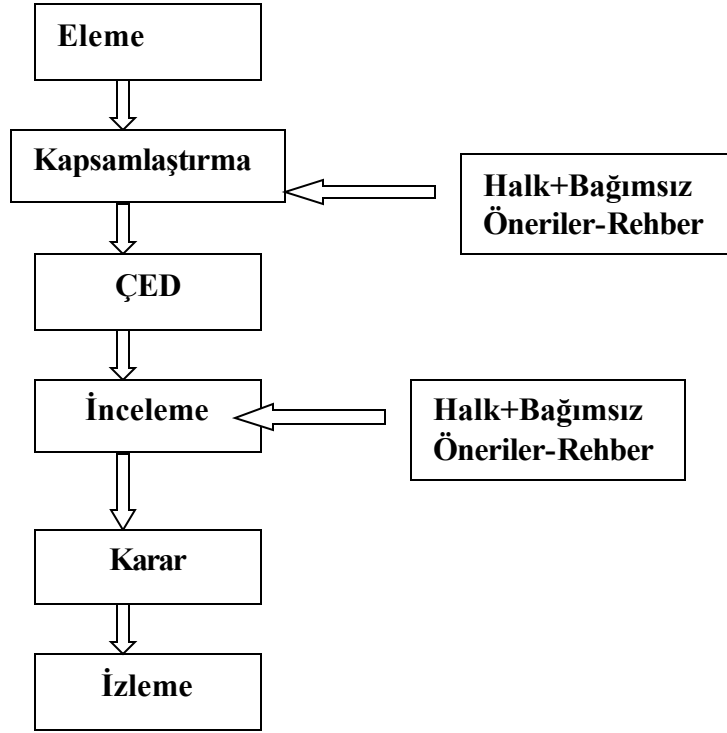
Hollanda’ da ÇED raporunu inceleme işlemi; ideal durumda 2-3 ay içerisinde bir teknik sekreter, bir aktivite ile ilgili uzman ve 2 veya daha fazla çevre uzmanından oluşan bir takım tarafından gerçekleştirilmektedir (Veeken ve Beba 2002). Teknik sekreter inceleme işleminin organize etmektedir. İnceleme işleminin sonucunda bağımsız komisyon sonuçları ortaya koyan bir inceleme raporu hazırlar. İnceleme raporunda planın/projenin arzu edilmesi ile ilgili bir karar yoktur.

Hollanda’ da izleme faaliyeti yasal zorunluluktur. Çok sayıda prosedür olmasına karşılık sınırlı sayıda ÇED izleme aksiyonu vardır. Çevresel izinler mutlaka uygulanır. ÇED izleme işleminin sağladığı katma değer süreç içindeki pek çok aktör için net değildir. ÇED kanununun bu bölümü ile ilgili uyum olmaması durumunda itaatsizlik cezası yoktur.

Veeken ve Beba tarafından verilen bir örneğe göre Hollanda’ da 250 hektar kum ve çakıl madenciliği yapılan bölgenin kıyı şeritlerinin ve özel arazinin doğal bir saha olarak düzenlenmesi (rekreasyon ile birlikte) faaliyeti için devamlı izleme yapılmakta, yetkili otorite tarafından her 3 yılda bir rapor hazırlanmaktadır. Rapor içeriğinde porsuk, amfibik hayvanlar, kuşlar, yer altı su seviyesi, su kalitesi arazinin yönetimi konuları yer almaktadır.

Veeken ve Beba (2002) Çevre Bakanlığı 2. ÇED eğitimleri sırasında Hollanda’ da izin/ÇED sürecini aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

- Hazırlık tartışmaları (proje sahibi, otorite ve STK’ lar)
- Proje sahibi tarafından müracaatın yapılması
- Kapsamlaştırma (Halk ve otoriteye duyurulur)
- Proje sahibi tarafından ÇED raporunun hazırlanması
- Otoritenin taslak kararı
- Halkın fikirleri için 4 haftalık zaman (gazete ilanı, yazılı ve sözlü reaksiyonlar, bazen toplantılar)
- Proje kararı (izin + koşullar + dikkate alınması gereken hususlar)
- Yasal olarak karşı koyabilme olanağı-possibility of appeal

Şekil 1.2. Hollanda’ da uygulanan ÇED prosedürü (Morel 2005).

1.3.4. İspanya’ da gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci

İspanya’ da ÇED prosedürü, aşamaları üç farklı dönem halinde incelenmiştir (Pardo, 1997).

- Birinci dönem (Ocak 1989 - Şubat 1990)
- İkinci dönem (Haziran 1991 tarihine kadar)
- Üçüncü dönemde (Ağustos 1995 tarihine kadar)

Pardo’ ya (1997) göre birinci dönemde ÇED sürecinde prosedüre ilişkin herhangi bir gösterge mevcut değildir. İkinci dönem çevresel izleme programı hakkında bilgiler içermektedir. Son olarak üçüncü dönemde farklı aşamaları ve içeriği dikkate alınarak prosedürün tanımlanmasına yönelik bazı çabalar dikkat çekmektedir.

1995 yılından günümüze kadar ÇED prosedürü incelendiğinde ise ÇED Raporlarına Proje Özetlerinin eklenmesi dışında herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

İspanya’ da ÇED prosedürü kanunda belirlenmiştir. Federal bir idari yapılanmaya sahip olan İspanya’ da ÇED uygulamaları için, Bakanlık, Bağımsız Bölge Kuruluşları ve Yerel Otoriteler değişik ölçüde sorumludur. Bakanlık Yönetmelik hazırlamaktan

ve proje sahibi projelerin incelenip değerlendirilmesinden sorumludur.

İspanya’ daki ÇED uygulamalarının prosedürü eleme işlemi, kapsamlaştırma, halkın bilgilendirilmesi ve ÇED Raporunun değerlendirilmesi ve karar verme aşamalarından oluşmaktadır.

- Eleme İşlemi :

Eleme işlemi kapsamında EK 1 ve EK 2 listelerine bakılarak projenin hangi kapsamda değerlendirileceği kararı verilir. ÇED sürecinde proje başvurusu yatırımcı tarafından yapılır. Başvuru yapılan projenin ÇED’e tabi olup olmadığını belirlemek için eleme işlemi Çevre Bakanlığı tarafından yapılır. Bu işlem, EK 1 listesinde yer alan projeler için sadece yönetmelik ekine bakılarak ve projenin kapasitesi veya büyüklüğüne göre karar verilerek yapılır. EK 2 projeleri için karar verilirken her bir projenin çevresel özellikleri, projenin kapasitesi, yaracağı çevresel olumsuzluklar dikkate alınır. Bakanlık Bölgesel Çevre Birimleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve STK’ larla yazışma yapar, görüşlerini alır. EK 1 ve EK 2 listesinde olmayan projeler için doğrudan “ÇED Gerekli Değildir Kararı” verilir (Anonim, 2006).

- Kapsamlaştırma :

Kapsamlaştırma aşamasında yatırımcı ÇED Direktifindeki gereklilikleri göz önüne alarak taslak ÇED raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. Bu aşamada Bakanlık Bölgesel Çevre Kuruluşlarının, diğer ilgili kamu kuruluşlarının ve STK’ ların yazılı görüşü alınmaktadır, toplantı yapılması yöntemi kullanılmamaktadır (Anonim 2006).

- Halkın Bilgilendirilmesi :

Halkın bilgilendirilmesinde merkezde Bakanlık, bölgesel hükümetlerde bölgesel çevre kuruluşları (bölgesel bakanlık birimleri) sorumludur. ÇED Raporları Bakanlık ve bölgesel birimlerde halkın erişimine açılır. Bu da Resmi Gazete’ de yayımlanan bir duyuru ile halka duyurulur. 30 gün süreyle halkın ÇED Raporlarını incelemesi ve görüş bildirmesi için süre verilir. Halkın görüşleri Bakanlığa

ulaştırılır ve Bakanlıkça değerlendirilir. Halkın bilgilendirilmesi aşamasında diğer çevreden sorumlu kuruluşlarda kapsamlaştırmadan sonra güncellenen ÇED Raporu hakkında görüşlerini bildirirler (Anonim 2006).

- Karar verme :

Çevre Bakanlığı tüm gelen görüşlerle birlikte ÇED Raporunun incelenmesini tamamlar ve önemli çevresel etkileri belirler. Bakanlık projenin onaylanmasından sorumlu kuruluşa proje ile ilgili gerekli görülen tedbirleri içeren bir görüş verir. Böylece ÇED prosedürü tamamlanmış olur. İspanya’ da uygulanan ÇED Prosedürü Şekil 1.3’ te verilmiştir.

Şekil 1.3. İspanya’ da uygulanan ÇED prosedürü (Yürüten, 2003).

1.3.5. Brezilya’ da gelişimi, prosedürü ve tarihsel süreci

001/86 Nolu CONAMA (Congreso Nacional de Medio Ambiente) Yönetmeliği temel Brezilya ÇED yönetmeliğidir ve ÇED süreci ile ilgili kuralları ve hususları belirlemektedir. Daha sonra 001/86 ve 005/87 Nolu CONAMA Kararları ile genişletilen 001/86 Nolu Kararın 2. Maddesi, ÇED' e tabi çevresel olarak önemli faaliyetleri belirtmektedir. 17 adet olan bu faaliyetler 85/337 Nolu AB Direktifinin Ek I ve Ek II' sinde listelenen faaliyetler ile karşılaştırılmıştır. Belirlenen 17 adet faaliyet dışındakiler ilk olarak ÇED’ den muaf tutulmaktadır, ancak bu faaliyetlerin önemli çevresel etkiler yaratma ihtimalinin tespit edilmesi halinde lisans sistemine tabi tutulmaktadır. Ayrıca bölgesel ve yerel düzenleyici organlar (CONSEMA'lar / CONDEMA'lar), CONAMA listesine ek olarak bazı faaliyetler için ÇED isteyebilir. Devlet kurumları mutlaka kendi çevresel lisans işlemlerini, kararda belirtilen kriterler ve maddeler kapsamındaki proje uygulama aşamaları ile uyumlu hale getirmek zorundadır. IBAMA, OEMA ve DM projeye, projenin konumuna ve çevresel karakteristiklerine bağlı olarak ilave kılavuzlar ve koşullar (çalışmalar için son bitirme tarihleri de dahil) tanımlayabilir. ÇED raporu için belirlenen minimum teknik şartlar ve içerikler (kapsam) kararda belirtilmektedir, ayrıca bu Kararda ÇED çalışmasının mutlaka, projenin ilgili tarafları haricinde, nitelikli ve farklı disiplinlerdeki personel tarafından yürütülmesi gerektiği de belirtilmektedir (Glasson ve Salvador 2000).

Dünya Bankası tarafından talep edilmesi üzerine Brezilya’ da uygulanan ilk ÇED, çok uzun ve birbirini tekrarlayan dokümanlardan meydana gelmektedir. 1978 ile 1983 yılları arasında Rio de Janeiro Eyaletinde sadece iki ÇED çalışması yürütülmüştür ve bu çalışmaların sonuçları, rasyonel planlama ve karar verme amacından çok, zorunlu olarak yürütülmesi nedeniyle oldukça zayıftır. Başlangıçta hazırlanan ÇED’ ler karar vermeye yardımcı olmak yerine zararlı etkilerin engellenmesine yöneliktir ve eğilim bugün de devam etmektedir. Eylül 1981 ile Mayıs 1983 tarihleri arasında Brezilya hükümeti tarafından resmi olarak toplam 20 ÇED çalışması alınmıştır, bu çalışmaların az sayıda olmasına ve bazı problemlerin yaşanmasına rağmen bazı projeler sonuçlara bağlı olarak değiştirilmiştir (Glasson ve Salvador 2000).

Brezilya’ daki heterojen yapı ÇED sistemine ve prosedürlerine de yansımaktadır. Tüm Brezilya eyaletlerinde uygulanan ulusal, önemli bir yönetmeliğin (001/86 Nolu CONAMA Kararı) yürürlükte olmasına rağmen aynı karar her bir eyaletin kendi politikasını, yönetmeliklerini ve uygulamasını belirleme imkanı vermektedir. Daha gelişmiş eyaletlerin

ÇED çalışmalarını uygulamak için daha fakir ve az gelişmiş eyaletlere göre daha çok kaynağı bulunmaktadır. Brezilya’da ÇED uygulamalarında politik ve kurumsal faktörlerden kaynaklanan problemler yaşanmaktadır. Bu da ÇED’ in etkinliğini azaltmaktadır. ÇED yerel seviyede merkezleştiği için bu durum çevresel konular hakkında yerel farkındalığın ve önemli yerel tarafların (örn; yetkili organlar, Sivil Toplum Kuruluşları ve genel kamu) katılımını sınırlandırmaktadır. Yerel planlama kurumlarının (LPA) etkili katılımı hayati önem taşımaktadır. (Yürüten, 2003)

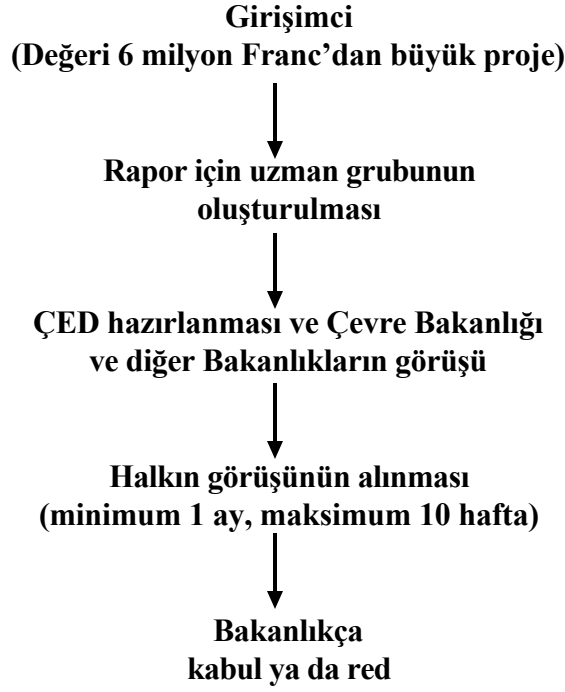
Brezilya’daki ÇED sistemi çevresel lisans sistemi ile ilişkilidir. Bu sistemler ile genellikle yerel organlar (belediyeler) tarafından uygulanan lisans sistemi arasında yasal bir ilişki de mevcuttur, ancak bu ilişki idari değildir. Lisans prosedürü, çevresel lisans ve ÇED prosedürü aynı anda yürütülmektedir.

ÇED prosedürü kapsamında, başvuru sahibi ilgili çalışmalara projenin fizibilite çalışması (yerelleştirme, ekonomik değerlendirme, finans v.s.) aşamasında verilen bir ön lisans olan İlerleme Lisansını (Licença Previa - LP) almak için müracaata bulunarak başlamaktadır. Bu nedenle 1. Aşama proje alternatiflerinin değerlendirildiği ve tasarım yapıldığı aşamadır. Daha sonra OEMA, 001/86 Nolu CONAMA Kararındaki (Aşama 2) proje listelerine bağlı olarak ÇED’ in gerekli olup olmadığını belirlemektedir. ÇED çalışmasının gerekli olmaması halinde süreç ortak lisans sistemi ile devam etmektedir; ÇED’ in gerekli olması halinde ise proje sahibi mutlaka bir ÇED çalışması yürütecek / ÇED raporu hazırlayacak ve bunları OEMA’ ya sunacaktır. Talep edilmesi halinde OEMA tarafından mutlaka bir kamu oyu kararı aranacaktır.

1.3.6.Fransa’ da ÇED prosedürü ve uygulamaları

Yetmişli yıllarda Fransa, Avrupa’ da ÇED’ i en erken uygulayan ülkeler arasında yer almıştır. Kritik mevzuat LPN (Doğa Koruma Kanunu) dir. LPN’ de ÇED kavramının açık bir tanımı yapılmamıştır, ancak 2. Maddede dolaylı olarak “ÇED, belirli faaliyetler tarafından doğal ekosistemde yapılan tahribatın sonuçlarının değerlendirilmesi için bir yoldur” tanımı yapılmıştır (Glasson ve Bellanger 2003).

Fransa’ da bir yılda 8000 adet ÇED raporu hazırlanmıştır (Türkman, 2001). Şekil 1.4’ de Fransa’ da uygulanan ÇED prosedürü görülmektedir.

Şekil 1.4. Fransa’ da uygulanan ÇED prosedürü (Türkman, 2001).

1.3.7. Avrupa Birliğinde ÇED prosedürü ve uygulamaları

Üye ülkelerde ÇED prosedürleri, detaylarında değişiklik gösterir fakat uygulamada çoğu, Şekil 1.5’ de gösterildiği gibidir. Şekil 1.5’ deki koyulaştırılmış adımlar, Direktifin maddelerine göre uygulanır. Diğer adımlar iyi bir ÇED uygulamasının kısımlarıdır ve bazıları üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği ÇED sistemi içerisinde çok farklı uygulamalar mevcuttur; bunun da en güzel örneğini farklı uygulamaları ile Fransa oluşturmaktadır. Ancak, bu sistemlerin uyumlaştırıldığına yönelik kanıtlar ve ortak standart ve yaklaşımlara doğru bir eğilim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte belirli bir ülkenin “en iyi uygulamasının” yayılması yararlı olabilir. Birleşik Krallık’ın ÇED eğitimi, kılavuzu, araştırması ve daha işbirliğine yönelik bir ÇED modeline yaklaşımı ve Fransa’nın kirlilik etkilerinin belirlenmesi ve entegrasyonuna yaklaşımı buna örnek olarak gösterilebilir. Uygulama, genel olarak farklılıklar içermesine rağmen, standarda giderek yaklaşmaktadır. Değiştirilen Direktif gibi son zamanlarda atılan adımlar buna örnek olarak gösterilebilir, bu tür adımlar da yasal çerçeveyi ‘zorlaştıracak’ ve uygulamanın standart uygulamaya yakınlaştırılmasını teşvik edecektir.

Çevresel Çalışmalar	Müteşebbis, Direktif'in 5. Maddesi gereği, çevresel bilgileri toplamak için çalışmalar yapar.
Çevresel Bilgilerin Yetkili Organa Sunulması	Müteşebbis, çevresel bilgileri yatırım izni başvurusu ile birlikte sunar. Eğer başvuru Ek-1 yada Ek-2 kapsamındaki proje için çevresel bilgiler sunulmadan yapılmışsa, yetkili organ eleme yaparak ÇED gerekip gerekmediğine karar vermelidir. Birçok üye ülkede, çevresel bilgiler, Çevresel Etki Açıklaması (ÇEA) olarak sunulur.
Çevresel Bilginin Yeterliliğinin Gözden Geçirilmesi	Bazı üye ülkelerde, çevresel bilgilerin yetkili organ tarafından değerlendirmeye alınmadan önce gözden geçirilmesi zorunluluğu vardır. Diğer üye ülkelerde ise çevresel bilginin yeterliliğine yetkili organ karar verir. <u>ÇEA'ın Gözden Geçirilmesi Rehberi</u> bu aşamada faydalı olabilir. Eğer sunulan bilgi yetersiz bulunursa, müteşebbisin daha fazla bilgi sağlaması gerekebilir.
Çevresel Otoriteler, Diğer İlgili Kuruluşlar ve Halkla Konsültasyonlar	Çevresel Bilgi, çevresel otoriteler, diğer ilgili kuruluşlar ve halk tarafından gözden geçirilebilir olması maksadıyla, <u>ulaşılabilir olmalıdır</u> . Çevresel otoritelere, diğer ilgili kuruluşlara ve halka, yatırım izni kararı verilmeden önce proje ve çevresel etkileri hakkında görüş verme fırsatı tanınmalıdır. Eğer sınıraşırı etkileri önemli olma olasılığı varsa, etkilenecek ülkelere de danışılmalıdır.
Yetkili Organın Yatırım İzni Kararı Vermeden Önce Çevresel Bilgileri Değerlendirmesi	Yetkili organ, yatırım izni başvurusu ile ilgili karar vermeden önce çevresel bilgileri ve konsültasyon sonuçlarını değerlendirmelidir.
Kararın Açıklanması	Karar, olumsuz çevresel etkileri azaltıcı önlemlerin tarifi ve kararın sebepleri ile birlikte halka açıklanmalıdır.
Projenin Kesin Proje Olması Durumunda Karar Sonrası Denetleme	Proje uygulandıktan sonra etkilerinin denetlenmesi gerekir.

Şekil.1.5. AB ÇED prosedürü (www.europe.eu.int/comm/environment).

ÇED prosedürü gereği proje sorumlularının sunmak zorunda oldukları çevresel bilgi koşulları 97/11/EC Yönergesinin Madde 5(3) ve Ek IV’ ünde tanımlanmıştır. Madde 5 (3)’ e göre bilgilerin en azından aşağıdaki unsurları içermesi gerekmektedir:

- Projenin yeri, tasarımı ve boyutuna ilişkin bilgileri de kapsayacak şekilde projenin tanımı,
- ?Önemli yan etkilerden kaçınmak, bu tür etkileri azaltmak ve mümkünse ortadan kaldırmak için öngörülen önlemlerin tanımı,
- ?Projenin çevre üzerinde sebep olabileceği ana etkileri belirlemek ve değerlendirmek için gerekli veriler,
- ?Proje sahibi tarafından geliştirilen ana alternatiflerin bir taslağı ve çevresel etkileri dikkate alacak şekilde bu seçiminin başlıca sebeplerini belirten bir gösterge,
- Yukarıda belirtilen bilgilerin teknik olmayan bir özeti.

Üye Devletler, sunulan bilginin izin prosedürünün belirli bir aşaması, özel bir projenin belirli özellikleri veya projenin türü ve etkilenebilecek çevresel özelliklere ilişkin olduğunu düşünmelidirler.

-AB Eleme uygulaması:

Direktif 85/337/EC uygulanmasının beş yıllık gözden geçirilmesi, 1997’de Komisyon için göstermiştir ki, ÇED’ in üye ülkeler arasında farklı projelere uygulanışı çok farklılık göstermektedir. Bu saptama, ÇED’e tabi olan projelerin elenmesini gerektiren Direktif 97/11/EC’nin revize edilmesini etkileyen bir faktördür.

Eleme, ÇED’in gerekip gerekmediği konusunda karar verileceğinden, Direktifin gerektirdiği ilk aşamadır. Komisyon tarafından hazırlanan eleme rehberi, Avrupa Komisyonu ÇED Direktifleri (97/11/EC olarak revize edilen 85/337/EEC)’nin eleme gerekliliklerini belirtir ve bunların üye ülkelerin mevzuatlarına nasıl uygulandığını ele alır. Rehber, yetkili organlar, faaliyet sahipleri ve AB üye ve aday ülkelerde ÇED uygulayıcıları için tasarlanmıştır.

Elemde, üye ülkeler arasında farklı yaklaşımlar vardır. Ancak hepsi de Ek I ya da Ek II listeleri ve EK III kriterlerine bağlıdır fakat ÇED uygulayıcıları, müteşebbisler ve

yetkili organlar her ülkenin kendi mevzuat ve rehberine göre hareket etmelidir. Her durumda hayati nokta, projenin çevreye önemli olası etkisi varsa, ÇED gerektiğidir.

AB ÇED kılavuzlarında yer alan Eleme kontrol listesi, bir projenin karakteristiğine ve çevresine bağlı olarak ÇED gerekip gerekmediği konusunda karar vermede kullanıcılara yardımcı olması açısından hazırlanmıştır.

-AB’ de Tetkik Uygulaması ve ÇED’ de Kalite:

Bazı Üye Devletlerde, karar vermek için kullanılmadan önce Çevresel Etki Raporu (ÇER)’nun yeterliliğini tetkik etmek ÇED prosedüründe zorunlu bir aşamadır. Bu tür durumlarda, tetkik, yetkili bir makam ya da yetkili makam adına bağımsız bir organizasyon tarafından yapılır. ÇER’in yetersiz olduğu düşünülen durumlarda, proje sahibinden ek bilgi sağlaması istenir ve yürütme izni süreci bu bilgi sağlanmadan önce başlamaz. Daha fazla bilgi talepleri karşısında başvuru için genellikle bir prosedür olacaktır.

Diğer Üye Devletlerde ÇED prosedüründe resmi bir tetkik aşaması mevcut değildir ancak yetkili makamlar karar verme sürecinden önce bir şekilde tetkik yaparlar. Bunun amacı mevzuat koşullarının yerine getirilmesinin sağlamaktır. Bunun ardından, şayet ÇER’in yetersiz olduğu düşünülürse, genellikle proje sorumlularından karar verme süreci başlamadan önce daha fazla bilgi isteme gücüne sahip olacaklardır. Tetkik, proje sahibi tarafından da, ÇER’i yetkili makama sunmadan önce ya da sunduktan sonra danışmanlar aracılığı ile bilginin yeterliliğini kontrol etmek için gayri resmi olarak yerine getirilebilir.

AB tarafından ÇER tetkiki kontrol listesi Yönerge ile Ek IV’ ün 5. Maddesi dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu kontrol listesi, ÇER (yani, proje sorumluları tarafından sunulan çevresel bilgi)’in karar verme ve danışma açısından yeterliliğini ölçmek amacı ile kalitesini tetkik etmek isteyen kullanıcılar için tasarlanmıştır.

AB de uygulanan ÇED’ de kalite, yalnızca çevresel etki değerlendirmesinin doğru yapılması değildir. Sürecin tümünün kaliteli olması demektir.

ÇED’ de kaliteyi sağlamada etkisi olan faktörler şunlardır:

- ?Nitelikli ve kaliteli bir kapsamlaştırma süreci,
- Karar verilebilmesi için güvenilebilir ve eksiksiz bilgi sağlanması
- Değerlendirme: kalite problemlerinin belirlenmesini ve çözümünü sağlamalı
- Bağımsız/ objektif çevresel bilgi
- Şeffaflık: ÇED içeriği ile ilgili açık istekler, halkın bilgiye erişimi
- ?Katılım
- ?Erişilebilirlik

ÇED sürecinde kalite kontrol sürecin tüm aşamalarında değerlendirilebilir. Eleme kararlarının Direktife uygun bir şekilde alınmasını sağlamak için kalite kontrol önlemleri alınabilir; buna ek olarak tüm önemli etkilerin kapsam belirleme aşamasında uygun şekilde tanımlanıp tanımlanmadığının ve verilen kararda çevresel bilgilerin yeterli şekilde göz önünde bulundurulup bulundurulmadığının kontrol edilmesi için de önlemler alınabilir. ÇED Direktifi kapsamında bulunmamasına rağmen izleme yöntemi ile karar sonrası kalite kontrolü de gerçekleştirilebilir. Kalite kontrol ayrıca sürecin her aşamasında halkın katılımının kalitesini de dikkate alabilir. Ancak, Direktifte ilgili kurumların eleme görevlerini nasıl gerçekleştireceği, kapsam belirleme sürecinin nasıl işleyeceği, değerlendirmelerin nasıl tamamlanacağı, değerlendirmelerin hangi detayda olması gerektiği ve sonuçlarının nasıl raporlanacağı konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir (Yürüten, 2003).

431/99 Nolu Dava Komisyonu (Almanya - Grosskrotzenburg) kararı uyarınca; çevresel bilgiler sağlandığı ya da ilgili kurumun gerekli bilgilere sahip olduğu ve halka karar öncesi bu bilgileri incelemesi ve bu bilgiler ile ilgili görüşlerini belirtmesi için imkan tanıdığı sürece bu Direktif şartları yerine getirilmiş sayılacaktır. Direktif, ÇED sürecinin ele alınacağı prosedür kurallarını belirlemektedir. ÇED prosedürü içerisindeki kalite kontrol aşamalarının nasıl test edileceğine ilişkin herhangi bir hüküm içermez; bu kararlar tamamen üye ülkelere bırakılmıştır. Avrupa Birliğine üye bazı ülkelerden İspanya, Fransa ve Hollanda’ daki ÇED prsedürleri de bu çalışma içinde verilmiştir.

1.3.8. Hollanda ÇED prosedürü ve uygulamaları

Hollanda’da ÇED sürecinin büyük bir kısmını kendi kalite kontrol prosedürleri içerisinde değerlendiren bağımsız bir ÇED Komisyonu bulunmaktadır.

1.3.9.Türkiye’ de ÇED prosedürü ve uygulamaları

Günümüzde dünyanın gündeminde yer alan en önemli konuların başında “Çevre Sorunları” gelmektedir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak çevre konusu ülkemizde de halkın katılımı ile gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır. 1983’de çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanununda Çevre Bakanlığı’nın politikasının ana unsurlarından birisi; kirlenme sonrası temizleme yerine, günümüzde kabul gören çağdaş yaklaşımla, kirlenmeden önce araştırma ve inceleme yaparak gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması olarak belirlenmiştir.

11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren “ ÇEVRE KANUNU ” nun 10. maddesi;

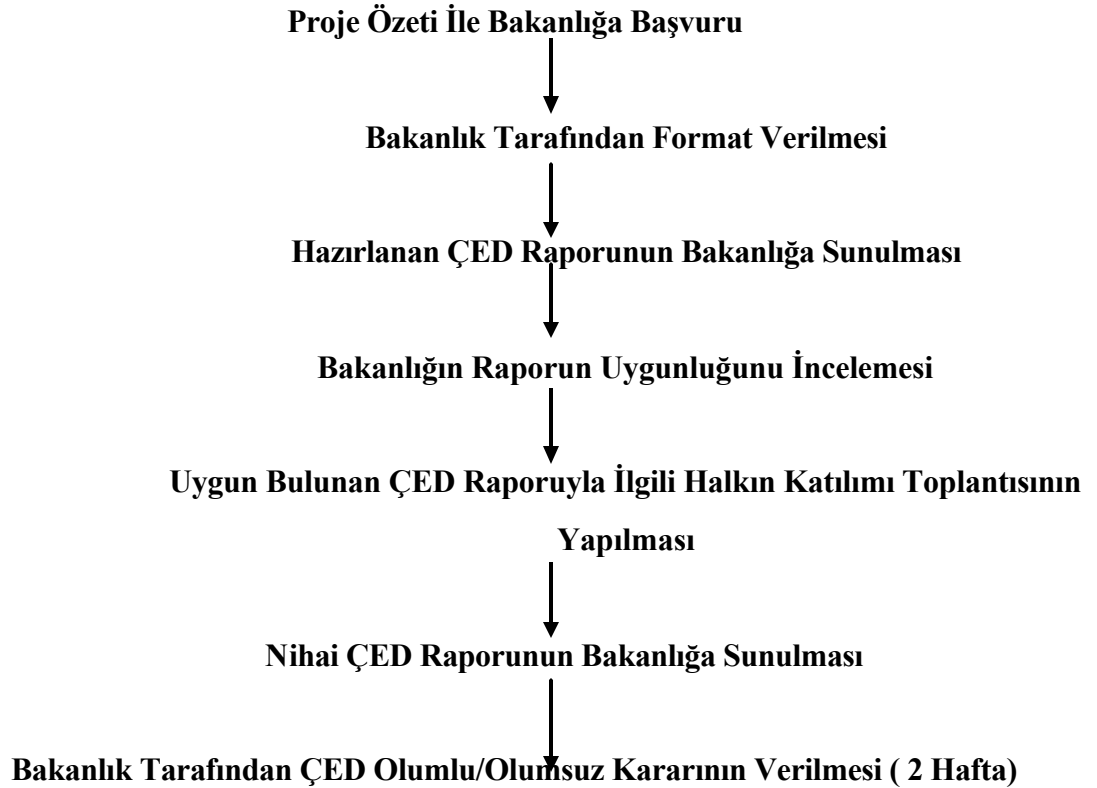
Madde 10- Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir. Çevresel Etki Değerlendirme Raporunun hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikte belirlenir.” hükmü ile Türkiye’ de ilk defa olarak bir faaliyetin gerçekleşmesinden önce bu faaliyetin yol açabileceği olumsuz etkilerin belirlenmesini ve gerekli önlemlerin alınması yasal bir temele oturtulmuştur (www.cedgm.gov.tr).

Ülkemizde ÇED ilk defa 1993 yılında uygulamaya geçmiştir ve bugüne kadar altı defa revize olmuştur. 1993 ÇED Yönetmeliği, ülkemizde yeni olması nedeniyle uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi, etkin bir uygulamanın sağlanması amacıyla 1997 yılında revize edilmiştir. Yönetmelik, AB Mevzuatı ile uyum çalışmaları kapsamında

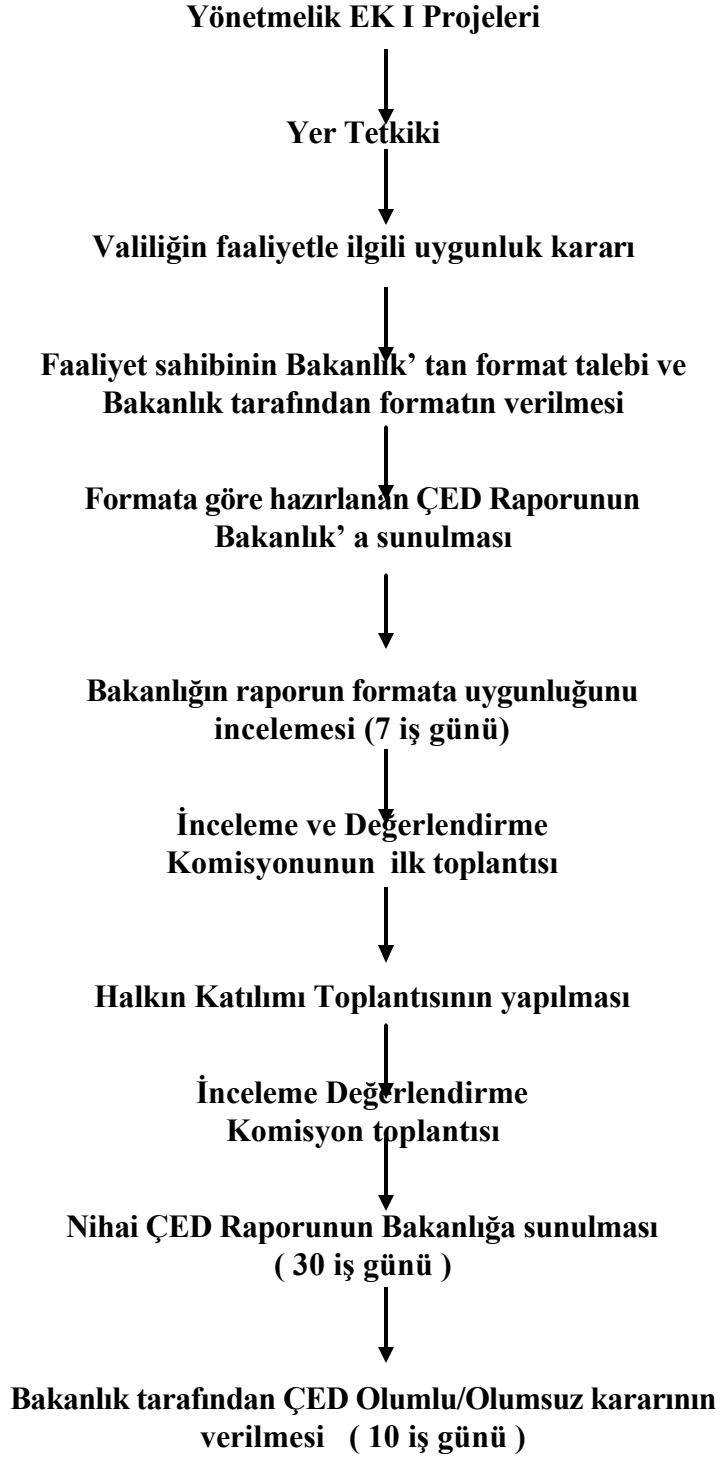
2002’ de tekrar düzenlenmiş 2003,2008 ve 2011 yılında yeniden revize edilerek bugünkü halini almıştır. Çizelge 1.2’ de Türkiye’ de bugüne kadar çıkarılan ÇED yönetmelikleri görülmektedir. Ülkemizde 2008 yılına kadar uygulanan ÇED prosedürleri Şekil 1.6, Şekil 1.7 , Şekil1.8, Şekil 1.9., Şekil 1.10.’ da verilmiştir.

Çizelge 1.2. Türkiye’ de bugüne kadar çıkarılan ÇED yönetmelikleri

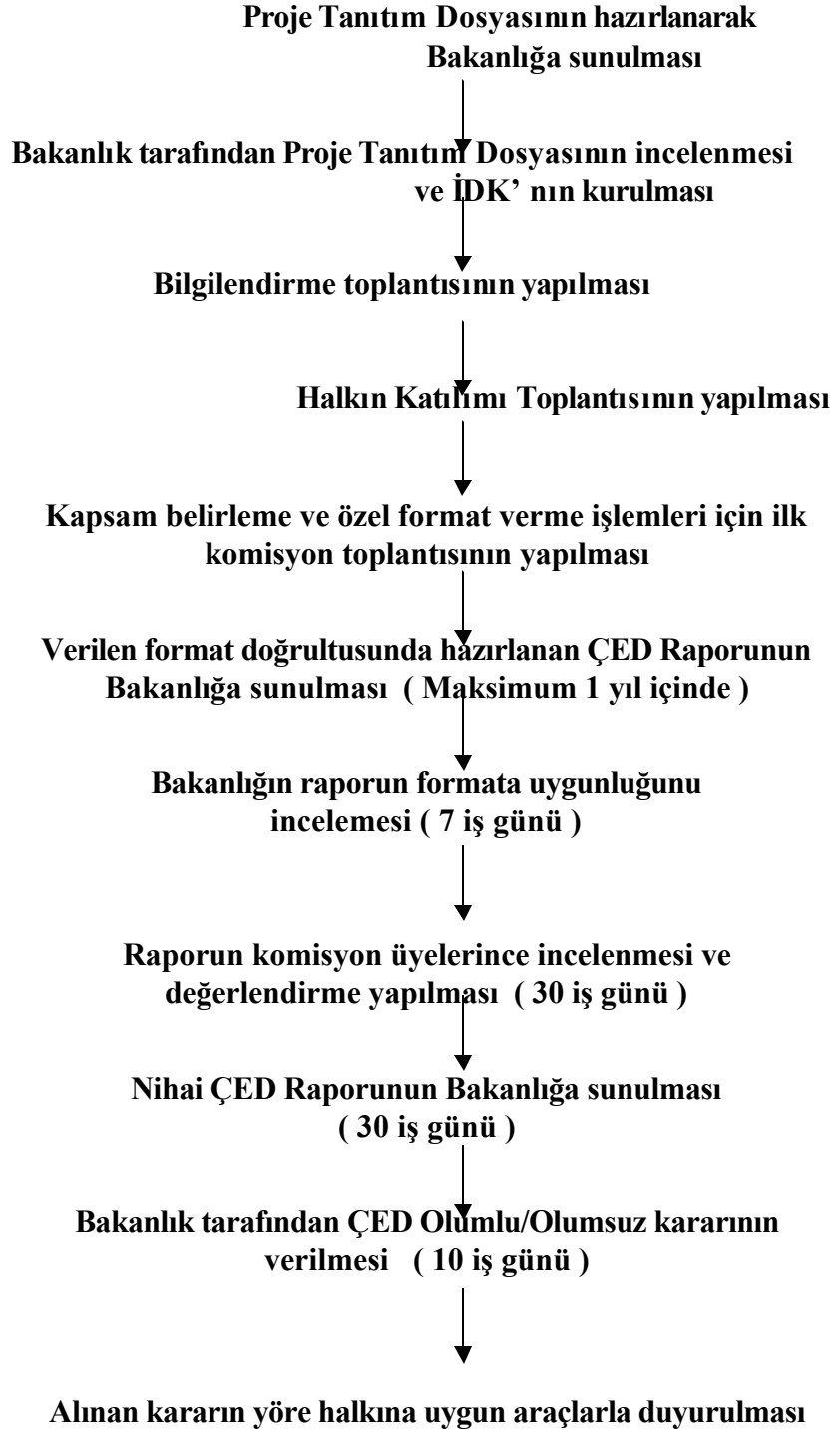
Tarih	Resmi Gazete No
7 Şubat 1993	21489
23 Haziran 1997	23028
6 Haziran 2002	24777
16 Aralık 2003	25318
17 Temmuz 2008	26939
30 Haziran 2011	27980

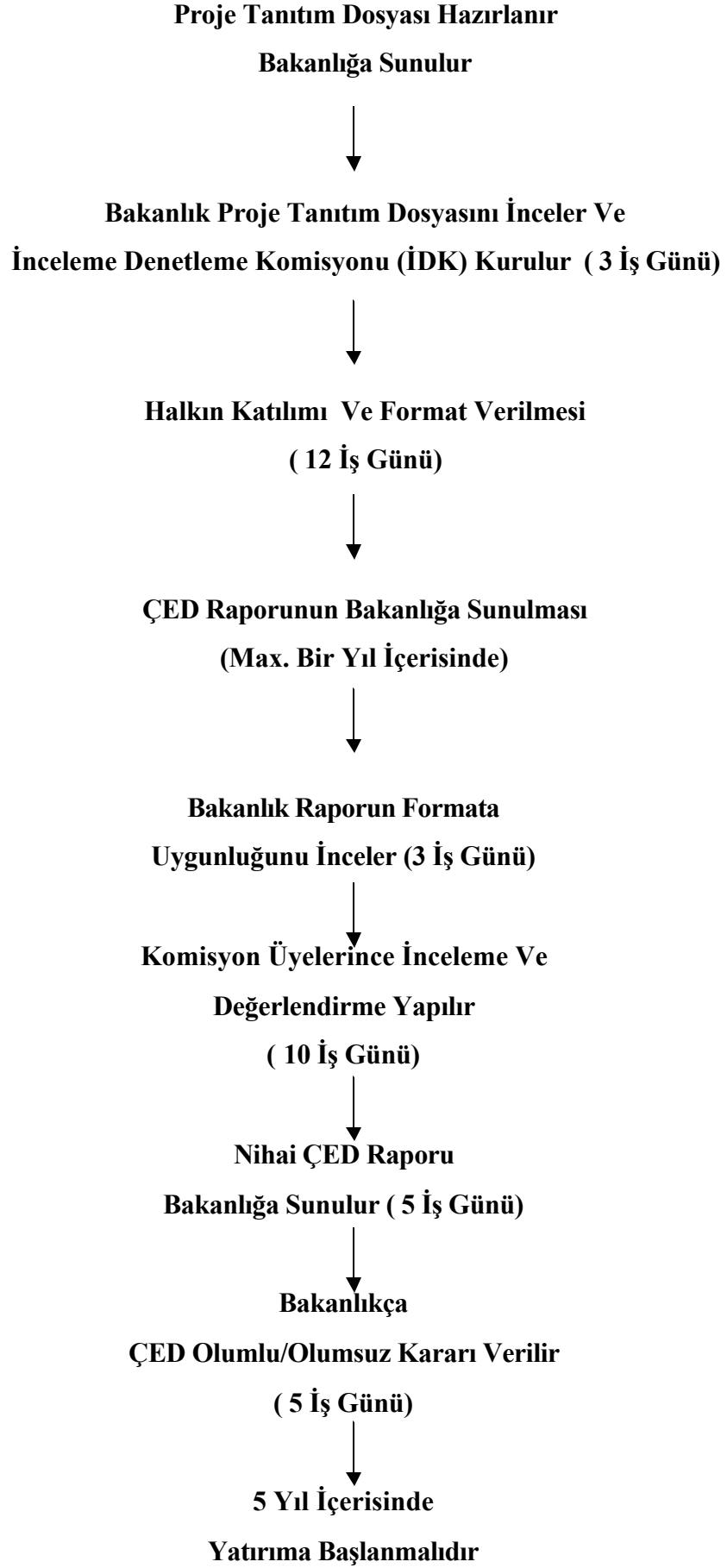
Şekil 1.6. Türkiye 1993 yılı ÇED prosedürü (www.cedgm.gov.tr).

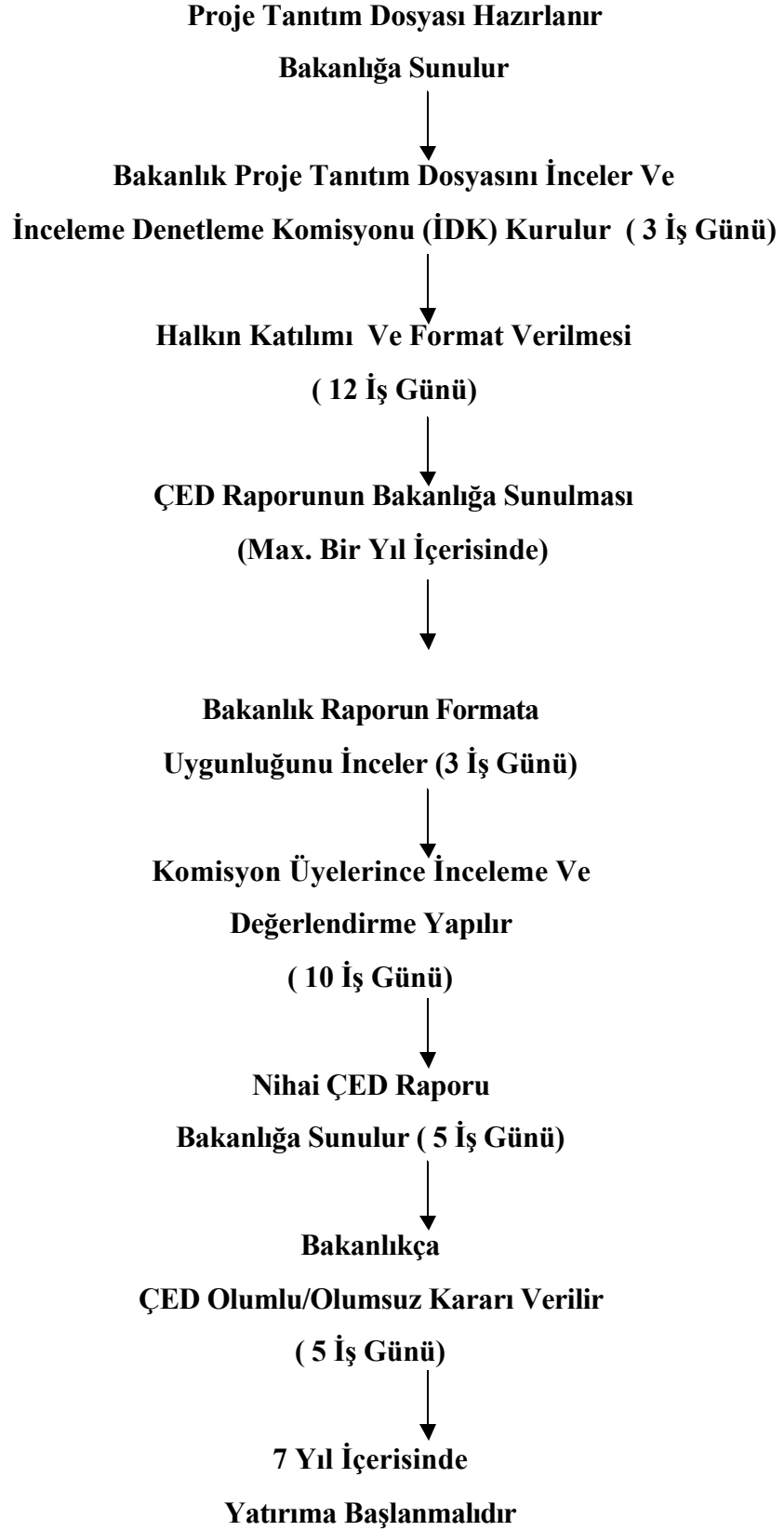
Şekil 1.7. Türkiye 1997 yılı ÇED prosedürü (www.cedgm.gov.tr).

Şekil 1.8. Türkiye 2002 yılı ÇED prosedürü (www.cedgm.gov.tr).

Şekil 1.9. Türkiye 2003 yılı ÇED prosedürü (www.cedgm.gov.tr).

Şekil 1.10. Türkiye 2008 ve 2011 yılı ÇED prosedürü (www.cedgm.gov.tr).

2. KAYNAK ÖZETLERİ

ÇED’ in tanıtılması ve uygulama çalışmalarının doğru ve amacına uygun olarak yapılması için gerçekleştirilen araştırmalar, ÇED’ in dünyada gelişimi, ÇED raporlarının hazırlanması çalışmalarında karşılaşılan sorunlar, kullanılabilecek yöntemlerin geliştirilmesi ve bu yöntemlerle sorunlara karşı çözüm önerileri ile ilgili literatür çalışması tarih sırasına göre incelenmiştir.

Uslu (1993), ÇED konusunda temel konuları tanıtmış ve ÇED’in tarihi süreç içinde dünyada ve ülkemizdeki gelişmesini araştırmıştır. Yapılacak olan bir Çevresel Etki Değerlendirmesi çalışması aşamalarını ve böyle bir çalışmada uygulanabilecek yöntemleri araştırmıştır. Ayrıca, çeşitli ortamlarda (su, atmosfer, biyolojik çevre, sosyo-ekonomik çevre) çevresel etkilerin belirlenmesi ve bu etkilerin değerlendirilmesi yöntemlerini de belirlemiştir.

Güven (1996), “Çevresel Etki Değerlendirme Sürecinde Katılım” isimli bir çalışmada çevre sorunlarının giderimi ve çevrenin korunup geliştirilmesi amacıyla oluşturulan çevre yönetim modellerinin temel uygulama aracı olan ÇED sürecini irdeleyerek, bu süreçte rol alan toplumsal faktörlerin eşit düzeyde ve bilinçli olarak katılımlarının çevre yönetiminin başarılı olmasındaki etkilerini incelemiştir.

ÇED Yönetmeliği’nin nasıl uygulanacağı konusunda özellikle faaliyet sahiplerinin yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, bunun yanı sıra yönetmeliği uygulayacak birimlerin de yeterince bilgi ve altyapı donanımına sahip olmadıklarını saptamıştır. Peker (1996), “Bazı Faaliyetler İçin ÇED Raporlarında Kullanılabilecek Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Matrislerinin Oluşturulması” isimli çalışmada, araştırmaya konu olan “ çimento fabrikası, otoyol, baraj, havaalanı ve toplu konut” faaliyet tiplerinin gerek inşaat gerekse işletme aşamasında etkileyebileceği çevresel değerler saptanmış ve her faaliyetin çevreye etkileri ile çevresel değerler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu faaliyetler için yapılacak ÇED uygulamalarında kullanılabilecek kontrol listeleri ve değerlendirme matrisleri oluşturulmuştur.

(Yancı, N., 1997), ÇED’ in hukuki boyutu, ÇED’ in uluslararası alandaki yapılanma biçimi, çeşitli belgelerdeki görünümü ve bu uluslararası alandaki normların bağlayıcı gücünü araştırmak ve Türk hukukundaki ÇED sürecinin yerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. ÇED’ in dayanağını aldığı anayasal, yasal ve yönetsel düzenlemeleri ortaya koyarak bu çerçevede ÇED yükümlülüğüne aykırılığın farklı hukuk disiplinlerinde doğuracağı sorumlulukları incelenmiştir. ÇED’ in etkin bir şekilde uygulanmasında en önemli rolü hukukun oynayacağı bu nedenle hukuki düzenlemelerin yeniden gözden geçirilerek gerekli revizyona tabi tutulması gerektiği, özellikle sorumluluk ve yaptırım konularında etkili ve caydırıcı düzenlemelerin getirilmesi sonucuna varmıştır.

Çelik (1998), “Avrupa Topluluğu ve Türk Çevre Mevzuatlarında Hava, Su, Gürültü ve ÇED Konularının Karşılaştırılması” isimli bir çalışmada; Türkiye’de bulunabilen Avrupa Topluluğu Çevre Mevzuatları ile ilgili olarak, “Official Journal of The European Communities” Avrupa Birliği Ankara Temsilciliği Kütüphanesindeki mikroçiplerden tarama yapmış ve Türk mevzuatlarında Hava, Su, Gürültü ve ÇED Konularının karşılaştırılmasını incelemiştir. Diğer taraftan hava, su, gürültü kirliliği ve ÇED konularında, Türk hukuk sistemindeki kaynakları tarayarak ilgili mevzuatları incelemiştir. Bu çalışmalar sürerken aynı anda taranan Türk Çevre Mevzuatında yer alan her konu ile ilgili hükümleri, Avrupa Topluluğu’nun çevre konusunda uygulamakta olduğu kurallar ve standartlar ile karşılaştırmıştır.

Koçak (1999), “Çevre Etki Değerlendirme Metotları ve Uluslar arası Uygulamalar” üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada Çevresel Etki Değerlendirme raporlarının hazırlanmış şekilleri, prosedürünün irdelenmesi ve buna bağlı olarak ÇED metotlarının incelenmesi ve bu çalışmaların çevre üzerinde yapacağı olumlu etkilerin belirlenmesini amaçlamıştır. ÇED Raporlarının daha kısa sürede daha düşük maliyetle yapılabilmesi için Çevre Bakanlığı tarafından ülke genelinde çevre ile ilgili bilgiler içeren bir bilgi bankası kurulması, prosedürün basitleştirilmesi için bakanlıklar arası bir üst düzey komisyon oluşturulması, ÇED raporlarının hazırlanması için gerekli finansmanın temininin kolaylaştırılması, Bakanlığa bağlı teknik personelin eğitime ağırlık verilerek yurt dışı deneyimlerinin arttırılması, faaliyetlerin her aşamasında izlenebilmesi ve denetlenebilmesi amacıyla izleme ve ölçüm sistemleri altyapısının oluşturulması gerektiği sonucuna varmıştır.

Ekin (2000), ÇED sürecindeki başarısızlıkların ve bunun nedenlerinin araştırılması; bu sürece toplumsal aktörlerin eşit düzeyde ve bilgili olarak katılmalarının yanında, çevre sorunlarının çözülmesinde ve çevre hakkının yaşama geçirilmesinde sağlayacağı yararı ortaya çıkarılması amacıyla; “Türkiye’de Uygulanmakta Olan Çevre Etki Değerlendirme Raporlarının Aksayan Yönleri ve Alınabilecek Önlemler” isimli bir çalışma yapmıştır. Sonuç olarak ülkemizde ÇED’in henüz tüm kamu yönetimi tarafından yeterince tanınmadığı ve anlaşılmadığı, bugüne kadar hazırlanan ÇED raporlarının hemen hemen hepsinin yüzeysel ve gerçek anlamda uzmanlık bilgisi içermeyen görüşlerden ve genel eğilimli tahminlerden oluştuğu, ÇED raporlarını hazırlayan kurum ve kişilerin uzmanlık düzeylerinin yetersizlikleri yanında özellikle ülkemizde çevresel bilgi/veri/envanter/izleme sistemlerinin yokluğu ve tüm bunların faaliyetlerin olumsuz sonuçlarının irdelenmesi olanağını ortadan kaldırdığını belirtmiştir.

Akkaş(2000), “ÖN ÇED Uygulamasında Karşılaşılan Eksiklik ve Aksaklıkların Tespiti” isimli çalışmada ülkemizde ÇED Yönetmeliği kapsamında uygulanmakta olan ÖN ÇED konusunda Çevre Bakanlığı ve Taşra Teşkilatının faaliyetlerini açıklamış ve uygulamada karşılaşılan sorunları ve çözüm yollarını bulmaya çalışmıştır. Sonuç olarak ÇED Yönetmeliği’nin nasıl uygulanacağı konusunda bilhassa faaliyet sahiplerinin yeterince bilgi sahibi olmadıkları, bunun yanı sıra yönetmeliği uygulayacak birimlerin de yeterince bilgi ve altyapı donanımına sahip olmadıklarını saptamıştır.

Yıldız (2000), “Çevresel Etki Değerlendirme Raporları Mevzuatı, Ulusal ve Yerel Ölçekte Sorunlar, Çevresel Parametrelerin Oluşturulmasında Geliştirilen Öneriler” isimli bir çalışmada; Avrupa Birliğine üye ve çeşitli ülkelerde mevzuat uygulamalarını inceleyip ülkemizdeki ÇED mevzuatı, Bakanlık ve pilot bölge seçilen Kocaeli’nde o güne kadar verilen ÇED kararlarını değerlendirmiştir. Türkiye’de uygulanmakta olan ÇED sisteminin yatırım sürecinin gereksiz ve yararsız bir bürokrasi halkası olarak görülmekten uzaklaştırılması gerekmektedir. Bunun için Türkiye’de bir çevre envanteri oluşturulup alıcı ortam standartlarının belirlenmesi ile bu sorunun çözüleceği kanaatine varılmıştır.

Yücel (2001), ÇED konusunda, bir taraftan ÇED eğitimi gören öğrencilerin bu konudaki gereksinimleri, diğer taraftan yatırımcı ve karar vericilerin bilmesi gerekli

konuları dikkate alarak çalışmasını hazırlamıştır. Bu amaçla, ÇED'in dünyada ve Türkiye'deki gelişimi ile değişik ülkelerdeki uygulamaları tanıtılmış ve ülkemizdeki ÇED uygulamaları sırasında ortaya çıkan sorunlar irdelenmiştir. Bir ÇED Raporunun hazırlanması sürecinde hangi konuların ele alınmasının gerekliliği değişik aşamalar halinde verilmiştir. Verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesinde hazırlanabilecek değişik yöntemler tanıtılmıştır. Ayrıca biri yurt dışında, ikisi de yurt içinde olmak üzere üç örnek ÇED Raporu da bu çalışma içerisinde verilmiştir.

Çevlik (2003), "Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Etkinliğinin İncelenmesi" isimli bir çalışmada; Çevresel Etki Değerlendirme Raporlarının hazırlanış şekilleri, prosedürünün irdelenmesi, 1993 yılında ilk kez çıkan ve 2 kez revizyona uğrayan ÇED Yönetmeliği'nin incelenmesi ve elde edilen bilgilerle ülkemizde son 10 yıl içerisindeki ÇED etkinliği saptanmıştır. İncelemeleri derinlemesine oluşturmak için uluslararası alanda yapılan bir çalışmadan yararlanarak, Türkiye genelinde ÇED sistemi ile ilgilenen farklı disiplinlerden uzman kişilerle bir anket çalışması gerçekleştirmiştir.

Say , Babus, Yücel (2003), "Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliklerinin Karşılaştırılması" isimli bir çalışmada; ÇED'in kavramsal içeriği nedeniyle değişken ve esneklik özelliğine sahip olduğu ve bu nedenle zaman içerisinde yenilenmesi ve güncellenmesi, değişen ve gelişen teknolojiye adaptasyonu açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, 1993 yılında ilk kez çıkan ve 2 kez revizyona uğrayan ÇED Yönetmelikleri karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir. Uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur.

3. MALZEME VE YÖNTEM

3.1. Malzeme

Türkiye’de ve dünyada ÇED uygulamalarının incelendiği bu çalışmada, bugüne kadar dünyadaki çeşitli ülkelerde ve ülkemizde yürürlüğe giren ÇED yönetmelikleri, Yeterlilik Belgesi Tebliği, ÇED ile ilgili yasal düzenlemeler, farklı sektörlerde hazırlanmış ÇED raporları başlıca materyaller olarak kullanılmıştır.

3.2. Yöntem

Bu çalışmada öncelikle Türkiye’ de ÇED gelişimi incelenmiştir. 1993’ ten sonra 1997, 2002, 2003, 2008, 2011 yıllarında yayımlanan ÇED Yönetmelikleri kapsamında, ÇED Raporlarının hazırlanması, Türkiye’ deki uygulamaları ve ÇED gelişiminin daha somut ortaya konulmasına yardımcı olmuştur.

1993, 1997, 2002,2003, 2008 ve 2011 ÇED Yönetmelikleri incelenerek ülkemizdeki dinamik yapı ortaya konmuştur.

AB sürecinde Türkiye’nin uyumu, ÇED sürecinde yapılan değişiklikler incelenmiştir.

Özellikle Çevre ve Orman Bakanlığının Uyum Projesi kapsamındaki dokümanlarından yararlanılmıştır. Hollanda ÇED komisyonu yetkililerinin uyum projesi kapsamında kendi ülkelerindeki uygulamalara yönelik sunumları değerlendirilmiştir. Ayrıca Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü yetkililerin düzenlediği eğitim semineri notları çalışmaya yön vermiştir.

Dünya’ da ilk ÇED Yönetmeliği uygulamalarına ABD’ de ve daha sonra Fransa’ da başladığından bu ülkeler de ele alınmış, süreçleri incelenmiştir. Ülkeler arası karşılaştırmaların yapıldığı makalelerden yararlanılmıştır. Gelişmekte olan ülkelere Hindistan ve Tunus örnekleri esas alınarak ÇED sistemleri Türkiye ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Ülkeler deki uygulamaların ve AB uyum çerçevesinde Türkiye’ deki ÇED gelişmelerin incelenmesiyle Türkiye’ de ÇED’ in mevcut durumu ve eksiklikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Türkiye’ deki ÇED’ e Bakış

Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği kriterlerine paralellik sağlanması ve uygulamada ortaya çıkan sorunları gidermek için ÇED Yönetmeliği’ nde değişikliğe gitmiştir. Ülkemiz 1997 ÇED Yönetmeliği AB Direktifi doğrultusunda revize edilerek 2002 yılında yayımlanmış ve daha sonra sırasıyla 2003, 2008 ve 2011 yılında tekrar revize edilmiştir. 1997 Yönetmeliği’ nde yapılan değişikliklerin özeti aşağıda sunulmuştur.

1997- 2002 Yönetmelikleri Arasındaki Farklar:

- ÇED’ e tabi faaliyetlerin sayısı arttırılmıştır.
- ??Valiliklerce alınan “Yer Tetkiki Kararı” kaldırılmıştır.
- ÇED Raporunun hazırlanması ve yer seçiminde dikkat edilecek “Duyarlı Yörelere Listesi” ilave edilmiştir.
- İnceleme Değerlendirme Komisyonu’ nun işlevi, projeler için verilecek özel formatın kapsamını, kriterlerini belirlemek amacıyla “Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonu” olarak genişletilmiştir.
- ÇED Raporunun gerekli ya da gereksiz olduğuna ilişkin karar verme yetkisi, uygulamanın tek olması için başlangıçta Çevre Bakanlığı’ ndadır. Ancak Bakanlık daha sonra bu yetkiyi bazı illere (Bursa, İstanbul gibi 11 il) vermiştir.
- ?Halkın görüşlerinin inceleme ve değerlendirme sürecinde alınması yerine kapsam belirleme ve özel format oluşturulması aşamasında alınması kuralı getirilmiştir.

2002 ve 2003 Yönetmelikleri Arasındaki Farklar :

- 2002 yönetmeliğinde 117 iş günü olan ÇED süreci, yeni yönetmelikle 35 işgününe indirilmiştir.
- 2002 yönetmeliğinde 75 iş günü olan ÇED Ön Araştırma süreci, yeni yönetmelikle Proje Tanıtım Raporu adı altında 25 işgününe indirilmiştir.
- ÇED prosedüründe yer alan Bilgilendirme ve Kapsamlaştırma Toplantıları birleştirilmiş, daha önce zorunlu olan kurum görüşleri, ÇED Raporu kapsamından çıkarılmıştır.
- ÇED' e tabi projelere ilişkin Rapor hazırlayanlar için Yeterlilik şartı getirilmiştir (Yeterlik Tebliği 24.02.2004 tarih ve 25383 sayıyla Resmi Gazetede Yayımlanmıştır.)
- Yönetmeliğin EK I ve EK II listelerinde bulunan bazı faaliyetlerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

2003 Değişikliğinin en önemli kısmı ise Geçici 3.-4.-,5.-6. Maddeleridir. Bu maddelerde,

“Geçici Madde 3- 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere ve bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen faaliyetlere bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 4- 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce ilgili mevzuatı gereğince güzergahı belirlenen veya yatırım programına alınan petrol ve gaz boru hatları, enerji nakil hatları, otoyollar, duble yollar, ekspres yollar, demir yolları, devlet yolları ve il yolları projelerine bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 5- Yeterlik Belgesi ile ilgili tebliğin yayımlanmasından önce, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlarda Yeterlik Belgesi bulunması şartı aranmaz. Ancak, proje tanıtım dosyası faaliyetin türü ve yeri ile ilgili en az üç farklı meslek grubundan en az lisans seviyesinde eğitim görmüş kişiler tarafından, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporları ise komisyonca belirlenen çalışma grubu tarafından hazırlanarak imzalanır.

Geçici Madde 6- Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi olduğu halde gerekli işlemleri tamamlamamış ve mevzuat uyarınca yer seçimi uygun olan mevcut faal tesisler, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirmeleri amacıyla çevresel durum değerlendirme raporunu Bakanlığa sunar, bu rapor Bakanlıkça değerlendirilir.”denmektedir.

Bu maddelerle, ÇED Raporu düzenlenmeden yapılmış olan faaliyetlere, güzergahı belirlenen veya yatırım programına alınan petrol ve gaz boru hatları, enerji nakil hatları, otoyollar, duble yollar, ekspres yollar, demir yolları, devlet yolları ve il yollarına af niteliği taşıyan bu maddeler eklenmiştir.

Burada ayrıca, ÇED yönetmeliği, Avrupa Birliği tarafından onaylanmış Aarhus Sözleşmesinin uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu sözleşme karar verme prosesinde halkın katılımı haklarını güçlendirir. Bu, yönetmelikler kapsamında hazırlanması gereken planlar ya da programlarda yer almalıdır. Sözleşme, birçok direktif çerçevesinde yapılacak işlemler için de geçerlidir. Örneğin, Atık Çerçeve Yönetmeliği (75/442/EEC), Piller ve Akümülatörler (91/157/EEC), Nitrat Kirliliği (91/676/EEC), Tehlikeli Atık (91/689/EEC), Ambalaj Atık (94/62/EC), Hava Çerçeve Yönetmeliği (96/62/EC) ve Kıyı Alanlarının Doldurulması Yönetmeliği (99/31/EC)’ni kapsamaktadır.

2003 ve 2008 Yönetmelikleri Arasındaki Farklar :

- Proje Tanıtım Dosyası inceleme yetkisi Valilikler kanalıyla İl Çevre ve Orman Müdürlüklerine devredilmiştir.**
- ÇED dışında Proje Tanıtım Dosyası Hazırlayanlar için de Yeterlik şartı getirilmiştir (Yeterlik Tebliği 18.12.2009 tarih ve 27436 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır).**
- ÇED Raporu sonucu yatırıma başlama tarihi 5 yıl iken 7 yıla çıkarılmıştır.**
- Yönetmeliğin EK I ve EK II listelerinde bulunan bazı faaliyetlerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.**

2008 Değişikliğinin en önemli kısmı ise Geçici 3.,4.,5.,6. Maddeleridir. Bu maddelerde,

Kapsam dışı projeler

- **GEÇİCİ MADDE 3 – (1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere veya bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.**

1/9/2008 tarihine kadar olan işlemler

- **GEÇİCİ MADDE 4 – (1) 1/9/2008 tarihine kadar Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlayacak olan kurum veya kuruluşlar için 24/2/2004 tarihli ve 25383 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yeterlik Belgesi Tebliği hükümleri geçerlidir. Ancak 1/9/2008 tarihine kadar Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası veya Proje Tanıtım Dosyası hazırlayan kurum ve kuruluşlarda Yeterlik Belgesi bulunması şartı aranmaz. Ancak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası veya Proje Tanıtım Dosyası, projenin türü ve yeri ile ilgili en az üç farklı meslek grubundan en az lisans seviyesinde eğitim görmüş kişiler tarafından hazırlanır.**

2008 ve 2011 Yönetmelikleri Arasındaki Farklar :

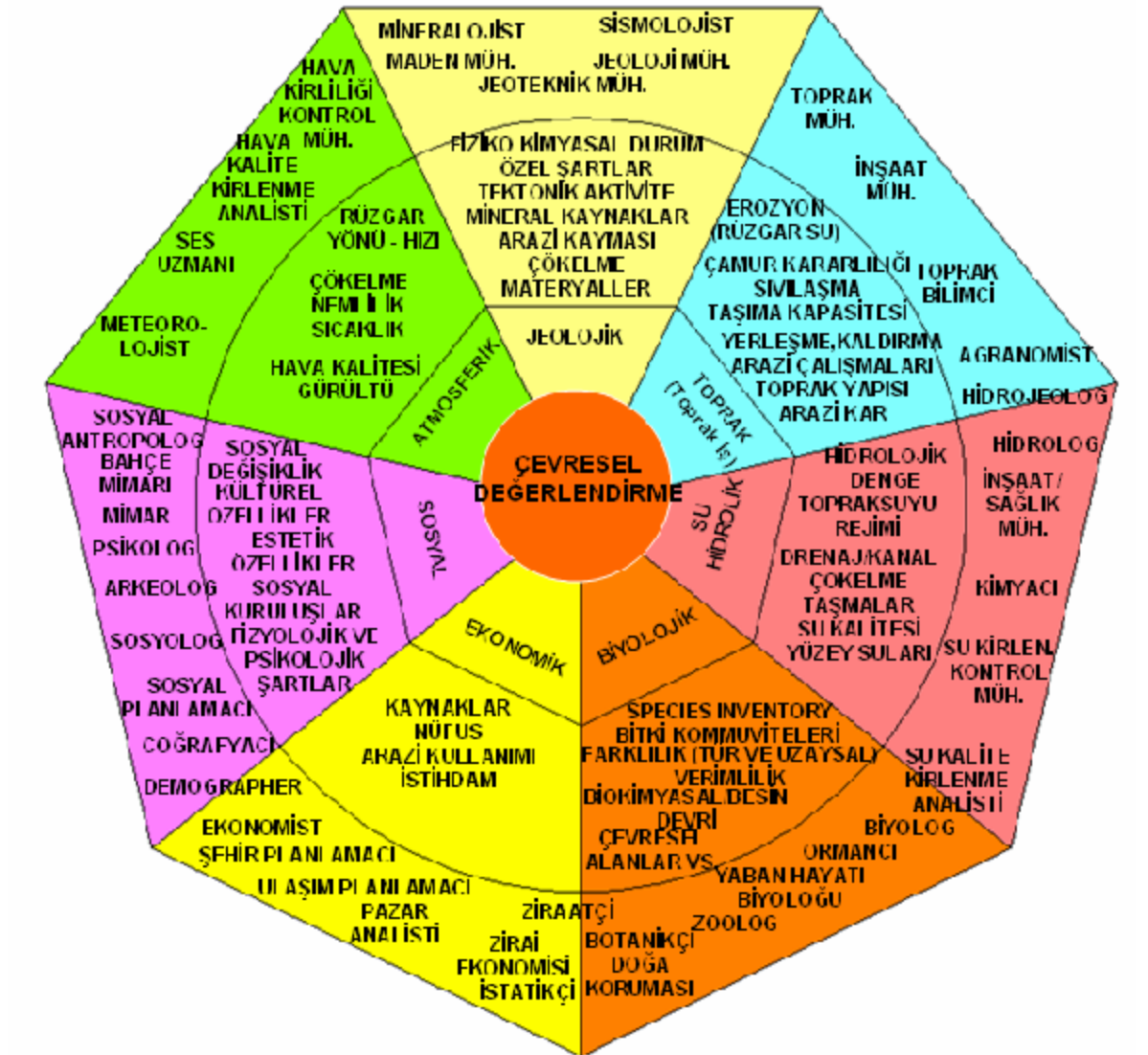
- **Arama faaliyetlerinde ÇED veya Proje Tanıtım Dosyası hazırlama yerine yönetmeliğin Ek-IV formu bakanlığa sunması yeterli görülmüştür.**
- **Yönetmeliğin EK I ve EK II listelerinde bulunan bazı faaliyetlerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.**
- **ÇED görüşü alınmadan başlanan projeler süre verilmeksizin direkt durdurulur hükmü getirilmiştir.**

ÇED süreci genel bir çerçeveye sahip olmakla beraber sürecin detayları uygulanmak istenen yatırım projelerine göre değişiklik göstermektedir. Bu doğrultuda yasal olarak sürece eklenmiş olan kapsam ve format belirleme toplantısında ÇED çalışmasını hazırlayacak meslek grupları da değerlendirilmektedir. ÇED sürecinde yer alan başlıca uzmanlıklar ve temel işlevleri Çizelge 4.1’ de özetlenmiştir. Bu çizelgeden de anlaşılacağı gibi, ÇED süreci disiplinlerarası işbirliğini ve koordineli çalışmayı gerektiren bir süreçtir.

Çizelge 4.1.Farklı meslek gruplarının Çevresel Etki Değerlendirme sürecinde üstlendikleri roller (Özçelik, 2005).

Meslek Grubu	ÇED Sürecindeki Rolü
Çevre Mühendisi	Genel olarak proje koordinatörlüğü, katı ve sıvı atıkların yönetimi ve etkilerinin belirlenip, uygun giderme yöntemlerinin önerilmesi, hava kalitesi ve emisyonlarla ilgili modelleme çalışmaları
Biyolog	Doğal çevre ile ilgili temel verilerin toplanması ve değerlendirilmesi
Jeoloji Mühendisi	Yatırımın yer yuvarı ile ilişkilerini ortaya koyacak temel verilerin derlenmesi, zemin ile ilgili risklerin değerlendirilmesi, yeraltı ve yüzey su kaynakları ile ilgili ilişkilerin ve risklerin değerlendirilmesi.
Sosyolog	Projenin gerçekleşeceği yörenin halkının sosyo- ekonomik durumu hakkında temel verilerin toplanması ve projenin yöre halkı üzerindeki olası olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi.
Arkeolog	Proje sahasında olası arkeolojik eser kalıntılarının tesbiti için literatür ve yüzey araştırması yapmak, gerektiği hallerde bu eserlerin korunması için gerekli yasal işlemlerin yapılmasını sağlamak.
Ziraat Mühendisi: (Peyzaj Mimarı)	Toprak özellikleri ve arazi kullanımı ile ilgili temel verilerin oluşturulması, değişecek kullanımların etkilerini değerlendirmek ve onarım planlarını oluşturmak
Diğer meslek grupları: Makina ya da Kimya Mühendisi, Elektrik Mühendisi vb.	Yatırımın niteliğine göre özellikle projenin işleyişi, verimliliği ve güvenliği ile ilgili bilgileri derlemek ve değerlendirmek.

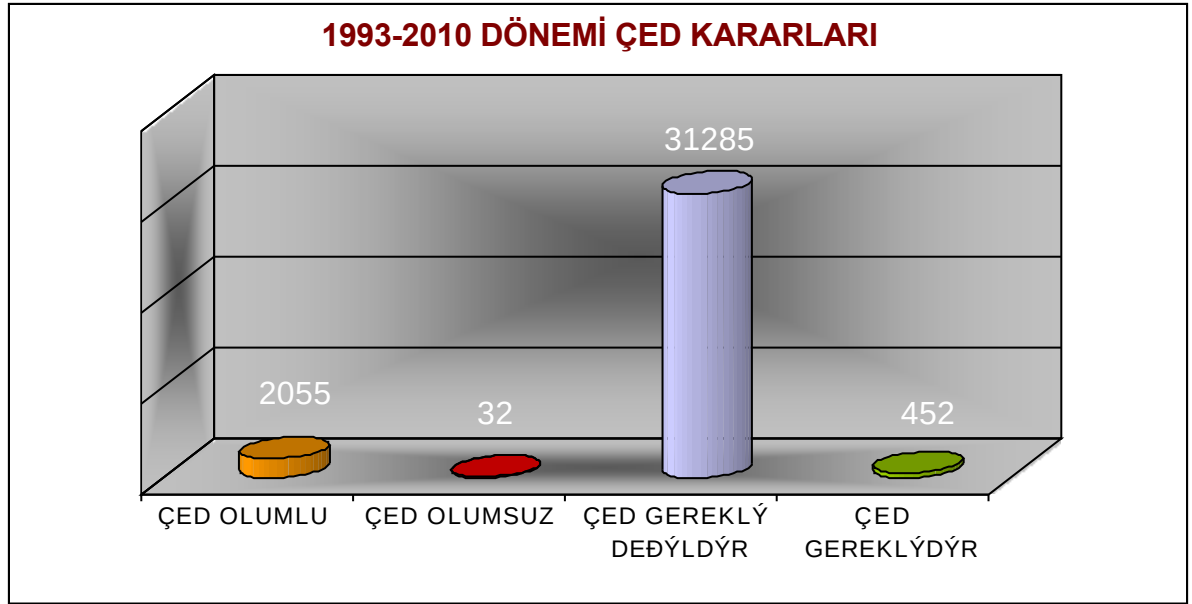
ÇED, tek bir kişinin değil, meslek alanlarına göre uzmanlaşmış farklı kişilerin Çevresel Etki Değerlendirmesinde çalıştıkları çok disiplinli bir bilimsel uygulama alanıdır. Dolayısıyla bu çalışmaları yapan meslek sahiplerinin her birinin yalnızca kendi çalışma alanlarının ÇED ile ilgili tüm ayrıntılarını bilmeleri yeterlidir. Ancak Çevresel Etki Değerlendirmesinin alt başlıklarının ayrıntılarını öğrenmeleri gerekmemekle birlikte; temel ÇED kavramlarını ve çalışmanın bütününe iyi biliyor olmaları gerekir. Bilimsel ÇED çalışmaları ile elde edilecek sonuçlar bütün bu farklı meslek sahiplerinin ortak ürünü olacaktır, bunun için bu uzmanlar birbirlerinin yaptıklarını da bir bütünün parçaları olarak izleyip bilmelidirler. ÇED çalışmasında yer alabilecek uzman grupları ve ÇED çalışmasının hangi bölümlerine katkıda bulunacakları ile veriler Şekil.4.1’ de görüldüğü gibi özetlenebilir.

Şekil.4.1. ÇED çalışmasında yer alacak uzmanlar ve çalışacakları konuları gösterir diyagram

1993 -2012 yılları arasında geçen 19 yıllık sürede 2391 adet ÇED Süreci tamamlanmış ve bunlardan 2349 (%98) adedi OLUMLU, 42(%2) adedi OLUMSUZ sonuçlanmıştır (www.csb.gov.tr).

İlk ÇED Yönetmeliğinin yayımlandığı 1993 yılından 2010 yılı sonuna kadarki resmi ÇED kararları, yıllara göre ve sektörel dağılımı ise Şekil.4.2., Şekil.4.3' de gösterildiği gibidir (www.csb.gov.tr).

Şekil.4.2. 1993 Yılından 2010 yılı sonuna kadar verilen ÇED kararlarını gösterir diyagram

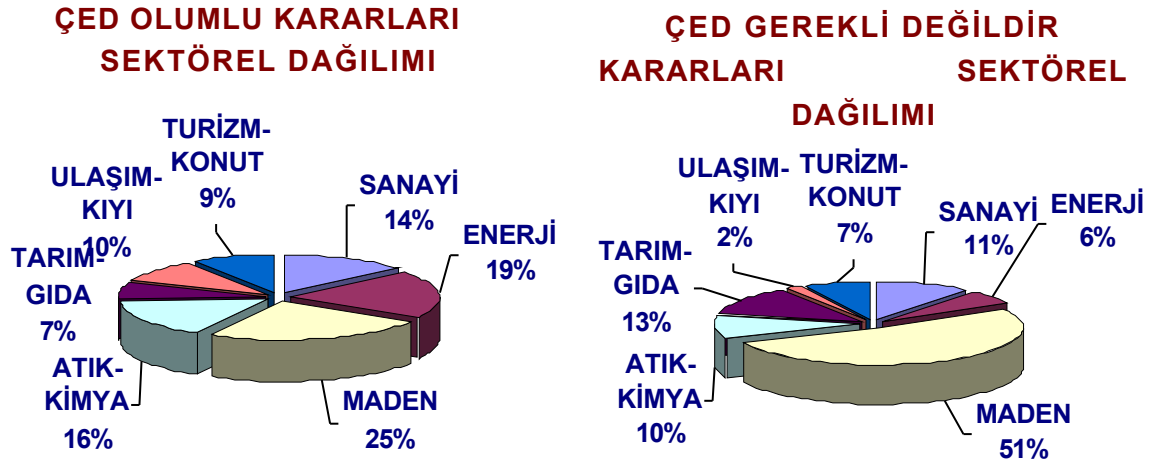
ÇED OLUMLU: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun saptanması üzerine gerçekleşmesinde sakınca görülmediğini belirten Bakanlık kararı.

ÇED OLUMSUZ: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uygulanmasında sakınca görüldüğünü belirten bakanlık kararı.

ÇED GEREKLİ DEĞİLDİR: Seçme eleme kriterlerine tabi projelerin önemli çevresel etkilerinin olmadığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığını belirten bakanlık kararı.

ÇED GEREKLİDİR: Seçme eleme kriterlerine tabi projelerin çevresel etkilerinin daha detaylı incelenmesi ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasının gerektiğini belirten bakanlık kararı.

Verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı ise Şekil.4.3.' deki gibidir.

Şekil.4.3. 1993-2010 yılları arasında verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı

ÇED süreci ile ilgili olarak sonuçlanan süreçleri dikkate aldığımızda en çok ÇED'e tabi başvurunun Marmara bölgesinde(%29) olduğu, bunu %18'lik dilimler ile İç Anadolu ve Ege Bölgesinin izlediği, Akdeniz Bölgesinin(%15) ardından %4-7 bandında diğer bölgelerin yer aldığı görülmektedir. Sektörel açıdan bölgeler arasındaki dağılımın önemli bir fark göstermediği de izlenmektedir.

Ülkemizde kamu yatırım projeleri için ÇED raporlarının hazırlanması yaygınlaştırılamamıştır. Özellikle Devlet Planlama Teşkilatına iletilen yapılabilirlik etütlerinin ekinde ÇED raporlarına yer verilmediği Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda açıklanmıştır.

ÇED Sürecinde başvurulabilecek ve raporların hazırlanması ve değerlendirilmesi sırasında kullanılabilecek bilgi ve veri bankalarının eksikliği söz konusudur. Bilgi ve veri bankalarına dayalı çevre envanterleri oluşturulmalı ve ilgililerin kullanımına açık tutulmalıdır.

ÇED, yatırımcı tarafından bürokratik engel ve gereksiz bir harcama olarak görülmektedir. ÇED sürecinin çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesinde tek çözüm yolu olduğu kamuoyuna anlatılmalıdır.

Ülkemizde halkın katılımı ile ilgili sıkıntılar zaman zaman yaşanmaktadır. Bunun bir örneği 1999 yılında Antalya’ da yaşanmıştır. Antalya Deniz Deşarj Projesi için, halkın katılımı gecikmiş ve yetersiz kalmıştır. Bu projede, düşük seviyeli bir arıtma ile birlikte sahile ulaşmadan önce atıksuyun yeterli seyrelme gösterdiği bir derin deniz deşarjı planlanmıştır. Ancak halk, derin deniz deşarjı tarafından gerçekleştirilen seyrelme mekanizmasını anlayamadığından; deniz ortamına deşarj edilmeden önce bu atıksuyun yüksek seviyede arıtılmasında ısrar etmiştir. Halk tarafından yapılan baskının bir sonucu olarak, mevcut derin deniz deşarj tesisine rağmen belediye, ilave atıksu arıtma birimlerini inşaa etmeye zorlanmıştır. Projenin ilk aşamalarında halkın katılması ile, örneğin yüksek seviyeli bir arıtma ve daha kısa mesafeli ve ucuz bir deniz deşarjı sistemi seçilerek, pahalı çözümlerden kaçınmak mümkün olabilirdi. Bu örnekten de görülebileceği gibi halkın katılımı; 'yanlış' doğrultulara da yönlendirme yapabilmektedir. Politik konular halkın katılımında önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıda maddeler halinde Türkiye’ de ÇED uygulamalarında yaşanan sorunlar ele alınmıştır.

4.2. Türkiye’ deki ÇED Prosedürü

a) Türkiye’ deki ÇED uygulamaları

Halen yürürlükte olan ve 17 Temmuz 2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren (30.06.2011 tarih ve 27980 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliğinde değişik.) ÇED Yönetmeliği kapsamındaki ÇED Prosedürü;

- a) EK-I listesinde yer alan projelere,
- b) Seçme Eleme Kriterlerine tabi olup "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projelere,
- c) Bu Yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırım ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artışı toplamı bu Yönetmeliğin EK I inde belirtilen eşik değer veya üzerindeki projelere, Çevresel Etki Değerlendirmesi

Raporu hazırlanması zorunludur. Şekil 1.10.' da sunulan ve ülkemizde halihazırda uygulanmakta olan ÇED Prosedürü uygulamaları aşağıda detaylandırılmıştır.

ÇED Sürecinin Başlatılması ve Komisyonun Kurulması işlemiyle başlayan ÇED Sürecinde, proje sahibi, dilekçesi ekinde bu Yönetmeliğin EK-III'ünde yer alan Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatı esas alınarak hazırlanmış iki adet Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası ile Bakanlığa başvurur.

Söz konusu formattaki ana başlıklar şunlardır;

- Projenin amacı ve gayesi,
- Proje için seçilen yerin konumu,
- Proje yeri ve etki alanının mevcut çevresel özellikleri
- Projenin önemli çevresel etkileri ve alınacak önlemler
- Halkın katılımı.

Bakanlığa sunulan başvuru dosyası EK-III' de yer alan Proje Tanıtım Genel Formatı esas alınarak incelenir. Başvuru dosyasında yer alan bilgiler göz önünde bulundurularak Kapsam Belirleme İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu (İDK) üyeleri belirlenir. Başvuru dosyası üye sayısı kadar çoğaltıldıktan sonra halkın katılımı toplantısı öncesi üyelere gönderilir.

Halkın Katılımı Toplantısı aşamasında ise, komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde Bakanlık ile mutabakat sağlanarak belirlenen tarihte, halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinden önce proje sahibi tarafından, halkı bilgilendirmek amacıyla anket, seminer gibi çalışmalar yapılabilir.

Toplantı yeri, Valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Valilik tarafından Bakanlığa bildirilir. Toplantı için projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir.

Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazete ile o yörede yayımlanan yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az on gün önce yayımlatır.

Toplantı İl Çevre ve Orman Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir.

Valilik, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulur. Komisyon üyeleri, 8 inci madde de belirlendiği şekilde kendi isteklerine bağlı olarak kapsam belirleme toplantısı öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekreteryaya hizmeti İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından yürütülür.

Komisyonun Kapsam Belirleme ve Özel Format Vermesi aşamasında ise; halkın katılımı, bilgilenme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır. Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme amaçlı ilk toplantısında;

- Proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir.**
- Bakanlık ve/veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü halkın katılımı toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılmış bulunan komisyon üyeleri de görüş ve önerilerini bildirirler.**
- Projenin hangi kapsamda ele alınmasının gerektiğini belirlemek üzere projenin önemli çevresel etkileri göz önüne alınarak bu Yönetmeliğin EK-III'ündeki Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatında ana başlıklar altında ele alınması gereken konular detaylandırılır, kapsam belirlenir.**
- Komisyon tarafından formata ilave edilmesi ya da formattan çıkarılması gereken hususlar tespit edilir. Halkın katılımı toplantısındaki görüş ve öneriler de dikkate alınarak özel format ile Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.**
- Komisyon tarafından belirlenen özel format, proje sahibi ve/veya temsilcisine bu maddede belirlenen süre içerisinde Bakanlık tarafından verilir.**

Proje sahibi özel formatın veriliş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel

Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.

ÇED Raporunun Bakanlığa Sunulması aşamasında; proje sahibi tarafından bir dilekçe ekinde iki adet Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, Bakanlığa sunulur. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından üç işgünü içinde sonuçlandırılır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu proje sahibine iade edilir. Düzeltilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun üç ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır. Özel formata uygun olduğu tespit edilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, proje sahibi tarafından yeterli sayıda çoğaltılarak Bakanlığa sunulur. Bakanlık, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek ve değerlendirmek üzere yapılacak toplantının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde raporu komisyon üyelerine gönderir. Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet gibi uygun araçlarla halka duyurulur. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek isteyenler, Bakanlık merkezinde veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde duyuru tarihinden itibaren raporu inceleyerek zamanlama takvimi içerisinde proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporuna yansıtılır.

Komisyonun çalışma usulü ve çevresel etki değerlendirme raporunun incelenmesi aşamasında; komisyon Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından sonraki on işgünü içinde inceler ve değerlendirir. Komisyon üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum ve kuruluşları ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler; kurum ve kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı, üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri komisyon başkanınca değerlendirilir. Komisyon, proje sahibinden projesi ile

ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, konusu itibariyle Bakanlıkça ya da Bakanlıkça yetkilendirilmiş özel veya kamuya ait kurum ve kuruluşların laboratuvarlarınca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir. Su, toprak ve benzeri analizlerde, tartışmalı durum olması halinde şahit numuneye başvurulabilir. Bu işlemlerde gerekli harcamalar proje sahibi tarafından karşılanır. Komisyon gerekli görürse, görevlendireceği üyeleri aracılığı ile projenin gerçekleştirilmesi planlanan yerde ve benzer tesislerde inceleme yapabilir. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda komisyon, bunların giderilmesini proje sahibinden veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme değerlendirme süreci durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan komisyon çalışmalarına devam edilemez. Proje sahibinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra, komisyon Bakanlıkça toplantıya çağrılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar. Proje sahibinden Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda değişiklik yapması en çok iki kez istenebilir. Yapılan düzeltme komisyonca yeterli görülmez ise durum bir tutanakla saptanır ve başvuru Bakanlıkça geçersiz sayılır.

Komisyon tarafından, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında;

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığı,

Yapılan incelemelerin, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli düzeyde veri, bilgi ve belgeye dayandırılıp dayandırılmadığı,

Projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediği,

Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin tespit edilip edilmediği,

Halkın katılımı toplantısının usulüne uygun yapıp yapılmadığı, halkın katılımı toplantısında üzerinde durulan konulara yeterince çözüm getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır.

Komisyon çalışmalarını, birinci fıkrada belirtilen süre içinde sonuçlandırır. Komisyonun değerlendirmeleri, üyeler tarafından imzalanarak tutanak altına alınır.

Nihai Raporun Bakanlığa Sunumu aşamasında; Proje sahibi inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki beş iş günü içinde aşağıdaki belgeleri

Bakanlığa sunar:

a) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen iki adet nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu,

b) Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri. Kamu kurum ve kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.

Birinci fıkrada belirtilen belgeler öngörülen süre içinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu geçersiz sayılır.

ÇED Olumlu – Olumsuz Kararı ve Kararın Halka Duyurulması aşamasında; Bakanlıkça; İDK’ nın görüşü dikkate alınarak 5 iş günü içerisinde “ÇED Olumlu” yada “ÇED Olumsuz” kararı verilir. Karar, komisyon üyelerine yazılı olarak bildirilir. Bakanlıkça verilen karar, Valilik tarafından uygun araçlarla yöre halkına duyurulur. “ÇED Olumlu Kararı” alındıktan sonra en geç 7 yıl içerisinde yatırıma başlanması gerekmektedir.

4.3. Ülkeler Arası Karşılaştırmalar

4.3.1 Türkiye ve Hollanda uygulamalarının karşılaştırılması

Hollanda’ da 1987 yılında ÇED mevzuatında kapsamlaştırma aşaması ve bağımsız ÇED komisyonunun varlığı ve rolü yer almaktaydı. Ülkemizde kapsamlaştırma aşaması 2002 yılında yayımlanan yönetmeliğe girmiştir.

Hollanda’ da ÇED, planlama ve karar verme prosedürleri ile entegre durumdadır. Ülkemizde planlama konusunda aşama kaydedilmesi gerekmektedir.

Hollanda ÇED prosedüründe, çevrenin korunması için mevcut en iyi imkanların uygulandığı alternatifi tanımasının her zaman veriliyor olması gerekmektedir.

Hollanda’ da ÇED komisyonu yetkili makama ÇED raporu ile ilgili tavsiyede bulunan bağımsız bir uzmanlar komisyonudur. Komisyonun yatırımcı veya yetkili makam ile hiçbir bağlantısı yoktur. Ülkemizde kurulan ÇED komisyonun yatırımcı ve müşavir firma komisyon üyesidir.

Hollanda’ da ÇED prosedürünün son aşaması, proje sonrası analiz ve izlemedir. Bu aşamayla ÇED raporunda öngörülen etkilerin gerçek uygulamada yanlış gerçekleşmesi halinde uygun önlemler alınabilmektedir. Ülkemizde de revize yönetmelikle birlikte izleme ve denetleme aşamaları, ÇED sürecinin parçası haline getirilmiştir. Hollanda’ da 1987 yılından beri 1450 ÇED projesi yapılmıştır (Leaven 2005). Ülkemizde ise 1993 yılından bugüne kadar 2060 ÇED Projesi Bakanlığa ulaşmıştır (www.cevreorman.gov.tr).

4.3.2 Türkiye ve İspanya uygulamalarının karşılaştırılması

1986 yılında Avrupa Birliği’ ne üye olan İspanya’ daki ÇED uygulamalarında tıpkı ülkemizde olduğu gibi dönemler arası farklılıkların olduğu görülmektedir.İspanya ve ülkemiz uygulamalarının değerlendirmesi aşağıda sıralanmıştır.

- İspanya’ da 1989-1995 yılları arasında yapılan ÇED çalışmalarının hiçbirinde çevre ajansı tarafından herhangi bir kapsamaştırma çalışmasının yapıp yapılmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak bu kapsamaştırma çalışmasının her Çevresel Etki Değerlendirme Çalışması için özel olarak yapılması gerektiği sonucuna varılarak şu anki uygulamalarda ÇED direktifinde zorunlu olmasa da İspanya’ da zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemiz uygulamasına bakıldığında 1997 ÇED Yönetmeliğinde kapsamaştırma çalışmasının bulunmadığı, bunun yerine her sektöre yönelik Bakanlık tarafından verilen formatlara göre ÇED Raporlarının hazırlandığı görülmektedir. Mevcut uygulamada ise kapsamaştırma toplantısı zorunlu olarak yapılmaktadır.

- İspanya’ da kapsam belirleme kuruluşların ve STK’ ların yazılı görüşleri alınarak yapılmakta, toplantı yapılması yöntemi kullanılmamaktadır. Oysaki ülkemizde komisyon tarafından kapsam ve özel format belirleme toplantısı yapılmakta ve ÇED raporunun hangi detayda hazırlanacağı belirlenmektedir.

- İspanya’ da ÇED sürecinde halkın bilgilendirilmesi toplantı düzenlenerek değil, ÇED raporlarının ilgili kamu binalarında okunması ve bunun Resmi Gazete’ de duyurulması şeklinde yapılmaktadır. Halkın ÇED raporlarını incelemesi ve görüş bildirmesi için 30 gün süre verilir. Ülkemizde ise komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek ve görüşlerini almak üzere proje sahibi

tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde, Bakanlık ile mutabakat sağlanarak halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Proje sahibi toplantı bilgilerini içeren ilanı ulusal gazetede ve faaliyetin gerçekleştirileceği yöredeki yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az 10 gün önce yayınlatır. Ayrıca proje ile ilgili inceleme değerlendirme süreci başladığında da ÇED raporu halkın görüşüne açılır ve bu Bakanlık ve Valilik tarafından uygun araçlarla halka duyurulur. Ülkemizde internetten ÇED raporlarına erişim sağlanabilmektedir.

- İspanya’ da çevresel değerlendirme için sunulan proje alternatifleri birçok durumda, yer değişim alternatifini göz önünde bulundurmadığından dolayı gerçekçi olamamaktadır. Ülkemizde de ÇED Raporlarında yer alan proje alternatifleri bölümünde daha çok belirlenen yerin seçilme nedenleri açıklanmakta, genelde başka alternatifler üzerinde durulmamaktadır.

- İspanya’da çevreden sorumlu kuruluşlar kapsamlaştırmadan sonra güncellenen ÇED raporu ile ilgili yazılı görüşlerini verirler, toplantı yapılmamaktadır. Ülkemizde ise formata uygun hazırlanan ÇED raporu, Bakanlık tarafından komisyon üyelerine gönderilir ve raporu inceleme ve değerlendirmek üzere komisyon toplantısı yapılır. Bu komisyon toplantısı ÇED raporundaki eksikliklere göre birden fazla yapılabilir.

- İspanya’ da ÇED süreci, işletme izni süreci içinde alt bir çalışma olarak belirlendiğinden Çevre Bakanlığı tarafından ÇED raporunun incelenmesinden sonra en fazla 6-8 sayfa olan ÇED görüşü işletme iznini veren kuruluşa gönderilir. Bu görüş proje ile ilgili alınması gerekli görülen tedbirleri içermektedir. Ülkemizde ise inceleme değerlendirme toplantılarının sona ermesinde sonra nihai ÇED raporu, raporu hazırlayan firma tarafından Bakanlığa sunulur ve Bakanlık proje için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz” kararı verir ve bu kararı ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak bildirir.

- İspanya’ da ÇED raporunu hazırlayan firmalar için yeterlilik uygulaması yoktur. Ülkemizde ise ÇED raporunu hazırlayan firmalar yeterlilik belgesine sahip olmalıdır. Bu belge Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilmekte ve yeterlilik belgesine sahip firmalar Bakanlık tarafından zaman zaman denetlenmektedir.

- İspanya’da ÇED raporlarının izlenmesinden öncelikle proje sahibi sorumludur. Bölgesel hükümet temsilcileri de bu süreçte görev alırlar (Anonim 2006). Ülkemizde ÇED raporunu hazırlayan firma, Bakanlık tarafından belirlenen 3 ay yada 6 ay’ lık dönemlerde yatırımın inşaat ve işletmeye geçiş zamanıyla ilgili bilgileri izleme raporu olarak Valiliklere sunmaktadır. Valilik (İl Çevre ve Orman Müdürlüğü) de yerinde denetleme yaparak söz konusu faaliyetle ilgili gelişmeleri Bakanlık’ a bildirmektedir. ÇED raporunu hazırlayan firmanın faaliyeti izleme süreci, işletmeye geçme döneminde sonlanmaktadır.

- İspanya’ da planlama süreci ülke genelinde tamamlandığından projenin yer ile ilgili sorunu genelde bulunmamaktadır. Ülkemizde ise halen planlama sorunları yaşanmakta bu da ÇED sürecinde sıkıntılara neden olmaktadır.

- AB üyesi İspanya’ daki ÇED uygulamalarında Natura 2000 ve biyolojik çeşitlilik hususları ön plandadır. Ülkemizde ise Natura 2000 ve biyolojik çeşitlilik uygulamaları konusunda önemli adımların atılması gerekmektedir.

4.3.3 Türkiye ve ABD uygulamalarının karşılaştırılması

- ABD’ de karar verici merciye yatırımın çevre boyutunu tanımlamak ve sürdürülebilir kalkınma mantığı ile yorum yapmasını kolaylaştırmak amacıyla kullanılan ÇED, ülkemizde izin mekanizması olarak anlaşılmaktadır.

- ABD’ de halkın katılımı etkindir ve ÇED raporları çok sayıda çoğaltılarak halkın incelemesi sağlanmakta ve halkın önerileri dikkate alınmaktadır. Ülkemizde ise halkın katılımı geçmiş dönemlerde rapor hazırlandıktan sonra halka faaliyeti tanıtmak amacıyla düzenlenen ve amacına tam anlamıyla ulaşmayan bir mekanizma iken mevcut revize yönetmelikle birlikte ÇED raporu hazırlanmadan önce ve ÇED raporu hazırlandıktan sonra halk süreç içinde yerini almıştır. Ülkemizde ÇED raporlarının daha fazla kişi tarafından incelenebilmesi için internet aracılığıyla raporlara ulaşılabilir. Bakanlık bu çalışmalara devam etmektedir.

- ABD’ de ÇED raporlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi belirli rehber ve kılavuzlara göre yapılmaktadır. Bu sayede raporda ve incelemede

standardizasyon sağlanmaktadır. Ülkemizde ise AB uyum projeleri çerçevesinde sektörel kılavuzların hazırlanmış olması olumlu bir gelişmedir.

- Ülkemizdeki ÇED prosedürü ABD ile benzer özellikler göstermekte birlikte uygulamada farklılıklar göze çarpmaktadır.

4.3.4 Türkiye ve Brezilya uygulamalarının karşılaştırılması

001/86 Nolu CONAMA Kararı mantıklıdır ve iyi bir ÇED uygulaması için gerekli temel hususları içermektedir. Bunlar;

- Alternatiflere ve ÇED izleme çalışmalarına ilişkin hükümler,
- Halkın katılımı imkanı ve bu prosedüre ilişkin kurallar,
- ÇED tavsiyelerinin ÇED ve ilerleme lisansından sonra uygulanıp uygulanmadığının kontrol edilmesine olanak sağlanması ile birlikte ÇED ve lisans sistemleri arasındaki bağlantının kurulması,
- Belediyeler tarafından ÇED / ÇED raporu istenmesine ilişkin hükümler,
- Eyalet yetkililerin ve yerel yetkililerin federal yönetmeliklere ek olarak kendi mevzuatını ve kılavuzlarını oluşturmalarına ilişkin hususlar. Sao Paulo Eyaletinde CONSEMA, CPLA'ya sunulmak üzere ön ÇED ve ÇED raporu ve basitleştirilmiş ÇED süreci ve ÇED raporu olmak üzere iki farklı uygulama getiren bir kararı onaylamıştır. Sonuçlara bağlı olarak bazı faaliyetler tam ÇED süreci / ÇED raporundan muaf tutulabilmektedir. Ülkemiz ÇED prosedüründe ise Belediyeler tarafından ÇED raporu istenmesi ile ilgili husus bulunmamakta “yönetmeliğe tabi projeler için ÇED olumlu ya da ÇED Gerekli Değildir kararı alınmadıkça bu projelere hiçbir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz” hükmü yer almaktadır.
- Brezilya’ da ÇED yerel seviyede merkezî için Yerel Planlama Kurumlarının (LPA) etkili katılımı önem taşımaktadır, ancak birçok Brezilya Belediyesinde bunun gerçekleştirilmesi için yeterli insan gücü bulunmamaktadır. Ülkemizde ÇED süreci, Çevre ve Orman Bakanlığı Bakanlık ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde de planlama ön plana çıkmak birlikte uygulamada hala sıkıntılar yaşanmaktadır.
- Brezilya’da ÇED uygulamalarında politik ve kurumsal faktörlerden kaynaklanan yaşanan problemler ÇED’ in etkinliğini azaltmaktadır.

- Brezilya’da planlama sürecindeki, özellikle de çevre ile ilgili konular hakkındaki sınırlamalar, ÇED’ in proje etkilerini doğrudan kontrol etmesini sınırlamaktadır, bunun yerine ÇED kalkınma planlaması ve politikalarının değiştirilmesi için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Brezilya’da çevresel etki değerlendirme aşamasında çevresel bozulma göstergelerinin geliştirilmesi gerekmektedir, birçok durumda çevresel veriler ve kayıtlar yeterli değildir ve farklı hükümet kurumları arasında dağılmış halde bulunmaktadır.
- Brezilya’ da ÇED sürecine halkın katılımı sınırlıdır. ÇED raporları halkın anlayabileceği bir dilde hazırlanmamaktadır ve teknik olmayan özet hazırlanması zorunlu değildir. Ülkemizde ise halkın katılımını etkin kılmak için çalışmalar devam etmekte, geçmiş dönem uygulamalarına göre aşama kaydedildiği görülmektedir. Hazırlanan raporlarda teknik olmayan özet sunulmaktadır.
- ?Brezilya’ da proje alternatifleri yeterli şekilde geliştirilmemektedir. Çevresel risk analizleri ve maliyet fayda analizi Brezilya’ da nadir şekilde uygulanmaktadır ve ikincil, dolaylı ve kümülatif etkiler ise yeterli şekilde tanımlanmamakta ya da uygun şekilde değerlendirilmemektedir.
- ?Brezilya’ da ÇED’ in izlenmesi için mevzuatta hükümler bulunmasa rağmen, bu prosedür pratikte çok nadir bir şekilde uygulanmaktadır. Türkiye’ de ÇED’ in izlenmesi son 4-5 yıldır yapılmaktadır.

4.3.5 Hindistan, Türkiye ve Tunus’taki ÇED sistemleri karşılaştırılması

Hindistan, Tunus ve Türkiye ÇED sistemleri performans değerlendirmesinde değerlendirme kriteri olarak ÇED mevzuatı, ÇED İdaresi, ÇED uygulaması dikkate alınmıştır. Üç ülke arasındaki performans değerlendirmesi Çizelge 4.2’ de verilmiştir.

Çizelge.4.2. Hindistan, Türkiye Ve Tunus ülkeleri arasındaki performans değerlendirmesi

	Değerlendirme Kriteri	Hindistan	Türkiye, 1997	Tunus	Türkiye, 2003, 2008
1	ÇED mevzuatı				
1.1	Yasal ÇED hükümleri	1994 tarihli 4 Sayılı Çevre Koruma Kanunu, Özel ÇED mevzuatı: 1995 tarihli idari Yönetmelikler (338 Nolu Başbakanlık Kararı)	2872 Sayılı ve 1983 tarihli Çevre Kanunu, 23.06.1997 tarihli ÇED Yönetmeliği ve geçici maddeleri	88 Sayılı 1991 tarihli Kanun Özel ÇED mevzuatı: 362 sayılı 1991 tarihli karar	16.12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliği
1.2	Süre sınırlamalarına ilişkin yasal şartlar ya da prosedürler	ÇED kararı süresi ve proje sahibinin EEAA'ya ya da ilgili kurum tarafından ÇED sürecine ilişkin verilen kararlar itiraz süresi	ÇED kararı süresi ve kamuoyu gözden geçirme süresi ilgili yönetmeliklerde belirlenmiştir.	ÇED kararı süresi ilgili yönetmeliklerde belirtilmiştir.	ÇED kararı süresi ve kamuoyu gözden geçirme süresi ilgili yönetmeliklerde belirlenmiştir.
1.3	Resmi SEA hükümleri	Yok	Yok	Yok	Yok, taslak aşamasında
2	ÇED İdaresi				
2.1	İlgili ÇED kurumu ve çevresel kabul edilebilirlik	EEAA ve ilgili sektörel kurumlar	Çevre Bakanlığı, İl Çevre Müdürlükleri	ANPE	Çevre ve Orman Bakanlığı, İl Çevre ve Orman Müdürlükleri
2.2	ÇED için gözden geçirme organı	EEAA; gözden geçirme için bağımsız danışmalar istihdam edilir.	Çevresel sorumlulukları olan diğer kurumların katılımı ile birlikte, Çevre Bakanlığı tarafından oluşturulan İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu	ANPE	Çevresel sorumlulukları olan diğer kurumların katılımı ile birlikte, Bakanlık tarafından oluşturulan inceleme ve değerlendirme komisyonu
2.3	Diğer planlama ve kirlilik kontrolü organları ile koordinasyon seviyesi	Zaman zaman yapılan toplantılar, taahhütlü mektuplar. Su İşleri Bakanlığı tarafından da düzenlenmektedir.	ÇED komisyonu ve yapılan toplantılar.	ÇED raporları lisans kurumlarına, diğer kurumlar ile resmi olmayan irtibat kurumları, ANPE ÇED	ÇED komisyonu ve yapılan toplantılar

Çizelge.4.2. Hindistan, Türkiye Ve Tunus ülkeleri arasındaki performans değerlendirmesi (Tablonun Devamı)

				müdürlüğü ile resmi olmayan irtibat kurumları ve diğer lisans veren bakanlıklar.	
3	ÇED uygulaması				
3.1	Belirlenen eleme kategorileri	Üç eleme listesi, kara liste, tam ÇED; kapsamına bağlı onay; beyaz liste, koşullara bağlı onay	İki kategori bulunmaktadır; I: ÇED ön araştırması	İki kategori bulunmaktadır; ÇED özel tanım lisans kurumu tarafından ANPE'ye sunulmaktadır.	İki kategori bulunmaktadır; I: ÇED (zorunlu); II: Proje Tanıtım Dosyası
3.2	Sistematik eleme yaklaşımı	Listeler ile birlikte eleme formlarına bağlı olarak birbirinden bağımsız eleme kriterleri	Zorunlu liste (eşik değerleri ne olursa olsun birçok alan listelenmektedir), Valiliklere bağlı yerel çevre kurulları, ön çalışma sonucunda faaliyetin ÇED'e tabi olacağına karar verebilir.	Zorunlu ÇED listesi (birçoğu için eşik değerleri belirtilmiştir); ANPE özel tanımına göre herhangi bir proje için ÇED gerekli kararı alabilir.	Bakanlık ya da yetki verdiği Valilikler Proje Tanıtım Dosyası' na "ÇED Gereklidir Kararı" verebilirler.
3.3	Sistematik kapsam yaklaşımı	Proje sahibi tarafından kara liste projeleri için sektörel kılavuzlara bağlı olarak bağımsız kapsamlılaştırma. EEAA tarafından gri liste projeleri için yapılan kapsamlılaştırma.	Kapsamın belirlenmesinden Çevre Bakanlığı sorumludur. ÇED raporunun genel formatı ÇED yönetmeliklerinde belirtilmiştir. Çevre Bakanlığı bazı faaliyetler için faaliyet sahibine özel format verebilir.	ANPE tarafından hazırlanan standart referans şartları, bazı durumlarda faaliyet sahibinin bir çeşit kapsamlılaştırma çalışması yapması gerekebilir	Kapsam belirleme inceleme değerlendirme komisyonu tarafından yapılmaktadır. Kapsam belirleme için Bakanlıkta toplantı düzenlenmektedir
3.4	Alternatiflerin değerlendirme şartları	Tam ÇED'e tabi kuruluşlar için sektörel kılavuzlarda belirtilmiştir (örneğin; elektrik ve enerji projelerine ait ÇED'ler için kılavuzlar)	ÇED yönetmeliklerinde belirtilmiştir (Ek III, Bölüm VII'de genel ÇED raporu formatı verilmiştir)	Yok	Yönetmelikte verilen Proje Tanıtım Genel formatında yer almaktadır.

Çizelge.4.2. Hindistan, Türkiye Ve Tunus ülkeleri arasındaki performans değerlendirmesi (Tablonun devamı)

3.5	ÇED sürecinde halkın katılımı	Kılavuzlarda ÇED çalışması sırasında halkın katılımının sağlanması gerektiğini belirtir. Halkın katılımı yaygın değildir. ÇED raporları gizli bilgi olarak değerlendirilir.	ÇED raporunun bakanlığa sunulmadan sonra proje sahibi tarafından mutlaka bir halkın katılımı toplantısı düzenlenmektedir. (Yönetmelik, Madde 16). Halk, ÇED raporuna Bakanlıkta ya da yerel hükümet binalarında bakabilir. Uygulama genellikle mevzuata uygun yapılmaktadır.	Herhangi bir şart yoktur. Uygulanmamaktadır.	Yönetmelik gereği (Madde 9) komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, proje sahibi tarafından halkın katılımı toplantısı düzenlenir.
3.6	Sistemik karar verme yaklaşımı	Projenin CAA tarafından onaylanmasından önce çevresel kabul edilebilirliği ilişkin olarak EEAA tarafından verilen görüşler.	Çevre Bakanlığı, gözden geçirme bulgularına ve değerlendirme komisyonuna bağlı olarak projenin çevresel kabul edilebilirliği hakkında karar verir.	ANPE, ilgili kurumun proje onayı vermesinden önce mutlaka çevre onayı vermelidir.	Bakanlık, gözden geçirme bulgularına ve değerlendirme komisyonuna bağlı olarak projenin çevresel kabul edilebilirliği hakkında karar verir.
3.7	Etkilerin azaltılması için şartlar	Sektörel kılavuzlarda belirtilen genel şartlar.	ÇED yönetmeliği 15/4'te belirtilen genel şartlar	ÇED 9 Nolu Karar Maddesinde belirtilen genel şartlar	ÇED yönetmeliği Madde 12.d' de belirtilen şartlar
3.8	Etkilerin izlenmesi için şartlar	İzleme planı gereklidir, proje sahibi kayıtları saklamakla yükümlüdür, EEAA izleme denetimleri yürütür.	Çevre Bakanlığı tarafından yapılan izleme ve denetleme (Yönetmelik, Madde 27)	Herhangi bir şart yoktur. ANPE kontrol müdürlüğü kirlilik izleme çalışması yürütür, diğer lisans kurumları ile işbirliği yapılır.	Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen izleme ve kontrol (Yönetmelik Madde 18)

5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Ülkemizde ilk ÇED Yönetmeliği 1993 yılında yürürlüğe girmiş, ancak yönetmeliğin uygulanmasından kaynaklanan teknik ve idari sorunları gidermek ve Avrupa Birliği uyum sürecine girmiş bulunmakla beraber Birliğin ÇED Direktifi'ne uyum sağlamak amacıyla birçok kere revize edilmiştir.

Türkiye'de, ÇED Yönetmelikleri sırasıyla 1997, 2002, 2003, 2008 ve 2011 yıllarında revize edilerek yürürlüğe girmiş ve 17 Temmuz 2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED yönetmeliği yayımlanarak son halini almış ve 30.06.2011 Tarih ve 27980 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanarak Yürürlüğe giren değişiklikle revizeye uğramıştır. ÇED Yönetmeliğinin bu derece değişikliğe uğramasında, uygulamada yetersiz kalınmış olması ve istenilen sonuca ulaşılamaması yatmaktadır. Bu sorunun altındaki temel neden ise yönetmeliğin, teorik açıdan Avrupa Birliği normlarına uyumu sağlanmış olsa bile, uygulamada, denetim ve izleme açısından yetersiz kalınmasıdır. Türkiye'de sadece ÇED uygulamalarında değil, çevre yönetim sisteminde de sorunlar yaşanmaktadır. Batı ülkelerine oranla ülkemizdeki çevre yönetimi henüz tam olarak işlerlik kazanamamıştır. Bu yöndeki eksiklik ÇED uygulamalarına da yansımaktadır. Çevresel etki değerlendirmesi sürecinin eksiksiz yürütülebilmesi için bağlı olduğu tüm alanlar işlerlik açısından yeterli düzeyde olmalıdır.

Çevresel etki değerlendirmesinin yeri ve önemi, o ülkede yerleşik olan çevre kavramlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve çeşitli ülkelerde farklı şekillerde algılanabilmektedir. ÇED' in kapsamı ve raporu hazırlayan meslek gruplarının yanı sıra raporda yer alan konuların önem derecesi ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir.

ÇED bazı ülkelerde yönetmelikler ile düzenlenirken, bazıları da ÇED kılavuzları ile düzenlenmektedir. Bazı ülkelerde çok iyi bir şekilde geliştirilmiş sistemler mevcuttur, ancak bu sistemler uygulamada iyi bir şekilde yürütülememekte ya da uygulanamamaktadır. Bu durum özellikle birçok az gelişmiş ülkede görülmektedir. Brezilya buna örnektir.

ÇED yaklaşımlarını kendi ihtiyaçlarına uyarlayan bazı ülkelerde pozitif gelişmeler de yaşanmaktadır. Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu gibi uluslararası kredi kuruluşlarının ÇED prosedürleri, iyi prosedürlerin ve uygulamaların geliştirilmesi için etkili olabilir.

ÇED' i özel olarak konu almış AB direktifleri, Sınırötesi Çerçeve Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi, Çevresel Etki Değerlendirmesinin Amaçları ve Esasları- UNEP Yönetim Konseyi' nin tavsiye niteliğindeki kararı ve bildirgeler ÇED' e uluslararası nitelik kazandırmış ve farklı ülkelerdeki uygulamalarda ortak yaklaşımların izlenmesini sağlamıştır.

ÇED hangi ülkede uygulanırsa uygulansın, ÇED sürecinin çevresel problemlerin önlenmesine yönelik olarak etkili bir planlama ve karar verme aracı haline getirilmesi gerekmektedir.

ÇED;

- Faaliyetin nerede gerçekleştirileceğine
- İlgili yer için en uygun faaliyetlerin hangisi olduğuna
- Negatif etkilerin en aza indirilmesi ve pozitif etkilerin artırılması için faaliyet nasıl planlanması gerektiğine
- Faaliyetin çevre üzerindeki sonuçlarının ne olacağı sorularına cevap vermelidir.

Her ülke, ulusal mevzuatında kendine özgü durumlara sahip olsa da, AB direktifi ile ÇED için ortak bir Avrupa tabanı oluşturmuştur. Bu ortak taban, ilk adım olarak karşılıklı bilgi değişimini ve sınırlar ötesine uzanan çevre üzerinde etkileri olacak projeler için yapılacak görüşmeleri kapsamıştır.

ABD, Hollanda gibi çevre yönetiminde başarılı uygulamaların gerçekleştirildiği ülkelerde dahi, ÇED konusunda etkili mevzuatın ve uygulamaya yönelik yapının oluşturulması uzun zaman almıştır. Örneğin ABD' de tüm ÇED mevzuatının tamamlanması 16 yıl sürmüştür. Türkiye' de ÇED sürecini geliştirmek için diğer ülkelerde kazanılan deneyimlerden faydalanılmaktadır.

5.1. AB Uyum Sürecinde Türkiye’ deki ÇED Sisteminin Uyumluluğu

5.1.1 Sürece katılım-halkın katılımı

Türkiye’ de uygulanan ÇED Yönetmeliği, AB ülkeleriyle uyumludur. Diğer çevre mevzuatlarına göre en rahat kabul görebilecek yönetmeliklerden biridir. Her ne kadar yönetmelik müktesebat ile uyumlu olsa da halka ilan etme şekli ve halkın katılımı için ayrılan sürenin tekrar üzerinde durulması gerekmektedir. Türkiye’ de internetten ÇED raporlarına erişim sağlanabilmektedir.

Halkın görüşlerinin en çok alındığı ülkenin ABD olduğu yönünde bir kanı uyanmıştır. Bunun nedeni halkın çevre konularına duyarlı olduğu kadar kişisel olarak dava açma hakkının bulunması ve davaların makul bir zaman süresi içinde sonuçlandırılmasıdır.

ÇED Prosedürü uzmanların, STK’ ların ve kurumların sürece katılımını geliştirmeli ve karar verme sürecinin demokratikleştirilmesi ve alternatif çözümlerin değerlendirmeye alınması için halkın katılımını teşvik etmelidir. Türkiye’de ÇED sürecine etkin katılımın sağlanması gerekmektedir. Yöredeki üniversiteler ve STK’ lar ile meslek odalarının sürece etkili olarak katılması sağlanmalıdır.

5.1.2. Eleme

Türkiye’ de Natura 2000, biyo-çeşitlilik uygulamalarına yeni başlanmış olup, üyelik sürecinde önemli adımların atılması gerekmektedir. AB ülkelerinde Natura 2000 alanları tanımlanmış olup, ÇED eleme aşamasında Natura 2000 alanları da göz önünde bulundurulmaktadır. Özellikle İspanya, Hollanda gibi ülkelerde ÇED Yönetmeliği kapsamında olmayan faaliyetler için Natura 2000 alanlarına yönelik değerlendirmeler yapılmakta, gerek görülürse söz konusu faaliyetle ilgili ÇED raporu hazırlanmaktadır.

AB üye ülkelerinde ve Türkiye’ de de karşılaşılan “salami-slicing” uygulaması (projenin küçük parçalara bölünmesi) sıkıntılara yol açmaktadır. Özellikle EK I kapsamındaki faaliyetler örneğin entegre tekstil fabrikaları, proje sahipleri tarafından sadece boyahane yapılacak beyanıyla EK II kapsamında değerlendirilmektedir. Alınan boyahane izniyle kurulan fabrika daha sonra terbiye ünitelerini de içeren entegre bir fabrikaya dönüştürülmektedir.

5.1.3. Kapsamlaştırma

Türkiye’ de 2002 yılına kadar ÇED sürecine katılım (konuyla ilgili kurumlar) hazırlanan ÇED raporunun incelenmesi ve görüş bildirilmesi şeklindeydi. AB uyum çerçevesinde revize edilen ÇED Yönetmeliğı ile birlikte kapsamlaştırma (scoping) kavramı getirilmiş ve rapor hazırlanmadan önce komisyon üyelerinin raporun kapsamını belirlemesi sağılanmıştır. Kapsamlaştırmayı uygulayan ilk ülke ABD’ dir. Kapsamlaştırmayla birlikte rapor kapsamında incelenip irdelenecek konuların önceden belirlenmesi sağılanmakta, böylece hazırlanacak raporda eksik konuların bırakılması ve ek çalışmaların yapılmasının gerekliliğı ortadan kalkmaktadır.

AB ÇED direktifinde kapsamlaştırma zorunlu olmasa da bazı üye ülkelerin resmi hükümleri vardır. Bu ülkeler; Avusturya, Belçika-Valonya, İspanya ve Hollanda’ dır.

5.1.4. Rapor Hazırlama

Kapsamlaştırma neticesinde hazırlanan ÇED raporlarının çok kalın olması, o raporun iyi ve detaylı hazırlandığını göstermemektedir. ÇED formatının içeriğı ve ÇED raporlarını hazırlayanların uzmanlığı ortaya çıkan raporu etkilemektedir.

ÇED, tek bir kişinin değıl farklı uzmanların çalıştığı çok disiplinli bir bilimsel uygulamadır. ÇED çalışması ile elde edilecek sonuçlar, farklı meslek sahiplerinin ortak ürünüdür ve ÇED çalışmasına imza atan meslek sahipleri birbirlerinin yaptıklarını bilmelidir. Ülkemize ÇED’ in 1993 yılında girmiş olması ve ÇED’ in öneminin son yıllarda anlaşılır olması nedeniyle uzmanlaşmalar özellikle Avrupa ülkelerine göre gecikmiştir. Bu konuda Bakanlık ve meslek odalarının işbirliğı şüphesiz önemlidir.

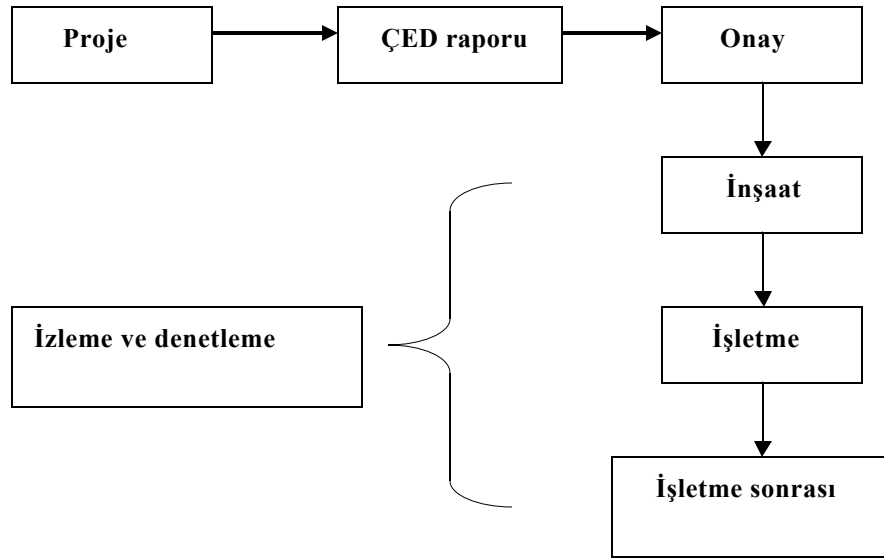
5.1.5. İzleme

Uygulama aracı ÇED raporu olan, ancak herhangi bir izleme prosedürü içermeyen bir ÇED süreci herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

ÇED’ in en önemli özelliğı bir projenin hazırlanmasından sonra başlayıp, proje konusu faaliyetin gerçekleştirilmesinin her aşamasında devam eden, faaliyetin sona erdirilmesinden sonra da çevresel etkilerin kontrolünün tamamlanmasına kadar süren bir süreç olmasıdır. Proje sonrası izleme ve denetlemelere özellikle son yıllarda ülkemizde

uygulamaya geçilmiştir. İzlemenin amacı faaliyetin çevresel açıdan kontrol altına alınması ve benzer faaliyetlerde karşılaşılabilecek durumlar hakkında bilgi edinilmesidir.

Bakanlık, İl Müdürlükleri ve danışman firmaların sorumlu olduğu ÇED izleme hususundaki gelişmeler ümit vericidir. ÇED raporlarını hazırlayan yetkili kuruluşlar, Bakanlık tarafından belirlenen 3 ay ya da 6 aylık periyotlarda faaliyetle ilgili gelişmeleri rapor halinde Valiliklere sunmaktadır. Yönetmelik EK II kapsamındaki faaliyetler için hazırlanan Proje Tanıtım Dosyalarının da Valilikler tarafından izleme ve denetlemesinin yapılması ve dosyadaki taahhütlere uyulup uyulmadığının kontrolünün gerektiği sonucuna varılmıştır.

Şekil 5.1 ÇED sürecinde izleme ve denetleme

Türkiye’ de ÇED Yönetmeliğinin etkili bir şekilde uygulanması;

- Gerek denetleyicilerin gerekse rapor hazırlayanların uzmanlaşmasına,
- Halkın etkin katılımının sağlanmasına,
- Planlama çalışmalarının tamamlanmasına,
- Natura 2000 alanlarının belirlenmesine,
- ÇED uygulamalarında Çevre ve Orman Bakanlığı ile diğer ilgili Bakanlık ve Kurumlar arasında etkin bir işbirliğinin geliştirilmesine,
- Yerel yönetimlerin bilinçlenmesine
- Yerel çevre envanterlerinin periyodik ve eksiksiz çıkarılmasına bağlıdır.

Türkiye’ de çevre yönetimi ile fiziksel planlama (1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları, imar planları) arasında tam bir bağın kurulamaması ÇED uygulamalarını etkilemektedir. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde çevre envanterlerinin ve fiziksel planlamanın olması ÇED uygulamalarında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Türkiye’ de yerel çevre envanterlerinin (hava, gürültü gibi) hazırlanmasına özellikle AB uyum çerçevesinde son yıllarda pilot bölgelerde başlanmış olup, bölgesel kirlilik yüklerinin belirlenmesi ÇED aşamasında, planlanan faaliyetin getireceği ek yüklerin değerlendirilmesinde faydalı olacaktır.

Ülkelerdeki ÇED mevzuatı değişimi ülkemizdeki gibi çok hareketli değildir. Bunun en büyük nedeni ABD ve AB üye ülkelerinde 1970 ve 1980’ li yıllarda ÇED çalışmalarına başlanmış olması ve bugüne kadar büyük ilerlemeler göstermiş olmalarıdır. Ülkemizdeki hareketliliğin en büyük sebebi AB uyum projeleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Dünya ülkeleri ile Türkiye’ deki ÇED sürecindeki eksiklikler ve çözüm önerileri yukarıda açıklandığı gibidir. Bunlara dayanarak, Türkiye deki ÇED ve uygulama sürecindeki genel eksiklikler ve çözüm önerileri ise şu şekildedir.

5.2 Türkiye’ de ÇED Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

5.2.1. ÇED hazırlayan kurum-kuruluşlardaki kadrolaşma eksikliği

Ülkemizde ÇED hazırlayan ve değerlendiren kurum veya kuruluşlarda profesyonel kadronun henüz oluşturulamamış olması ÇED sisteminin uygulanmasında engel çıkaran faktörler arasındadır.

ÇED dünyada ve Türkiye’de çok yeni olmasına rağmen hızla gelişmektedir. Bu gelişime ayak uydurmak ancak sürekli olarak dünyada ÇED’le ilgili gelişmeleri takip etmek, dünya ülkelerindeki uygulamaları incelemek, uzman personelin yurtdışı eğitimlerine ağırlık vermek, ÇED kavram ve sürecine tamamiyle hakim olmak ve Türkiye’nin sistemine uygun bir şekilde yerleştirebilmekle mümkün olabilir. Bu aşamada Çevre ve Orman Bakanlığı’nca yeterlik belgesi verilen kurum ve kuruluşların uluslararası düzeyde kabul görececek şekilde yapılanmasını sağlamak ve bu kurum veya

kuruluşlardaki kadroların düzenli ve sürekli eğitimini gerçekleştirerek, bilgi düzeylerini artırmak sorunu çözmek açısından yararlı olabilir.

5.2.2. Veri eksikliği

ÇED raporlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi için hazır ve kullanılabilir verilerin bulunması son derece gereklidir. Ülkemizde çevre sorunları ve çevresel değerlerin tespiti için gerekli envanterler yeterli ölçüde değildir.

Bu durumla ilgili veri bankalarının oluşturulması ve kullanıcılar tarafından kolaylıkla ulaşılacak bir ortama aktarılması gerekir. Böylelikle bilgi paylaşımı da sağlanabilir. Bunun için ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığının çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

5.2.3. Halkın katılımı

AB ÇED Direktifi, ÇED Yönetmeliği hazırlanmasında ve ÇED uygulamasında Avrupa Birliği tarafından onaylanmış olan ve ÇED sürecinde halkın katılımı haklarını güçlendiren Aarhus Sözleşmesinin uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu noktada da ülkemizde ÇED sürecinde halkın katılımının etkinliği çok zayıftır.

Faaliyetle ilgili halkın da fikrinin alındığı ve değerlendirildiği ‘halkın katılımı toplantısı’nda çevre bilinci henüz yeterince gelişmemiş bir toplum olduğumuzdan dolayı halkın faaliyetle ilgili olan görüşleri çoğu zaman ekonomik kaygılardan öteye gidememektedir. Ekonomik kalkınmanın çevreyi koruyarak gerçekleşmesinin, kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığı gerçeğini toplumun her kesimine gerek medya, gerekse bölgesel eğitimler yoluyla empoze etmek gerekmektedir. Yine de, bu derece ekonomik kaygılar içinde olan bir toplumun çevresel değerleri üstün tutması oldukça zaman alacaktır.

Halen yürürlükte olan ÇED yönetmeliğinde halkın bilgilendirilmesi toplantısının ilanı 1997 yılında yürürlüğe giren yönetmelikte biraz daha basitleştirilmiştir. Son yönetmelikte halkın katılımı toplantısının duyurulmasıyla ilgili olarak, ÇED için ulusal bir gazetede, toplantıdan en az beş gün önce tek bir ilan yayımlanması, ÇED ön araştırması için ise proje mahalline yakın yerleşim birimlerinde ilanın resmi ilan panolarına asılması yeterli görülmektedir. Halkın katılımı toplantılarının duyurulması

için halkın kolay ulaşabileceği görsel basın araçları kullanılmalı, internet, sesli yayın yapma gibi yöntemler kullanılarak duyuru daha etkin hale getirilmelidir.

Yine, tesisin yapılmak istendiği bölge halkının görüşleri ÇED sürecine yansıtılmamakta, halkın bilgilendirmesi süreçleri firmanın kendi tanıtımını yaptıkları toplantılar haline gelmektedir. Bölge halkının taleplerinin ÇED raporuna nasıl yansıdığı izlenmemektedir. ÇED süreci şeffaf bir süreç olarak yürütülmemekte, sermaye tarafından herhangi bir tesisin bir bölgeye yapılması ön kararı ile bölgede yaşayan halkın bu tesisin yapılacağını öğrenmesi bilgisi arasında geçen sürede dahil olmak üzere, ÇED sürecinin hemen hiçbir aşamasından bölge halkı yeterince bilgilendirilmemektedir. Ayrıca bilgi sahibi olan halkın söz konusu yatırımı tartışmasını sağlayıcı hiçbir mekanizma ÇED süreci içinde yer almamaktadır. Halkın katılımı toplantısı adı altında yapılan toplantılar dosyayı hazırlatan sermayedarın ve hazırlayan firmanın taraflı görüşlerini yansıtan bir zemine dönüşmektedir. Bu duruma çözüm olarak halk, ÇED sürecinin her aşamasında daha çok bilgiye sahip olmalı ve görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.

5.2.4. ÇED hazırlayanların mesleki çeşitliliği ve mesleki yetersizliği

ÇED uygulamaları, multidisipliner bir çalışmayı gerektirir. Farklı meslek dallarından uzmanların süreçte yer alması gerekmektedir. Ülkemizde ÇED uygulamalarında belirli meslek gruplarına ağırlık verilmiştir, bu son derece yanlış olmakla beraber yanıltıcı sonuçlar da doğurmaktadır. Bu aşamada, farklı meslek dallarından uzmanlara gereken görev ve yetki verilerek bu olumsuz sonuçlar ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca, her meslek grubunun, öğrenim süresi içerisinde programlarına ÇED dersleri koymak da yararlı olabilir. Üniversite ve araştırma kurumlarında ÇED' e ilişkin araştırmaların teşvik edilmesi ve ÇED uygulamaları için gerekli olan veri tabanının elde edilebilmesi için bu yönde çalışmalara yoğunlaşmakta yarar vardır.

5.2.5. İzleme kontrol ve denetimde eksiklikler

ÇED sürecinde izleme ve denetim sistemlerinde de sorun yaşanmaktadır. Ülkemizde 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Kuruluş Kanununun 10. maddesinin (e) bendi, 2872 Sayılı Çevre Kanununun 10. maddesi uyarınca çıkarılan ÇED Yönetmeliğinin 18. maddesi gereğince, ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin taahhütleri kapsamında izleme ve kontrol görevi, ÇED ve Plan İzleme-Kontrol Daire

Başkanlığı ile Çevre ve Orman Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. Bu durum hem Bakanlık personelinin hem iş yükünü hem de süreyi arttırmaktadır.

Projelerin inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarda izleme ve denetleme yönünde daha sağlam bir yöntem oluşturulması ve proje sonrası analiz çalışmalarının yasal prosedür çerçevesinde incelenmesi için Bakanlık ve taşra teşkilatlarında İzleme-Kontrol ve Denetime bakan bir bölüm oluşturulabilir. Böylelikle Bakanlığın ve ÇED inceleme birimlerinin yükü azalacak ve denetim daha etkin bir şekilde sağlanmış olacaktır.

5.2.6. ÇED süreci ve zaman eksikliği

Avrupa ülkelerinde yatırımın karar verici merciler tarafından, çevre boyutu ve sürdürülebilir kalkınma yönünden, değerlendirilmesine kolaylık sağlamak amacıyla uygulanan çevresel etki değerlendirmesi, ülkemizde, yatırımcılar tarafından halen yasal zorunluluk ve zaman kaybı olarak algılanmaktadır. 16.12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliği'yle 117 iş günü süren ÇED prosedürü süreci 38 iş gününe indirilmesine rağmen yatırımcıların ÇED'e olan bakış açıları değişmemiştir. Bu yaklaşımı değiştirmek ancak halkın çevre bilincini yükseltmekle mümkündür. Öte yandan süreçte çıkabilecek aksaklıklardan kaynaklanan zaman kaybını önlemek için, ÇED sürecinde görev alan kurum ve kuruluşlar arasında iletişimin ve bilgi paylaşımının en üst düzeyde sağlanması gerekmektedir.

ÇED raporlarının hazırlanması için verilen zaman uzun görünse de, yetersiz kaldığı zamanlar olmaktadır. Özellikle de projenin floraya ve faunaya etkisi incelenirken süre yetersiz kalmaktadır. Çünkü bir bölgenin floristik ve faunistik özelliklerini tespit eden ve değerlendirmek isteyen bir araştırmacı, bu bölgeyi dört mevsim de araştırmak zorundadır. Bu durum bazen akarsu, yüzeysel su kaynakları ve toprak incelemesi için de geçerlidir (Veeken ve Beba 2002). Örneğin; bazı ÇED çalışmalarında su kalitesinin belirlenmesi gerekmektedir. Eğer kullanılacak olan sular şehir şebekesinden sağlanacaksa, belediye analiz raporu bulunabilmektedir. Ancak bu analiz sonuçlarının son durumu yansıtmaması olasılığı vardır. Ayrıca ÇED raporu hazırlanması için önem taşıyan parametreler bulunamayabilmektedir. Dolayısıyla, çoğunlukla dosyalarda analiz sonuçları bulunsa dahi ÇED raporunda kullanılmak üzere yeni analizlerin, mevsimsel gözlemlerin yapılması gerekmektedir. Bu da daha önce de değinildiği gibi uzun bir zaman gerektirmektedir.

ÇED raporunu hazırlayan kuruluşun projenin özelliklerini anlaması, bunların ne tür çevresel etkilere sebep olduğunu araştırması için de belli bir zaman ihtiyacı vardır. Örneğin; bir otoyol faaliyeti sırasında ortaya çıkacak etkilerle, bir turizm merkezinden veya bir organize sanayi bölgesinden kaynaklanan etkiler birbirinden çok farklıdır. Bunları değerlendiren kişiler, ciddi bir değerlendirme yapabilmek için, otoyol yapımı, turizm merkezlerinin özelliklerini ve organize sanayi bölgesinde çalışan endüstrilerin üretim prosesleri hakkında da bilgi edinmek zorundadırlar .

5.2.7. Projeleri denetleyenlerin mesleki yetersizliği

ÇED sürecinde valiliklerde (çevre ve şehircilik il müdürlükleri) ve bakanlıkta çalışan personeller proje sahibini tam bilgilendirmeyebilmektedirler. ÇED raporunu inceleyen mercii ve kişilere de, meslek gruplarına, çalışma deneyimlerine göre ayrıca ÇED eğitimi şartı getirilmelidir. Resmi kurumlarda olan iş birikiminden ve mesleki teresizlikten dolayı çalışan personel proje sahibine (müracaatçı) gereken süre içerisinde ve yeteri kadar cevap veremeyebilmektedir. Projeleri denetleyenlerdeki mesleki tecrübe ve gerekli ÇED eğitiminin verilmesine müteakip bu iş yükü de azalacak ve yatırımcının işi süresinde bitecektir.

5.2.8. Yatırımcıların ÇED sürecinde yer almak istememeleri

Bazı yatırımcıların gerçekleştirecekleri faaliyetlerin çevresel etki değerlendirmesini yapacak olan ÇED bürosu ile irtibatını keserek, projenin ÇED süreciyle fazla ilgilenmemektedir. Bu da hem bakanlık ve illerdeki ÇED Raporunu inceleyen teknik personelin yatırımcıya ulaşmasını engelleyerek hızlı bilgi almasını engelleyebilmekte, hem de projenin inceleme süresini uzatmaktadır. Buna çözüm olarak yatırımcı, projenin her aşamasında hem projeyi hazırlayanlarla hem de projeyi inceleyen yetkili mercii ile irtibatı kesmemelidir.

5.2.9. ÇED raporlarının hazırlanması sırasında proje sahibinden habersiz raporu hazırlayan kurum-kuruluş tarafından taahhütlerin verilmesi

Projeyi hazırlayan firmalar proje içerisinde, proje sahibinin haberi olmadan projenin hızlanması için tüm taahhütleri vermektedirler. Daha sonra izleme esnasında proje

sahibinin dosya içerisindeki taahhütlerden habersiz olduğu ve raporda yazan yükümlülükleri yerine getirmediği görüldüğünden işin sonucu cezai müeyyidelere kadar gitmektedir. Bunun altında yine yatırımcının rapora olan ilgi eksikliği ve raporu hazırlayan firmanın yatırımcıya gerekli bilgiyi vermemesi yatmaktadır. Buna bir rapordan örnek vermek gerekirse:

Ülkemizde bir Ham Petrol Boru Hattı Projesinin ÇED raporu Avrupa standartları ve Türk Çevre Mevzuatları göz önüne alınarak hazırlanmıştır. İnşaat aktiviteleri sırasında çevreye olacak etkileri önlemek veya en aza indirmek için ÇED raporunda belirtilen bütün kurallara bağlı kalarak ÇED'in eksik kaldığı kısımlarda yatırımcı firma, prosedür, plan ve raporlar hazırlayarak ÇED'e destek sağlamıştır. Bu bakımdan Ham Petrol Hattı Projesi, ÇED'in taahhütlerinin yerine getirilmesi, düzenli olarak yapılan yaptırıma yönelik denetimler açısından Türkiye'de bir ilk olarak kabul edilebilir. Gerek kamplardaki atıksu deşarjı gerek hidrotest suyu deşarjı veya diğer su tahliyeleri sırasında ÇED'de belirtildiği gibi numuneler alınarak analizler yapılmıştır ve proje standartlarına uygunluğu incelenmiştir fakat ÇED raporunda proje standartlarının tutmaması durumunda ne gibi önlemler alınması gerektiği belirtilmemiştir. Bu kapsamda firma, Acil Önlem Planını hazırlanmıştır. Bu plana göre, kamplarda bulunan atıksu arıtma tesislerinden her hafta düzenli olarak alınan numunelerin, standartları tutmaması durumunda, atıksu arıtma tesislerinde deşarj hemen durdurularak atıksular, onaylı tesislerin arıtma tesislerine, numune sonuçları proje standartlarını sağlayana kadar gönderilmiştir ve her bir sefer için atık transfer formları kullanılarak kayıtlar tutulmuştur. Bu tesisler Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliğinde belirtilen deşarj standartlarına tabi tutulduğu için proje standartlarıyla uyuşmamaktadır. Ayrıca atıksuların taşınması hiçte azımsanmayacak ek maliyetlere neden olmuştur, bu bakımdan ÇED amacına ulaşamamıştır. Hidrotest sırasında boru içinde yüksek basınç uygulanıp stabilite sağlandıktan sonra boru içindeki suyun deşarjına başlanmıştır. Hidrotest Planına göre deşarjın direkt yapılabilmesi için askıda katı madde, yağ ve gres, demir, klorlu su kullanılıyorsa toplam artık klor, çözünmüş oksijen ve pH değerlerinin proje standartlarını sağlaması gerekmektedir, ancak sahada yağ ve gres tayininin yapılması mümkün olmamıştır. Proje standartlarının tutmaması durumunda ise Acil Önlem Planı uygulanmaya alınmış fakat bu birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Basınçlı suyu uzun süre boru içerisinde tutmak ve suların tamamının tankerlerle onaylı tesislere göndermek mümkün olmamıştır. Bu durumda firma, çevreye verilecek olan zararı minimuma indirmek için hidrotest deşarj suyu bekletme tankları ve portatif kum tutuculardan geçirilerek ön arıtmaya tabi tutulmuştur. Ayrıca deşarj

noktasında silt tutucu ve saman balyaları kullanılarak, siltasyonun minimum seviyeye indirilmesi sağlanmış ve hidrotest sırasında numune alımı sıklaştırılarak deşarj suyu kalitesindeki zamana bağlı değişimler izlenmiştir.

Yine başka bir örnek, aynı projede ÇED raporunda, katı atıklar ayrıştırıldıktan sonra geri dönüşümünün yapılması için gönderilecek olan tesislerin mutlaka geri dönüşüm lisanslarının olması taahhüdünü koymuştur. Fakat günümüzde, Türkiye’de çoğu tesislerin geri dönüşüm lisanslarının bulunmadığı dikkate alınmamış olup ve bunun çok büyük bir ek maliyete neden olacağı düşünülmemiştir.

Bir başka örnek ise, ÇED raporuna göre nehir geçişlerinden önce, inşaat sırasında ve inşaat tamamlandıktan 1 hafta sonra numuneler alınmasını ve bu sonuçlara göre suda siltasyonu önlemek için gerekli önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak inşaat sırasında özellikle büyük nehir geçişlerinde, siltasyonu azaltmak için kullanılan silt tutucular ve saman balyaları, bu nehirlerdeki yüksek debilerden dolayı amaçlarına ulaşamamıştır. ÇED raporuna göre, ekolojik hassas alanlarda (EHA) inşaat aktiviteleri (eski haline getirme çalışmaları dahil olmak üzere) 21 gün içinde tamamlanması gerekmektedir. Ancak bu alanlardaki biyorestorasyon çalışmaları toplanan endemik tür tohumlarının dikim zamanına denk gelmediği için geç kalınmıştır. Hacettepe Üniversitesinde bulunan tohumlar uzun süre muhafaza edilemediği için seralarda yetiştirilerek yeniden bu endemik türlerin tohumları elde edilmiştir. Yanlış planlamadan kaynaklanan bu sorunda maliyetin artmasına ve zaman kaybına neden olmuştur.

5.2.10. Plansız yapılaşmalara verilen izinler

Türkiye’nin en büyük sorunlarından bir tanesi olan plansız yapılaşma ÇED prosedürünün uygulanmasında da sıkıntılara yol açmaktadır. Birinci sınıf tarım alanları, sulak alanlar, koruma altındaki hassas yöreler vb. gibi yerlerde kirletici faaliyetlere izin verilmemektedir. Ancak yerel idareler bazen bu bölgeleri sanayi bölgelerine ve imara açarak sıkıntılara sebep olmaktadır. Türkiye’de uygulanan yasal prosedür çerçevesinde “ÇED izni olmayan faaliyetlere hiçbir izin, ruhsat vb. verilemez.” denmektedir. Yerel idareler bilinçsiz de olsa bugüne kadar bu konuyu da göz ardı ederek gerekli izinleri vermektedir. Bilinçsiz yatırımcı yerel idareler tarafından gösterilen yere tesis kurmaktadır fakat daha sonra ÇED izinleri ile ilgili problem

yaşamaktadır. Türkiye’ de birçok ÇED çalışması mevcut tesislere yapıldığından imar problemlerinden dolayı uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu problemlerin önüne geçmek amacıyla Türkiye’nin hemen hemen her yerinde Çevre Düzeni Planı denilen planlar oluşturulmaya başlamıştır. Sanayi alanları, imar alanları ve korunması gereken bölgeler bu planlara işlenerek daha etkin bir uygulama amaçlanmaktadır.

5.2.11. ÇER(Çevresel Etki Raporu) olmadan yatırıma karar verilmesi

Avrupa Birliği’ ne üye bazı devletlerde, karar vermek için kullanılmadan önce ÇER’in yeterliliğini tetkik etmek ÇED prosedüründe zorunlu bir aşamadır. Bu tür durumlarda, tetkik, yetkili bir makam ya da yetkili makam adına bağımsız bir organizasyon tarafından yapılır. ÇER’in yetersiz olduğu düşünülen durumlarda, proje sahibinden ek bilgi sağlaması istenir ve yürütme izni süreci bu bilgi sağlanmadan önce başlamaz. Ülkemizde bu tür bir raporun istenmemesi de ÇED konusunda yaşanan sorunlar arasındadır. Daha fazla bilgi talepleri karşısında başvuru için genellikle bir prosedür olacaktır.

Diğer Üye Devletlerde ÇED prosedüründe resmi bir tetkik aşaması mevcut değildir ancak yetkili makamlar karar verme sürecinden önce bir şekilde tetkik yaparlar. Bunun amacı mevzuat koşullarının yerine getirilmesini sağlamaktır. Bunun ardından, şayet ÇER’in yetersiz olduğu düşünülürse, genellikle proje sorumlularından karar verme süreci başlamadan önce daha fazla bilgi isteme gücüne sahip olacaklardır. Tetkik, proje sahibi tarafından da, ÇER’i yetkili makama sunmadan önce ya da sunduktan sonra danışmanlar aracılığı ile bilginin yeterliliğini kontrol etmek için gayri resmi olarak yerine getirilebilir.

AB tarafından ÇER tetkiki kontrol listesi Yönerge ile Ek IV’ ün 5. Maddesi dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu kontrol listesi, ÇER (yani, proje sorumluları tarafından sunulan çevresel bilgi)’in karar verme ve danışma açısından yeterliliğini ölçmek amacı ile kalitesini tetkik etmek isteyen kullanıcılar için tasarlanmıştır.

Türkiye’ dede ÇER raporu uygulamasına gidilmesi ÇED Raporuna hatta yatırım kararı alınmadan önceki süreçte hem yatırımcıya hem de karar verecek merciiye katkısı olacaktır.

5.2.12. Üniversite ve STK (Sivil Toplum Kuruluşları) 'ların ÇED sürecinde aktif rol alması

Bir yatırımın ÇED in Rapor aşamasından başlayıp, inşaat ve işletme dönemine kadarki sürecin tamamında etkin rol almaması da ÇED in uygulanmasındaki büyük eksikliklerdendir. Oysa ki tam bir araştırma kurumları olan üniversiteler, ÇED Raporu aşamasındaki ilgili bölümlerde ve fizibilite, etüd gibi aşamalarında yer alsa ve incelemelerde, hatta faaliyetin işletme dönemine kadarki sürecinde etkin rol alsa hem daha kaliteli ve gerçekçi raporlar oluşturulur, hem de yatırımcının ve raporu inceleyen merciinin işi kolaylaşmış, dolayısıyla iş yükü azalmış olur.

5.2.13. ÇED sürecinde kağıt israfı

ÇED sürecinde yaşanan sorunlardan biri ise kağıt israfının çokluğudur. Teknolojinin yetersiz kullanımı sonucu maalesef hala çıktılar istenmekte yaklaşık 100-150 sayfa olan içeriğinde çok fazla haritanın olduğu bir ÇED raporunun çıktılarının alındığı kağıt israfına gidildiği ülkemizde halbuki CD veya elektronik ortamda çed raporları sunulsa ne kadar kağıttan kar edeceğimiz ve çevreyi kirletmemeye ne kadar katkıda bulunacağımız ortaya çıkmaktadır.

5.2.14. Ekonomik faktörlerin göz ardı edilişi

ÇED raporlarının karar alma sürecinde ekonomik faktörler çok etkilidir. Ancak, Ekin (2000)'nin ÇED raporlarının aksayan yönleri ile ilgili yaptığı çalışmada da belirttiği gibi, ÇED raporlarında ekonomik yarar-maliyet analizleri eksiktir. ÇED raporlarında yalnızca yatırımın çevresel yarar-maliyetleri inceleme konusu yapılmaktadır. Oysa, ÇED süreci, esas itibarı ile ekonomik bir irdelemenin devamı olmak durumundadır. Ekonomik açıdan yarar-maliyet dengesi olumlu olmayan bir yatırımın yalnızca çevresel etkileri açısından değerlendirilmesi, ÇED'in amacına uygun olmamaktadır. Ülkemizde uygulamada ise olaya yalnızca çevresel endişeler açısından yaklaşılmakta ve bir anlamda çalışmanın ekonomik boyutunun esasen olumlu olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla, çevresel sakıncaların önlenmesi için alınacağı belirtilen önlemlerin de ekonomik açıdan irdelenmeleri yapılamamaktadır. Proje ile ilgili ekonomik yarar-

maliyet analizlerine ÇED raporunun yer verilmesi yönetmelik hükmü durumuna getirilmelidir.

Tüm bunların yanında Türkiye de uygulanan ÇED Yönetmeliğinin Sektörel bazda da olumsuz etkileri mevcuttur. Buna örnek olarak maden sektörünü ele alırsak;

Ülkemizde Madencilik Bakanlığının kuruluşunun gecikmesi madencilerin sorunlarının her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ise son yıllarda sadece enerji yatırımları ile ilgilendiğinden madencinin problemlerine çözüm için zaman ayıramamaktadır. Madencilik ile ilgili herhangi bir başka bakanlıkta yasa çalışması yapıldığında mutlaka madencilerin de görüşü alınmalıdır. Ülke ekonomisi için artı değer üreten ve sanayinin alt yapısını oluşturan her türlü cevheri yer üstüne çıkararak ülkenin kalkınmasında çok önemli bir katkı sağlayan madencilik sektörünü ilgilendiren konularda, madencilerin, yani bu işte çalışan kişi ve kurumların da bilgisine başvurularak kanunlar çıkarılmalıdır. Bununla ilgili bir örnek Çevre ve Orman Bakanlığının yürürlüğe koyduğu ÇED yönetmeliğidir.

Örneğin, mermer ocaklarından arama ruhsatı aşamasında dahi ÇED istenilmektedir ki bunun izahı mümkün değildir. Mermer arama ruhsatı alan madenci sahasında karotlu sondaj çalışması dahi yapamamaktadır. Karotlu sondaj ve numune almaya yönelik küçük çaplı deneme üretimi yapamayan madenciye ÇED yönetmeliği gereğince müracaat yapıldığında sahasının tamamına ÇED izni verilmemekte nerede üretim yapacaksa o bölümün izin müracaatında bulunması istenilmektedir. Yine bu durum ülkemizdeki ÇED Yönetmeliğinin sektörel bazda bir eksiğidir.

Maden kanunu gereğince 250 hektar alanın iznini alan madenci bu alan içinde yaklaşık 10 hektarlık alanın ÇED iznini ancak alabilmektedir. ÇED iznini aldığı alanda ilerde yapılan çalışmalar sonucu ekonomik bir mermer bulamazsa yine sahası içinde değişik bir 10 hektarlık alanın ÇED iznini almak zorunda kalmaktadır. Bu sırada madenci, bir saha içinde birden fazla ÇED izni almaya zorlanmaktadır.

Çalışma alanında birden fazla ÇED izni alınması işlemi madencilik hariç hiçbir iş kolunda yoktur. İstenen ÇED o kadar karmaşık ve bürokratik engellemelerle doludur ki bir madencinin bu belgeyi alabilmesi için aralıksız birkaç ay kadar uğraşması ve günümüz koşullarına göre büyük sayılabilecek bir harcamada bulunması gerekmektedir.

Ülkemizdeki kamu kuruluşları arasında bir koordine eksikliği de gözlenmektedir. ÇED belgesi için başvuruda bulunduğumuz bir kamu kuruluşu diğer bir kamu kuruluşunun tanzim ettiği belgeyi gözardı etmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı her hangi bir bölümü milli park ilan edeceği zaman ya da Anıtlar Yüksek Kurulu bir bölgeyi Sit Alanı ilan edeceği zaman "Bu bölgede çalışan maden ocağı var mı? Varsa bunları bu alanın dışında bırakalım veya Maden İşleri Genel Müdürlüğüne bilgi verelimde bundan sonra bu bölümde hiç olmazsa maden ruhsatı vermesin" diye bir girişimde bulunmamaktadır. Denizli ili Honaz Milli Park sahasında bu sorun halen yaşamaktadır.

Örnek olarak Ege Bölgesinde yer alan 6 çimento fabrikasının alçıtaşı üretimini gerçekleştiren alçıtaşı ocaklarının yarısı milli park alanına dahil edilirken diğer yarısı açıkta bırakılmıştır.

Köy Hizmetleri Müdürlükleri; madencinin kullandığı yolu bozduğunu iddia ederek "ÇED esnasında bozulan yolları yapacağı, bu yol ile ilgili giderleri karşılamayı taahhüt edeceği, Köy Hizmetlerinin ihtiyacı olması halinde tesise zarar vermeden kullanacağı taşı kendi araç ve imkanları ile ocaktan bir bedel talep edilmeden alabileceği" taahhüdü noterden alınmaktadır ki bu durum 3213 sayılı Maden Kanunu'na aykırıdır. Bu sahanın birden çok sahibi olabilir kavramını getirmektedir. Resmi kurumlar madenciden kanunlarda yeri olmayan taahhütler almada birbirleriyle adeta yarışıyorlar. Tarım İl Müdürlükleri ise ruhsatlı saha içinde yer alan meralarla ilgili bir çok bürokratik engeller çıkarmaktadır. Son çıkan Mera Kanunu sonrası ise madencilik yapabilmek oldukça zorlaşmış durumdadır. Tarım Müdürlükleri ÇED izni istenen alan içinde mera bulunup bulunmadığını bir yazı ile Tapu Kadastro Müdürlüklerinden istemektedir ki bu yazı yaklaşık 1 aydan önce gelmemektedir. Maden İşleri Genel Müdürlüğünün koordinat sistemi ile Tapu Kadastro Müdürlüğünün koordinat sistemi arasındaki fark bu zamanın artmasına neden olmaktadır. Çalışma alanı yakınında herhangi bir elektrik direği var ise resmi yazışmalar en az 6 ay kadar sürmekte, İllerden Ankara'ya en ufak bir sorun için yazılar yazılmakta ve buda gereksiz olarak sürenin uzamasına neden olmaktadır.

Yine bir başka sorun ise ÇED Raporu yapan kurum-kuruluşlarda eğer maden sektörü ile yapılacak bir ÇED Raporu varsa burada mutlaka bir maden mühendisine yer verilmelidir. Ayrıca bir maden ÇED Raporu hazırlanmasında Ek-4 te verilen bilgilere

mutlaka dikkat edilmelidir. Çünkü maden sektörü başlı başına dikkat ve bilgi isteyen bir konudur.

Sonuç olarak,

- **Diğer sanayi kuruluşları için belirlendiği gibi belli bir kapasitenin altında üretim yapacak ocaklardan özellikle de mermer ocaklarından ÇED izni istenilmemelidir.**
- **Diğer maden ruhsatları için belli kapasiteler getirilmeli ve bu ruhsatlarda arama ve ön işletme aşamasında ÇED izni istenilmemelidir. Madenci arama rezerv tespit ve geliştirme işlemini kolayca yapabilmelidir. Bu işlem yeraltında atıl halde bulunan madenlerin bulunup yer üstüne çıkarılması ve ekonomik olarak değerlendirilmesi için zorunludur.**
- **ÇED müracaatı tüm saha için yapılmalı ve bir saha için tek ÇED izni verilmelidir. Bir sahada birden fazla ÇED izni istenilmemelidir.**
- **ÇED müracaatı yapıldıktan sonra kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini bildirmeleri için belli bir süre konulmalı bu süre içinde görüş vermeyen kuruluşların görüşlerinin olumlu olduğu anlaşılmalı ve öyle hareket edilmelidir.**
- **Kamu kurum ve kuruluşların hangi konuda görüş bildirecekleri yönetmelikle belirlenmeli kendi yetkisinde olmayan bir konuda görüş bildirmeleri engellenmelidir.**
- **ÇED formatı madencilik için özel hale getirilmeli üretim teknolojisi bölümüne önem verilmeli en son teknoloji ile üretim yapılması istenmeli ve son teknolojinin kullanıldığı ocaklarda üretim engellenmemelidir. Özellikle madencilik ile ilgili ÇED'lerin hazırlanmasında bir maden mühendisi ile bir Jeoloji mühendisi görev almalıdır.**
- **Kamu kurum ve kuruluşları görüşlerini bildirirken olumlu olumsuz gibi net ifadeler yerine hangi önlemler alınırsa üretim yapabilmenin mümkün olacağı hangi teknoloji ile üretim yapılması gerektiği gibi teknik görüşler bildirmelidir.**

Özetle; ÇED ülkemizde teorik açıdan Avrupa Birliği Direktifine uyum sağlamasına rağmen, uygulamalardaki aksaklıklar nedeniyle amacına ulaşamamaktadır. Uygulamadaki sorunları gidermek için, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, bilgi eksikliklerinin tespit edilip giderilmesi, uygulama konusunda ulusal politikalar belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için kapsamlı ve koordineli bir çalışma

gerekmektedir. Ülkemizde, siyasi ilişkiler, bilimsel araştırmaların gerisinde bırakılmalı ve ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınmanın, çevre korumayla birlikte olabileceği görüşü benimsenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akkas, Y., 2000. Türkiye’de Ön ÇED Uygulamasında Karşılaşılan Eksiklikler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.**
- Anonim, 2006. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü İspanya Gezi Raporu.**
- Anonim, 2008. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete (No: 26939).**
- Çelik, A., 1998 Avrupa Topluluğu ve Türk Çevre Mevzuatında Hava, Su, Gürültü ve ÇED Konularının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.**
- Çevlik, A., 2003. Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Etkinliğinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı , Adana.**
- Çevre Bakanlığı, 1994. 1. Çevre Şurası Sonuç Raporu, 18 – 21 Eylül 1991, T.C. Çevre Bakanlığı Yayını, Ankara.**
- Ekin, S., 2000. Türkiye’de Uygulanmakta Olan Çevre Etki Değerlendirme Raporlarının Aksayan Yönleri ve Alınabilecek Önlemler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.**
- Glasson, J. ve C. Bellanger. 2003. Divergent Practice in a Converging System The Case of EIA in France and the U.K.. Environmental Impact Assessment Review.**
- Glasson, J.ve N.N.B. Salvador. 2000. EIA in Brazil : a Procedures-Practice Gap. A Comparative Study with Reference to the European Union and Especially the U.K. Environmental Impact Assessment Review.**
- Güven, A., 1996. Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine Katılım, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çevre Ana Bilim Dalı, Ankara.**
- Jong, M.F. 1994. Hollanda’ da Çevresel Etki Değerlendirmesi-ÇED Prosedür ve Uygulamaları, ÇED Eğitimi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, 88-100 s.**

- Koçak, R., 1999 Çevresel Etki Değerlendirme Metotları Üzerine Bir Araştırma ve Uluslararası Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli.**
- Leaven, M. 2005. ÇED’ de Kaliteyi Sağlamak. Avrupa Birliği ÇED Direktifi İle İlgili Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi, Ankara.**
- Morel, S. 2005. ÇED’ de Kaliteyi Yakalamak. Avrupa Birliği ÇED Direktifi İle İlgili Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi, Ankara.**
- Nurlu, E. 2001, Çevresel Etki Değerlendirmesi. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ÇED Eğitim Semineri Notları, İzmir.**
- Öztürk, A. O. 1999. Çevresel Etki Değerlendirmesi’ nin Hukuki ve İdari Yapısı, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ÇED Eğitim Semineri ve Paneli, Ankara, 29-31 s.**
- Özçelik, A.S. 2005. Çevresel Etki Değerlendirmesi Eğitim Semineri Ders Notları, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Ankara, 65 s.**
- Pardo, M. 1997. Environmental Impact Assessment : Myth or Reality Lessons From Spain. Environmental Impact Assessment Review.**
- Peker, N., 1996. Bazı Faaliyet Tipleri İçin ÇED Raporlarında Kullanılabilecek Kontrol Listesi ve Değerlendirme Matrislerinin Oluşturulması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Adana.**
- Peker Say, N., BABUS, D., YÜCEL, M. 2003. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliklerinin Karşılaştırılması, Peyzaj Mimarlığı, 2003/2, s.78-83, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayını, Adana.**
- Türkman, A. 2001. Çeşitli Ülkelerde ÇED Uygulamaları, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ÇED Eğitim Semineri Notları, İzmir.**
- Uslu, O., 1993. Çevresel Etki Değerlendirmesi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.**
- Uslu, O. 1996. Çevresel Etki Değerlendirmesi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara 14-17 s.**

Veeken, J. ve A. Beba. 2002. Halkın Katılımı. Avrupa Birliği ÇED Direktifi ile Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi 2. ÇED Eğitimi, Ankara.

Yancı, N., 1997. Çevresel Etki Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Yaşamış, F.D., 1997. Çevresel Etki Değerlendirmesi Kuram, Teknik ve Yöntemler, Takav Matbaacılık ve Yayımcılık, Ankara.

Yıldız, S., 2000. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporları Mevzuat, Ulusal ve Yerel Ölçekte Sorunlar, Çevresel Parametrelerin Oluşturulmasında Geliştirilen Öneriler, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Yücel, M., 2001. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Baki Kitapevi Yayını, Adana.

Yürüten, S. 2003. Türkiye’ De Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Modelinin Dünyadaki Yaygın Kullanılan Örneklerle Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, BURSA.

URL-1, <http://www.akdeniz.edu.tr>

URL-2, <http://www.cedgm.gov.tr>

URL-3, [http:\(\[www.csb.gov.tr\]\(http://www.csb.gov.tr\)\)](http://www.csb.gov.tr)

URL-4, <http://www.cevreorman.gov.tr>

URL-5, <http://www.ec.europa.eu/comm/environment/>

URL-6, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/yatirim/>

URL-7, <http://www.europe.eu.int/comm/environment>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ayşe KÖK

Doğum Yılı :10.01.1983

Eğitim Durumu

Lisans : 2000-2005 Niğde Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü

Yüksek Lisans : -

Haberleşme Bilgileri

**Adres : Ş.Mustafa Mah. Atatürk Cad. Ata İş Merkezi Kat:3 No: 304
Tarsus/ MERSİN**

Telefon : 324-6247765

E-posta : ayse_kok2000@hotmail.com

EKLER

EK 1 : ÇED YÖNETMELİĞİ VE EKLERİ

YÖNETMELİK

Çevre ve Orman Bakanlığından:**ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ****BİRİNCİ BÖLÜM****Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar ve Kısaltmalar****Amaç**

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik;

a) Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamına giren projelerin işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrası dönemde izlenmesi ve denetlenmesini,

b) Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ile Proje Tanıtım Dosyasının hangi tür projeler için isteneceği ve içereceği konuları,

c) Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları,

ç) Çevresel Etki Değerlendirmesi için Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunun oluşturulması ile ilgili çalışmaları,

d) Çevresel Etki Değerlendirmesi sisteminin, çevre yönetiminde etkin ve yaygın biçimde uygulanabilmesi ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi için gerekli eğitim çalışmalarını,

kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 10 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Bakanlık: Çevre ve Orman Bakanlığı,

b) Çevre: Canlıların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı,

c) Çevresel etki değerlendirme (ÇED): Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,

ç) Çevresel etki değerlendirme başvuru dosyası: Bu Yönetmeliğin EK-III'ünde yer alan Genel Formatı esas alınarak hazırlanan dosyayı,

d) Çevresel etki değerlendirme genel formatı: Gerçekleştirilmesi planlanan, bu Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan projelerin özelliklerini, yerini, olası etkilerini ve öngörülen önlemleri içeren, projeyi genel boyutları ile tanıtan Çevresel Etki Değerlendirmesi başvuru dosyası hazırlanması sırasında esas alınacak bu Yönetmeliğin EK-III'ündeki genel formatı,

e) Çevresel etki değerlendirme raporu: Bu Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan veya Bakanlıkça "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen bir proje için belirlenen özel formata göre hazırlanacak raporu,

f) Çevresel etki değerlendirmesi raporu özel formatı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun hazırlanmasında esas alınmak üzere; Kapsam belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonu tarafından projenin önemli çevresel boyutları göz önüne alınmak suretiyle bu Yönetmeliğin EK-III'ündeki proje tanıtım genel formatında belirtilen ana başlıklar altında ele alınması gereken konuları tanımlayan formatı,

g) Çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı: Seçme eleme kriterlerine tabi projelerin önemli çevresel etkilerinin olmadığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığını belirten Bakanlık kararını,

ğ) Çevresel etki değerlendirmesi gereklidir kararı: Seçme eleme kriterlerine tabi projelerin çevresel etkilerinin daha detaylı incelenmesi ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasının gerektiğini belirten Bakanlık kararını,

h) Çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun saptanması üzerine gerçekleşmesinde sakınca görülmediğini belirten Bakanlık kararını,

ı) Çevresel etki değerlendirmesi olumsuz kararı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uygulanmasında sakınca görüldüğünü belirten Bakanlık kararını,

i) Çevresel etki değerlendirmesi süreci: Gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesinin yapılması için bu Yönetmeliğin 8 inci ve 16 ncı maddelerinde belirtilen başvuru ile başlayan ve işletme sonrası çalışmaların uygun hale geldiğinin belirlenmesi ile sona eren süreci,

j) Duyarlı yöreler: Çevresel etkilere karşı biyolojik, fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikli özellikleri ile duyarlı olan veya mevcut kirlilik yükü çevre ve halk sağlığını bozucu düzeylere ulaştığı belirlenen yörelerle, ülkemiz mevzuatı ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler uyarınca korunması gerekli görülen bu Yönetmeliğin EK-V'inde yer alan alanları,

k) Etki: Bir projenin hazırlık, inşaat ve işletme sırasında ya da işletme sonrasında, çevre unsurlarında doğrudan ya da dolaylı olarak, kısa veya uzun dönemde, geçici ya da kalıcı, olumlu ya da olumsuz yönde ortaya çıkması olası değişiklikleri,

l) Etki alanı: Gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrasında çevre unsurları olarak olumlu veya olumsuz yönde etkilediği alanı,

m) Halk: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya grupları,

n) Halkın katılımı toplantısı: Kapsam ve özel format belirleme toplantısından önce halkı proje hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere yapılan toplantı,

o) İlgili halk: Gerçekleştirilmesi planlanan projeden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan halk,

ö) İzleme ve kontrol: "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı alındıktan sonra, projenin inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarında, kararın verilmesine esas teşkil eden şartlar doğrultusunda ve çevre değerlerini olumsuz etkilemeyecek biçimde yürütülmesinin sağlanması için yapılan çalışmaların bütünü,

p) Kapsam ve özel format belirleme toplantısı: Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine tabi projeler için Halkın Katılımı Toplantısından sonra yapılacak toplantıyı,

r) Komisyon: Proje için verilecek özel formatın kapsamını, kriterlerini belirlemek ve bu ilkeler doğrultusunda hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu inceleyip değerlendirmek üzere Bakanlık tarafından kurulan Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunu,

s) Proje: Gerçekleştirilmesi planlanan yatırımı,

ş) Proje tanıtım dosyası: Seçme Eleme Kriterlerine tabi projelere Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulanmasının gerekli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla hazırlanan dosyayı,

t) Proje sahibi: Bu Yönetmeliğe tabi bir projenin her aşamada yürütülmesini üstlenen gerçek ya da tüzel kişiyi,

u) Seçme, eleme kriterleri: Proje Tanıtım Dosyasının hazırlanmasında esas alınacak bu Yönetmeliğin EK-IV'ündeki kriterleri, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Yetki

MADDE 5 – (1) Bu Yönetmeliğe tabi projeler hakkında "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu", "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz", "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararlarını verme yetkisi Bakanlığa aittir. Ancak Bakanlık gerekli gördüğü durumlarda "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının verilmesi konusundaki yetkisini, sınırlarını belirleyerek Valiliklere devredebilir.

Çevresel etki değerlendirmesi başvuru dosyası, çevresel etki değerlendirmesi raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlama yükümlülüğü

MADDE 6 – (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek ve tüzel kişiler; Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler için; Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, Seçme Eleme Kriterlerine tabi projeler için proje tanıtım dosyası hazırlamak, ilgili makamlara sunmak ve projelerini verilen karara göre gerçekleştirmekle yükümlüdürler.

(2) Kamu kurum ve kuruluşları, bu Yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesi sürecinde proje sahiplerinin isteyeceği konuya ilişkin her türlü bilgi, doküman ve görüşü vermekle yükümlüdürler.

(3) Bu Yönetmeliğe tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelere hiç bir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulama Yöntemi

Çevresel etki değerlendirmesine tabi projeler

MADDE 7 – (1) Bu Yönetmeliğin;

a) EK-I listesinde yer alan projelere,

b) Seçme Eleme Kriterlerine tabi olup "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projelere,

c) Bu Yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artışı toplamı bu Yönetmeliğin EK-I'inde belirtilen eşik değer veya üzerindeki projelere,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanması zorunludur.

Çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşu

MADDE 8 – (1) Proje sahibi, dilekçesi ekinde bu Yönetmeliğin EK-III'ünde yer alan Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatı esas alınarak hazırlanmış iki adet Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası ile Bakanlığa başvurur.

(2) Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Uygun hazırlanmadığı anlaşılan dosya tamamlanmak üzere proje sahibine iade edilir. Proje sahibi, eksikliklerini tamamlayıp dosyayı yeniden Bakanlığa sunar.

(3) İnceleme sonucunda dosyanın uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri ile proje sahibi ve/veya temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulur.

(4) Proje ile ilgili olarak başvuru yapıldığına dair Çevresel Etki Değerlendirmesi başvuru dosyasının bir nüshası Bakanlık tarafından ilgili Valiliğe gönderilir. Valilik, halka yörede proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başladığını ve Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş, soru ve önerilerinin değerlendirilmek üzere Valiliğe veya Bakanlığa verilebileceğini anons, askıda ilan, internet gibi herhangi bir yöntemle duyurur. Ayrıca Bakanlık halka projeye ilişkin Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başladığını ve Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci ile ilgili bilgilerin alınabileceğini internet aracılığı ile de duyurur. Halk projeye ilişkin görüş, soru ve önerilerini yukarıda belirtilen mercilere ulaştırabilir.

(5) Bakanlık, proje sahibinden başvuru dosyasını komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltmasını ister. Bu maddede öngörülen işlemler üç işgünü içinde tamamlanır. "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projeler için, proje sahibi bir dilekçe ekinde bu karar ve proje tanıtım dosyası ile Bakanlığa başvurur. Bu dosya başvuru dosyası olarak işlem görür. Bakanlık bu dosyayı inceler ve belirlediği komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltılmasını proje sahibinden ister.

(6) Bakanlık başvuru dosyasının bir kopyasını halkın katılımı toplantısı ve kapsam belirleme toplantısının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde komisyon üyelerine gönderir ve komisyonu ilk toplantıya çağırır. Komisyona Bakanlık temsilcisi başkanlık eder ve komisyonun sekretarya hizmetleri Bakanlıkça yürütülür.

(7) Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de komisyon toplantılarına üye olarak çağırabilir.

(8) Komisyonda kurum ve kuruluş temsilcisi olarak görev yapan üyelerin, yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip olmaları ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşların görev alanlarıyla sınırlı olmak üzere görüş vermeye yetkili kılınmış olmaları esastır.

Halkın katılımı toplantısı

MADDE 9 – (1) Komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde Bakanlık ile mutabakat sağlanarak belirlenen tarihte, halkın katılımı toplantısı düzenlenir.

(2) Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinden önce proje sahibi tarafından, halkı bilgilendirmek amacıyla anket, seminer gibi çalışmalar yapılabilir.

a) Toplantı yeri, Valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Valilik tarafından Bakanlığa bildirilir. Toplantı için projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir.

b) Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazete ile o yörede yayımlanan yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az on gün önce yayınlatır.

c) Toplantı İl Çevre ve Orman Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru

ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir.

(3) Valilik, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulur.

(4) Komisyon üyeleri, 8 inci madde de belirlendiği şekilde kendi isteklerine bağlı olarak kapsam belirleme toplantısı öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir; kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekretarya hizmeti, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından yürütülür.

Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı

MADDE 10 – (1) Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır.

(2) Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme amaçlı ilk toplantısında;

a) Proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir.

b) Bakanlık ve/veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü halkın katılımı toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılmış bulunan komisyon üyeleri de görüş ve önerilerini bildirirler.

c) Projenin hangi kapsamda ele alınmasının gerektiğini belirlemek üzere projenin önemli çevresel etkileri göz önüne alınarak bu Yönetmeliğin EK-III'ündeki Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatında ana başlıklar altında ele alınması gereken konular detaylandırılır, kapsam belirlenir.

ç) Komisyon tarafından formata ilave edilmesi ya da formattan çıkarılması gereken hususlar tespit edilir. Halkın katılımı toplantısındaki görüş ve öneriler de dikkate alınarak özel format ile Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.

d) Komisyon tarafından belirlenen özel format, proje sahibi ve/veya temsilcisine bu maddede belirlenen süre içerisinde Bakanlık tarafından verilir.

(3) Proje sahibi özel formatın veriliş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.

Çevresel etki değerlendirmesi raporunun Bakanlığa sunulması

MADDE 11 – (1) Proje sahibi tarafından bir dilekçe ekinde iki adet Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, Bakanlığa sunulur. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından üç işgünü içinde sonuçlandırılır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu proje sahibine iade edilir. Düzeltilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun üç ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.

(2) Özel formata uygun olduğu tespit edilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, proje sahibi tarafından yeterli sayıda çoğaltılarak Bakanlığa sunulur. Bakanlık, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek ve değerlendirmek üzere yapılacak toplantının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde raporu komisyon üyelerine gönderir.

(3) Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet gibi uygun araçlarla halka duyurulur.

(4) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek isteyenler, Bakanlık merkezinde veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde duyuru tarihinden itibaren raporu inceleyerek zamanlama takvimi içerisinde proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporuna yansıtılır.

Komisyonun çalışma usulü ve çevresel etki değerlendirme raporunun incelenmesi

MADDE 12 – (1) Komisyon Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından sonraki on işgünü içinde inceler ve değerlendirir.

(2) Komisyon üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum ve kuruluşları ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler; kurum ve kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı, üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri komisyon başkanınca değerlendirilir.

(3) Komisyon, proje sahibinden projesi ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, konusu itibarıyla Bakanlıkça ya da Bakanlıkça yetkilendirilmiş özel veya kamuya ait kurum ve kuruluşların laboratuvarlarınca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir.

(4) Su, toprak ve benzeri analizlerde, tartışmalı durum olması halinde şahit numuneye başvurulabilir. Bu işlemlerde gerekli harcamalar proje sahibi tarafından karşılanır.

(5) Komisyon gerekli görürse, görevlendireceği üyeleri aracılığı ile projenin gerçekleştirilmesi planlanan yerde ve benzer tesislerde inceleme yapabilir.

(6) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda komisyon, bunların giderilmesini proje sahibinden veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme değerlendirme süreci durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan komisyon çalışmalarına devam edilemez.

(7) Proje sahibinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra, komisyon Bakanlıkça toplantıya çağırılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar.

(8) Proje sahibinden Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda değişiklik yapması en çok iki kez istenebilir. Yapılan düzeltme komisyonca yeterli görülmez ise durum bir tutanakla saptanır ve başvuru Bakanlıkça geçersiz sayılır.

(9) Komisyon tarafından, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında;

a) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığı,

b) Yapılan incelemelerin, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli düzeyde veri, bilgi ve belgeye dayandırılıp dayandırılmadığı,

c) Projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediği,

ç) Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin tespit edilip edilmediği,

d) Halkın katılımı toplantısının usulüne uygun yapıp yapılmadığı, halkın katılımı toplantısında üzerinde durulan konulara yeterince çözüm getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır.

(10) Komisyon çalışmalarını, birinci fıkrada belirtilen süre içinde sonuçlandırır. Komisyonun değerlendirmeleri, üyeler tarafından imzalanarak tutanak altına alınır.

Nihai çevresel etki değerlendirmesi raporu ve ilgili dokümanların Bakanlığa sunulması

MADDE 13 – (1) Proje sahibi inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki beş iş günü içinde aşağıdaki belgeleri Bakanlığa sunar:

a) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen iki adet nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu,

b) Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri. Kamu kurum ve kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.

(2) Birinci fıkrada belirtilen belgeler öngörülen süre içinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu geçersiz sayılır.

Çevresel etki değerlendirmesi olumlu veya çevresel etki değerlendirmesi olumsuz kararı

MADDE 14 – (1) Komisyonun nihai ettiği Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu halkın görüş ve önerilerini almak üzere İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde ve Bakanlıkta on işgünü görüşe açılır. Bakanlıkça projeye ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de dikkate alınarak üç işgününde komisyon üyesi sayısı kadar çoğaltılması istenir. Çoğaltılan Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu beş işgünü içerisinde Bakanlığa sunulur.

(2) Bakanlık, Komisyonun rapor hakkındaki çalışmalarını dikkate alarak beş işgünü içinde proje için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" ya da "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz" kararı verir, bu kararı proje sahibine ve ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak bildirir. Valilik, alınan kararın içeriğini, karara esas gerekçelerini ve halkın görüş ve önerilerinin nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporuna yansıtıldığını uygun araçlarla halka duyurur.

(3) "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı verilen proje için yedi yıl içinde yatırıma başlanmaması durumunda "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı geçersiz sayılır.

(4) "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz" kararı verilen projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz" kararı verilmesine neden olan şartların tamamında değişiklik olması durumunda proje sahibi yeniden başvuruda bulunabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Seçme, Eleme Kriterleri Uygulama Yöntemi

MADDE 15– (1) Bu Yönetmeliğin;

a) EK-II listesinde yer alan projeler,

b) Bu Yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artış toplamı bu Yönetmeliğin EK-II'sindeki eşik değer veya üzerindeki projeler,

seçme eleme kriterlerine tabidir.

Başvuru ve inceleme

MADDE 16 – (1) Proje sahibi, projesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamasının gerekli olup olmadığının araştırılması amacıyla bir dilekçe ekinde bu Yönetmeliğin Ek-IV'üne göre hazırlayacağı üç adet Proje tanıtım dosyası ile hazırladığı proje tanıtım dosyasında ve eklerinde yer alan bilgi belgelerin doğru olduğunu belirtir taahhüt yazısını ve imza sirkülerini Bakanlığa sunar.

(2) Bakanlık, proje için hazırlanan proje tanıtım dosyasını bu Yönetmeliğin Ek-IV'ünde yer alan kriterler çerçevesinde beş işgünü içinde inceler. Dosya kapsamındaki bilgi ve belgelerde eksikliklerin bulunması halinde bunların tamamlanmasını proje sahibinden ister.

(3) Eksiklikleri altı ay içerisinde Bakanlığa sunulmayan proje tanıtım dosyaları iade edilir başvuru geçersiz sayılır.

(4) Bakanlık gerekli gördüğü hallerde proje alanını yerinde inceleyebilir veya inceletebilir.

Çevresel etki değerlendirmesi gereklidir veya çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı

MADDE 17 – (1) Bakanlık 15 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde yer alan projeleri, bu Yönetmeliğin EK-IV'ündeki kriterler çerçevesinde inceler ve değerlendirir. Bakanlık, bu aşamada gerekli görülmesi halinde proje sahibinden projesi ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, yeterliği kabul edilebilir kuruluşlarca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir.

(2) Bakanlık on beş işgünü içinde inceleme ve değerlendirmelerini tamamlayarak proje hakkında "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararını beş işgünü içinde verir, kararı Valiliğe ve proje sahibine bildirir. Valilik bu kararı halka duyurur.

(3) Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir kararı verilen proje için beş yıl içinde yatırıma başlanmaması durumunda Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir kararı geçersiz sayılır.

(4) "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projeler için gerekçeli karar Bakanlığa bildirilir. Bu Yönetmeliğin 7 nci maddesi uyarınca "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projeler, Çevresel Etki Değerlendirmesine tabidir. Bir yıl içinde bu Yönetmeliğin 8 inci maddesine göre Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başlatılmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İzleme ve Kontrol

Yatırımın izlenmesi ve kontrol edilmesi

MADDE 18 – (1) Bakanlık, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya bu Yönetmeliğin Ek-IV'üne göre hazırlanan proje tanıtım dosyasında öngörülen ve proje sahibi tarafından taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder.

(2) Bakanlık bu görevi yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

(3) Proje sahibi veya yetkili temsilcisi, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararını aldıktan sonra yatırımın başlangıç, inşaat, işletme ve işletme sonrası dönemlerine ilişkin izleme raporlarını Bakanlığa veya Valiliğe iletmekle yükümlüdür.

Yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulması

MADDE 19 – (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki projelerde;

a) Çevresel Etki Değerlendirmesi incelemesi yapılmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur. "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" ya da "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

b) "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı ya da "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması

için projeyle ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı evre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Srelerin uzatılması ve durdurulması

MADDE 20 – (1) Bu Yönetmelikte belirtilen sreler, proje sahibinin istemi ve Bakanlıkça uygun görülmesi halinde veya Bakanlığın doğrudan gerekli gördüğü hallerde, gerekçesi belirtilerek Bakanlık tarafından uzatılabilir veya durdurulabilir. Proje sahibine raporlarla ilgili eksiklikleri gidermesi ve ilave işlemler yapması için verilen sreler evresel Etki Değerlendirmesi sürecine dhil değildir.

Proje sahibinin değişmesi

MADDE 21 – (1) Proje sahibinin herhangi bir nedenle değişmesi durumunda yeni sahibi, önceki sahibinin taahhüt ve yükümlülüklerini başka bir işleme gerek kalmaksızın yüklenmiş sayılır ve bunu bir yazı ile Bakanlığa bildirir.

Çevresel etki değerlendirmesi uygulamalarının güçlendirilmesi

MADDE 22 – (1) Bakanlık, evresel Etki Değerlendirmesi uygulamalarına ilişkin olarak, gerektiğinde yerli ve yabancı kurum ve kuruluşlar ile işbirliği halinde her türlü eğitim, plan, program ve proje çalışmaları yapabilir; kitap, kitapçık, rehber ve her çeşit doküman hazırlayabilir; seminer ve toplantılar düzenleyebilir.

Askeri projeler

MADDE 23 – (1) Askeri projelerle ilgili evresel Etki Değerlendirmesi uygulamaları ilgili kurumun gr alnarak Bakanlık tarafından belirlenir.

Olağan st durumlar ve özel hükümler

MADDE 24 – (1) Aşağıdaki projeler için uygulanacak prosedür Bakanlıkça belirlenir.

a) Doğal afetler sonucu yıkılan, bozulan, tahrip olan veya hasar gören herhangi bir yatırımın bulunduğu yerde kısmen veya tümü ile yeniden gerçekleştirilmesi planlanan projeler,

b) evresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine tabi olmayan veya Seçme Eleme Kriterlerine tabi projelere kredi almak ve benzeri finansal nedenlerle proje sahibinin talebi zerine Bakanlığın uygun gördüğü projeler,

c) Organize Sanayi Bölgeleri, İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstriyel Bölgeler, Serbest Bölgeler, Stratejik evresel Değerlendirme yapılacak alanlar, Su rnleri Potansiyel retim Alanları ile Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde kurulması planlanan projeler,

) İleri teknoloji uygulamak suretiyle yapılmak istenilen değişiklikleri içeren veya prototip üretim yapan projeler,

d) Bu Yönetmeliğin Ek-I veya Ek-II listesinde bulunup da eik değeri olmayan projelerde yapılacak her türlü değişikliği içeren projeler.

Entegre projeler

MADDE 25 – (1) Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek evresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir.

Yeterlik belgesi

MADDE 26 – (1) evresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası, evresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Proje Tanıtım Dosyası hazırlayacak kurum ve kuruluşlar Bakanlıktan Yeterlik Belgesi almakla ykmldrlər. Yeterlik Belgesinin verilmesi, Yeterlik Belgesi verilen kurum ve kuruluşların denetimi ve belgenin iptal edilmesi ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir tebliğ ile düzenlenir.

Tebliğler

MADDE 27 – (1) Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde bu Yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin olarak tebliğler çıkarabilir.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

MADDE 28 – (1) 16/12/2003 tarihli ve 25318 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Çevresel etki değerlendirmesi süreci başlamış projeler

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 16/12/2003 tarihli ve 25318 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi oldukları halde söz konusu yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen projelere bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Geçiş süreci

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, Proje Tanıtım Dosyaları Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projeler ile Bakanlığa sunulan Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporlarına tabi oldukları Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Kapsam dışı projeler

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere veya bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

1/9/2008 tarihine kadar olan işlemler

GEÇİCİ MADDE 4 – (1) 1/9/2008 tarihine kadar Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlayacak olan kurum veya kuruluşlar için 24/2/2004 tarihli ve 25383 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yeterlik Belgesi Tebliği hükümleri geçerlidir. Ancak 1/9/2008 tarihine kadar Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası veya Proje Tanıtım Dosyası hazırlayan kurum ve kuruluşlarda Yeterlik Belgesi bulunması şartı aranmaz. Ancak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası veya Proje Tanıtım Dosyası, projenin türü ve yeri ile ilgili en az üç farklı meslek grubundan en az lisans seviyesinde eğitim görmüş kişiler tarafından hazırlanır.

Yürürlük

MADDE 29 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 30 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Çevre ve Orman Bakanı yürütür.

EK– I LİSTESİ

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ

1- Rafineriler:

a) Ham petrol rafinerileri,

b) 500 ton/gün üzeri taşkömürü ve bitümlü maddelerin gazlaştırılması ve sıvılaştırılması projeleri,

c) Doğalgaz sıvılaştırma ve gazlaştırma tesisleri.

2- Termik güç santralleri:

a) Toplam ısı gücü 300 MWt (Megawatt termal) ve daha fazla olan termik güç santralleri ile diğer yakma sistemleri,

b) Nükleer güç santralleri ve diğer nükleer reaktörlerin kurulması ve sökümü (max. gücü sürekli termik yük bakımından 1 kilovattı aşmayan, atom çekirdeği parçalanabilen ve çoğalan maddelerin dönüşümü, üretimi amaçlı araştırma projeleri hariç).

3- Radyasyonlu nükleer yakıtlar:

a) Nükleer yakıtların yeniden işlenmesi,

b) Nükleer yakıtların üretimi veya zenginleştirilmesi,

c) Radyasyondan arınmış nükleer yakıtların veya sınır değerin üzerinde radyasyon içeren atıkların işlenmesi,

ç) Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafı işlemi,

d) Yalnız radyoaktif atıkların nihai bertarafı işlemi,

e) Yalnızca radyasyonlu nükleer yakıtların (10 yıldan uzun süre için planlanmış) veya nükleer atıkların üretim alanından farklı bir alanda depolanması,

f) Radyasyondan arınmış nükleer yakıtların nihai bertarafı.

4- Demir ve çeliğin ergitilmesi ile ilgili tesisler:

a) Cevherden hadde mamulü üreten tesisler,

b) Hurdaya dayalı sıvı çelik üreten tesisler (50.000 ton/yıl ve üzeri),

c) Haddehaneler (50.000 ton/yıl ve üzeri),

ç) Döküm tesisleri (50.000 ton/yıl ve üzeri),

d) Demir dışı metal tesisleri (ergitme veya haddeleme veya döküm) (25 000 ton/yıl ve üzeri).

5- Konsantrelerden ya da ikincil ham maddelerden metalurjik, kimyasal ya da elektrolitik prosesler vasıtası ile demirli olmayan ham metallerin üretilmesi tesisleri.

6- Asbest çıkartılması ve asbest içeren ürünleri işleme veya dönüştürme projeleri:

a) Asbest madeni işletmeleri ve zenginleştirme tesisleri,

b) Son ürün olarak friksiyon (sürtünme) maddesi üreten 50 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,

c) 200 ton/yıl ve üzeri asbest kullanan diğer tesisler,

ç) 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli, son ürünü asbestli beton olan tesisler.

7- Fonksiyonel olarak birbirine bağlı çeşitli birimleri kullanarak endüstriyel ölçekte üretim yapan kimya tesisleri

a) Organik kimyasalların üretimi,

b) İnorganik kimyasalların üretimi,

c) Fosfor, azot ve potasyum bazlı basit veya bileşik gübrelerin üretimi.

8- Patlayıcı ve parlayıcı maddelerin üretildiği tesisler.

9- Yollar, geçişler ve havaalanları:

a) Şehirlerarası demiryolu hatları,

b) Pist uzunluğu 2.100 m ve üzeri olan havaalanları,

c) Otoyollar, ekspres yollar ve devlet yollarının yapımı,

ç) Dört ve üzeri şeritli yolların yapımı, iki ya da daha az trafik şeridi bulunan mevcut yolların dört ya da daha fazla şeritli olacak şekilde yenilenmesi ya da genişletilmesi, yeniden yapılan ya da genişletilen bölümün sürekli uzunluğunun 10 km ya da daha uzun olacak şekilde uzatılması.

10- Suyolları, limanlar ve tersaneler:

a) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının geçişine izin veren kıta içi suyollarının yapımı ve kıta içi su trafiği için yapılacak olan limanlar,

- b) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının yanaşabileceği ticari amaçlı liman, iskele ve rıhtımlar (güneşlenme ve sportif amaçlı iskeleler hariç),
- c) Yük ve yolcu gemilerinin yapım, bakım, söküm ve onarımı amaçlı tersaneler ile 24 m üzerinde yat imalatı yapan tesisler,
- ç) Yat Limanları.
- 11- Tehlikeli ve Özel İşleme Tabi Atıklar:
- a) Tehlikeli ve Özel İşleme Tabi Atıkların geri kazanılması ve/veya nihai bertarafını yapacak tesisler,
- b) Yakma kapasitesi 1000 kg/gün ve üzerinde olan tıbbi atıklar için projelendirilen yakma tesisleri,
- c) Günlük 1 ton ve üzeri depolama kapasitesine sahip olan tıbbi atık düzenli depolama tesisleri,
- ç) Yıllık işleme kapasitesi 2000 ton ve üzeri olan atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler,
- d) Tehlikeli atık ihtiva eden atık barajları, atık havuzları.
- 12- Günlük kapasitesi 100 ton ve üzeri katı atıkların yakma, kompost ve diğer tekniklerle ara işleme tabi tutulması ve bertaraf edilmesi için kurulan tesisler ve/veya alanı 10 hektardan büyük veya hedef yılı da dahil depolanacak katı atık miktarının günlük 100 ton ve üzeri olan katı atık depolama tesisleri, atık barajları, atık havuzları.
- 13- 10 milyon m³/yıl ve üzeri yeraltı suyu çıkarma veya suyu yeraltında depolama projeleri.
- 14- Boru ile içme suyu taşımaları dışında kalan büyük su aktarma projeleri:
- a) Olası su sıkıntısını önlemek amacı ile akarsu havzaları arasında, 100 milyon m³/yıl ve üzeri su aktarma projeleri,
- b) (a) bendi dışında uzun dönemli yıllık ortalama akışı 2 milyar m³ ü aşan bir akarsu havzasından söz konusu akışın % 5'i ve üzeri miktarda su aktarma projeleri.
- 15- Su depolama tesisleri (Göl hacmi 10 milyon m³ ve üzeri olan baraj ve göletler.).
- 16- Kurulu gücü 25 MW ve üzeri olan nehir tipi santraller.
- 17- Kapasitesi 150 000 eşdeğer kişi ve/veya 30.000 m³/gün üzeri kapasiteli atık su arıtma tesisleri.
- 18- Et Ürünleri Üretim Tesisleri (Kesimin ve et ürünleri üretiminin birlikte yapıldığı tesisler):
- a) Büyükbaş hayvan kesimi ve et ürünlerinin üretildiği tesisler (500 adet/gün ve üzeri),
- b) Küçükbaş hayvan kesimi ve et ürünlerinin üretildiği tesisler (1500 adet/gün ve üzeri),
- c) Kanatlı hayvanların kesimi ve et ürünlerinin üretildiği tesisler (200.000 adet/gün ve üzeri tavuk ve eşdeğeri diğer kanatlılar).
- 19- Büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvan besi tesisleri (10000 adet ve üzeri büyükbaş, 20000 adet ve üzeri küçükbaş kapasiteli).
- 20- Kümes hayvanları ve domuzun yetiştirildiği kapasitesi aşağıda belirtilen tesisler:
- a) Tavuk veya piliç yetiştirme tesisleri (Bir üretim periyodunda 60.000 adet ve üzeri tavuk, 85.000 adet ve üzeri piliç veya eş değeri diğer kanatlılar),
- b) Domuz besi çiftlikleri (30 kg ve üzeri, 3.000 baş üzeri),
- c) Dişi domuz üretim çiftlikleri (900 baş ve üzeri).
- 21- Kültür balıkçılığı projeleri, (1000 ton/yıl ve üzeri).
- 22- Entegre yağ üretim projeleri (Bitkisel ürünlerden hamyağ eldesinin ve rafinasyon işleminin birlikte yapıldığı tesisler).
- 23- Entegre süt ürünleri üretim tesisleri (50 ton/gün ve üzeri süttten peynir, yağ, yoğurt gibi süt ürünlerinden en az ikisinin üretildiği tesisler).

- 24- Maya fabrikaları.
- 25- Şeker fabrikaları.
- 26- Orman ürünleri ve selüloz tesisleri;
- a) Selüloz üretim tesisleri,
- b) Kereste veya benzeri lifli maddelerden kâğıt hamuru üretim tesisleri,
- c) Her çeşit kâğıt üretim tesisleri (40.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli).
- 27- Terbiye işlemlerinden kasar (haşıl sökme, ağartma, merserizasyon, kostikleme ve benzeri.) veya boyama birimlerini içeren iplik, kumaş veya halı fabrikaları, (3.000 ton/yıl ve üzeri).
- 28- Madencilik projeleri;
- Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın,
- a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletme ve cevher hazırlama tesisleri,
- b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma ve cevher hazırlama tesisleri,
- c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıtma işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri,
- ç) 1 inci ve 2 nci grup madenlerin her türlü işleme sokulması (kırama-eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) 100.000 m3/yıl ve üzeri kapasitede olanlar.
- 29- 500 ton/gün ham petrol ve 500 000 m3/gün doğal gazın çıkarılması.
- 30- Petrol, Doğalgaz ve kimyasalların 40 km'den uzun 600 mm ve üzeri çaplı borularla taşınması.
- 31- Çimento fabrikaları veya klinker üretim tesisleri.
- 32- 154 kV (kilovolt) ve üzeri gerilimde 15 km'den uzun enerji iletim tesisleri (iletim hattı, trafo merkezi, şalt sahaları).
- 33- 50.000 m3 ve üzeri kapasitede olan petrol, doğalgaz, petrokimya ve kimyasal madde depolama tesisleri.
- 34- Ham deri (işlenmiş ham deriden son ürün elde eden tesisler hariç) işleme tesisleri (500 ton/yıl ve üzeri).
- 35- Turizm konaklama tesisleri (500 oda ve üzeri) tatil köyleri ve/veya turizm kompleksleri.
- 36- İhtisas Sanayi Bölgeleri (EK-I ve EK-II Listelerinde yer alan faaliyetler).
- 37- Pil ve Akü üretim Tesisleri (montaj yapılan tesisler hariç).
- 38- Tarım İlaçları ve/veya farmasötik ürünlerin etken maddelerinin üretildiği tesisler.
- 39- Motorlu taşıtların üretimi.
- 40- Demiryolu taşıtlarının üretimi.
- 41- Hava taşıtlarının üretimi.
- 42- Cam, cam elyafı veya taş yünü üretim tesisleri (100 000 ton/yıl ve üzeri).
- 43- Lastik üretim tesisleri (iç ve dış motorlu taşıt ve uçak lastikleri, kolon, sırt kauçuğu, kord bezi ve benzeri).
- 44- Seramik, kiremit, tuğla veya porselen üretimi yapan tesisler (ana hammadde kapasitesi 100.000 ton/yıl üzerinde olanlar).

EK– II LİSTESİ

SEÇME-ELEME KRİTERLERİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ (Ek– 1 Listesinde Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır)

Kimya, petrokimya, ilaç ve atıklar

1- a) Kimyasalların üretimi, petrolden yağlama maddesi üretimi veya ara ürünlerin işlenmesi için projelendirilen tesisler (proses kaynaklı atığı ve yan ürünü olmayan sadece karışım yapan tesisler bu kapsamın dışındadır.),

b) Atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler (Yıllık işleme kapasitesi 2000 ton'dan az olanlar),

c) Yakma kapasitesi 200-1000 kg/gün arasında olan tıbbi atık yakma tesisleri, günlük 1 tondan az olan depolama kapasitesine sahip tıbbi atık düzenli depolama tesisleri ve tıbbi atıkların fiziksel ve kimyasal olarak ara işleme tabi tutulması amacıyla kurulan tesisler,

ç) Tehlikeli ve özel işleme tabi atıkların fiziksel yöntemlerle geri kazanılması.

2- Toplam depolama kapasitesi 500-50000 m3 arası olan doğalgaz, petrokimya, petrol ve kimyasal ürün depoları (Perakende satış istasyonları bu kapsamın dışındadır.).

3- Tarım ilaçları ve farmasotik ürünlerin, boya ve cilaların, elastomer esaslı ürünlerin ve peroksitlerin üretildiği veya elastomer esaslı ürünlerin işleme tabi tutulduğu tesisler, bitki gelişim düzenleyiciler.

4- Katı Atıkların yakılması, kompostlaştırılması ve depolanması için yapılan tesisler, atık barajları, atık havuzları.

5- Sabun veya deterjan üretimi yapan tesisler (hammaddesini hazır alıp sadece karışım yapan tesisler bu kapsamın dışındadır.).

6- Kümes ve ahır gübrelerinin geri kazanılması ve bertaraf edilmesine yönelik tesisler.

7- Toplam depolama kapasitesi 500 ton ve üzeri kapasitede olan patlayıcı ve parlayıcı madde depoları.

Sanayi tesisleri

8- Demir çelik veya demir dışı metal tesisleri (1.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli):

a) Demir çeliğin veya demir dışı metallerin ergitildiği, üretildiği tesisler,

b) Haddeleme tesisleri (sıcak veya soğuk) veya Haddeleme işlemi yapılmayan anma ısı gücü ?10 MW olan tavlama fırınına içeren tesisler,

c) Döküm fabrikaları,

ç) Boru üretimi yapan tesisler,

d) Metal tozu üreten veya işleyen tesisler.

9- Kaplama tesisleri:

a) Elektrolitik veya kimyasal proseslerle metal veya plastiklerin yüzeylerinin metalle kaplandığı tesisler, metallere yüzey işlemi (mekanik işlem hariç) yapılan tesisler,

b) Sırlama veya emayeleme yapılan tesisler,

c) Lastik kaplama tesisleri.

10- Tekstil Tesisleri

a) Boyama (kimyasal veya kök boya kullanılarak), kasar veya baskı işlemi yapan iplik, kumaş veya halı fabrikaları,

b) Yün veya tiftiğin ovalanması, yağının alınması veya ağartmasının yapıldığı endüstriyel tip tesisler,

c) Denim (Kot) veya konfeksiyon ürünleri yıkama tesisleri

11- Cam, cam elyafı veya taş yünü üretim tesisleri.

12- Her çeşit kâğıt üretim tesisleri.

13- Selüloz işleme tesisleri.

14- Ham deri (işlenmiş ham deriden son ürün elde eden tesisler hariç) işleme tesisleri.

15- Hava Taşıtları Onarım Tesisleri.

16- İçten yanmalı motor üretimi.

17- Beyaz eşya üretimi veya boyamasının yapıldığı tesisler.

18- Damper, karoser vb. araç üstü ekipmanların boyanarak üretildiği tesisler.

19- Hazır Beton Tesisleri, çimento veya diğer bağlayıcı maddeler kullanılarak sıkıştırma, darbe, sarsma veya titreşim yoluyla şekillendirilmiş malzeme üreten tesisler, ön gerilimli beton elemanı, gaz beton, betopan ve benzeri üretim yapan tesisler.

20- Tuğla veya kiremit üretimi yapan tesisler.

21- Seramik veya porselen üretimi yapan tesisler. (Fırınlama işleminin yapıldığı tesisler)

22- Klinker öğütme tesisleri.

Tarım, orman, su kültürü ve gıda

23- Bitkisel ürünlerin üretimi ile ilgili projeler:

- a) Bitkisel ham yağ veya rafine yağ elde eden tesisler,
- b) Nişasta üretimi yapan tesisler,
- c) Fermantasyon ile alkollü içki üreten tesisler veya malt tesisleri,
- ç) Sigara fabrikaları.

24- Hayvansal ürünlerin üretimi ile ilgili projeler:

- a) Hayvansal yağların üretimini yapan tesisler,
- b) Su ürünleri işleme tesisleri,
- c) Süt işleme tesisleri (5 ton/gün–50 ton/gün kapasiteli),
- ç) Kültür balıkçılığı projeleri (30 – 1.000 ton/yıl),
- d) Balık kuluçkahaneleri (40 milyon adet/yıl ve üzeri yavru üretimi),
- e) Büyükbaş (50 adet/gün ve üzeri) ve/veya Küçükbaş (300 adet/gün ve üzeri) hayvanların kesiminin yapıldığı tesisler,
- f) Kanatlı hayvanların kesiminin yapıldığı tesisler (10.000 adet/gün ve üzeri),
- g) Rendering tesisleri.

25- Arazi kullanım vasfını değiştirmeyi amaçlayan projeler:

- a) Kullanım amacı değiştirilmeksizin tarım arazilerinin yeniden yapılandırılması ile ilgili projeler, (500 hektar ve üzeri)
- b) İşlenmemiş veya yarı işlenmiş alanların, tarım ve orman amacı ile kullanımını amaçlayan projeler, (500 hektar ve üzeri)
- c) Orman alanlarının başka amaçla kullanıma dönüştürülmesi projeleri (500 hektar ve üzeri),
- ç) Tarımsal amaçlı su yönetimi projeleri (1000 hektar ve üzeri).

26- Hayvan Yetiştirme Tesisleri:

- a) Büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvan besi tesisleri (500–10000 adet büyükbaş, 1000–20000 adet küçükbaş kapasiteli),
- b) Tavuk veya piliç yetiştirme tesisleri (Bir üretim periyodunda 20.000 ile 60.000 adet arası tavuk, 30.000 ile 85.000 adet arası piliç veya eş değeri diğer kanatlılar),
- c) Kürk Hayvanı Yetiştiriciliği yapılan tesisler (5000 adet/yıl ve üzeri),
- ç) Domuz besi çiftlikleri (30 kg ve üzeri, 1.000 – 3.000 baş arası),
- d) Dişi domuz üretim çiftlikleri (300 – 900 baş arası).

Ulaşım, altyapı ve kıyı yapıları

27- Alt yapı tesisleri:

- a) Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri (EK-I’de yer almayanlar),
- b) Kıta içi su yollarının yapımı (EK-I’de yer almayanlar),
- c) Akarsu yataklarının düzenlenmesi (kuru dereler ve mevsimsel akış gösteren dereler hariç),
- ç) Limanlar, iskeleler, rıhtımlar (EK-I’de yer almayanlar),
- d) Balıkçı barınakları, römorkör barınakları,
- e) Denizden 10.000 m² ve üzerinde alan kazanılması projeleri,
- f) Erozyonla mücadele etmek için kıyılarda yapılan çalışmalar ve kıyının değişimine neden olabilecek deniz kenarında yapılan çalışmalar; dalgakıran, mahmuz, mendirek, set vb. (bunların bakımı onarımı hariç),
- g) Demiryolu hatları (EK-I’de yer almayanlar),

- ğ) Demiryolu taşımacılığında kullanılan aktarma amaçlı tesisler, demiryolu terminallerinin yapımı,
- h) Tramvaylar, yükseltilmiş ve yeraltından geçen demiryolu hatları, yolcu taşıma için kullanılan benzer hatlar (metrolar, hafif raylı taşıma sistemleri, ve benzeri.),
- i) Havaalanları (Ek-I'de yer almayanlar),
- j) İl yolları,
- k) Dip tarama projeleri,
- k) Çekrek Yerleri (Yat ve teknelere karaya çekme, bakım, onarım, konaklama, denize indirme hizmetleri sunan, tekne veya 24 m uzunluğa kadar yat imalatı yapan tesisler),
- l) 1 milyon m³/yıl ve üzeri yeraltı suyu çıkarma veya yeraltında depolama projeleri,
- m) Su depolama tesisleri (göl hacmi 5 milyon m³ ve üzeri baraj ve göletler),
- n) Derin deniz deşarjı projeleri.
- Enerji, turizm, konut
- 28- Kurulu gücü 0,5 MW ve üzeri olan nehir tipi santraller.
- 29- 10 MW ve üzeri Rüzgâr enerji santralleri.
- 30- Jeotermal kaynağın çıkartılması ve jeotermal enerji kullanan tesisler (Isı kapasitesi 5MWt-megawatt termal ve üzeri).
- 31- Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su elde edilmesi ve/veya nakledilmesi için kurulan endüstriyel tesisler (10 MW ve üzeri).
- 32- 154 kV üzeri gerilimdeki enerji iletim tesisleri (5 Km ve üzeri).
- 33- Toplu halde projelendirilen konutlar (200 konut ve üzeri).
- 34- Turizm konaklama tesisleri (100 oda ve üzeri oteller, tatil köyleri, turizm kompleksleri, ve benzeri.).
- 35- Eğitim kampusleri.
- 36- 50.000 m² ve üzeri daimi kamp ve karavan alanları.
- 37- Temalı parklar (halkın eğlenmek amacı ile para ödeyerek girdiği, geniş alanlara kurulu parklar).
- 38- Kayak alanları ve mekanik tesisler.
- 39- Arabalar ve motosikletler için kalıcı yarış ve test sahaları.
- 40- Spor kompleksleri ve hipodromlar.
- 41- Golf tesisleri.
- Madencilik
- 42- Madencilik projeleri
- Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;
- a) Madenlerin çıkarılması (Ek-I'de yer almayanlar),
- b) 5.000 m³/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,
- c) 1.000.000 m³/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması,
- ç) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,
- d) 1 inci ve 2 nci grup madenlerin her türlü işleme sokulması (kıрма-eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) Ek-I'de yer almayanlar,
- e) Cevher hazırlama veya zenginleştirme tesisleri (Ek-I'de yer almayanlar).
- 43- 50.000 ton/yıl ve üzeri tuzun çıkarılması ve/veya her türlü tuz işleme tesisleri.
- 44- Kömür işleme tesisleri
- a) Havagazı ve kok fabrikaları,
- b) Kömür briketleme tesisleri,
- c) Kömür yıkama tesisleri.

45- Petrokok, kömür ve diğer katı yakıtların depolama, sınıflama ve ambalajlama tesisleri (perakende satış birimleri hariç).

46- Kireç fabrikaları ve/veya alçı fabrikaları.

47- EK-I'de yer alan projeler kapsamında bulunmakla birlikte, yeni bir metot veya ürün denemek ve geliştirmek amacı ile hazırlanan ve iki yıldan uzun süreli olmayan projeler.

EK- III

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ GENEL FORMATI

Başlık Sayfası:

Proje sahibinin adı, adresi, telefon ve faks numarası:

Projenin adı:

Proje için seçilen yerin adı, mevki:

Raporu hazırlayan çalışma grubunun / kuruluşun adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Raporun hazırlanış tarihi:

İçindekiler listesi:

Bölüm I: Projenin tanımı ve gayesi

Proje konusu yatırımın tanımı, ömrü, hizmet maksatları, önem ve gerekliliği.

Projenin fiziksel özelliklerinin, inşaat ve işletme safhalarında kullanılacak arazi miktarı ve arazinin tanımlanması.

Önerilen projeden kaynaklanabilecek önemli çevresel etkilerin genel olarak açıklanması (su, hava, toprak kirliliği, gürültü, titreşim, ışık, ısı, radyasyon ve benzeri.)

Yatırımcı tarafından araştırılan ana alternatiflerin bir özeti ve seçilen yerin seçiliş nedenlerinin belirtilmesi.

Bölüm II: Proje için seçilen yerin konumu

Proje yeri ve alternatif alanların mevki, koordinatları, yeri tanıtıcı bilgiler.

Bölüm III: Proje yeri ve etki alanının mevcut çevresel özellikleri

Önerilen proje nedeniyle kirlenmesi muhtemel olan çevrenin; nüfus, fauna, flora, jeolojik ve hidrojeolojik özellikler, doğal afet durumu, toprak, su, hava, (atmosferik koşullar) iklimsel faktörler, mülkiyet durumu, mimari ve arkeolojik miras, peyzaj özellikleri, arazi kullanım durumu, hassasiyet derecesi (EK-V'deki Duyarlı Yörelere listesi de dikkate alınarak) ve yukarıdaki faktörlerin birbiri arasındaki ilişkileri de içerecek şekilde açıklanması.

Bölüm IV: Projenin önemli çevresel etkileri ve alınacak önlemler

1- Önerilen projenin aşağıda belirtilen hususlardan kaynaklanması olası etkilerinin tanıtımı. (Bu tanım kısa, orta, uzun vadeli, sürekli, geçici ve olumlu olumsuz etkileri içermelidir.)

a) Proje için kullanılacak alan,

b) Doğal kaynakların kullanımı,

c) Kirleticilerin miktarı, (atmosferik şartlar ile kirleticilerin etkileşimi) çevreye rahatsızlık verebilecek olası sorunların açıklanması ve atıkların minimizasyonu.

2- Yatırımın çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak tahmin yöntemlerinin genel tanıtımı.

3- Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin azaltılması için alınması düşünülen önlemlerin tanıtımı.

Bölüm V: Halkın katılımı

1- Projeden etkilenmesi muhtemel halkın belirlenmesi ve halkın görüşlerinin çevresel etki değerlendirmesi çalışmasına yansıtılması için önerilen yöntemler,

2- Görüşlerine başvurulması öngörülen diğer taraflar,

3- Bu konuda verebileceği diğer bilgi ve belgeler,

Bölüm VI: Yukarıda verilen başlıklara göre temin edilen bilgilerin teknik olmayan bir özeti

Ekler: Çevresel etki değerlendirmesi başvuru dosyası hazırlanmasında kullanılan ve çeşitli kuruluşlardan sağlanan bilgi ve belgeler ile raporda kullanılan tekniklerden rapor metninde sunulamayan aşağıdaki belgeler.

1- Proje için belirlenen yer ve alternatiflerinin varsa; çevre düzeni, nazım, uygulama imar planı, vaziyet planı veya plan değişikliği teklifleri

2- Yatırımcı için projesi ile ilgili olarak daha önceden alınmış izin, onay, ruhsat veya ilgili kurumlardan alınmış belgeler ve benzeri.

3- Proje için seçilen alana ilişkin arazi kullanım durumu.

Notlar ve kaynaklar

Yeterlilik Belgesi Tebliği kapsamında çevresel etki değerlendirmesi başvuru dosyası hazırlayan çalışma grubunun tanıtımı:

Adı soyadı, mesleği, özgeçmişi, referansları ve rapordan sorumlu olduğunu belirten imzası.

EK- IV

PROJE TANITIM DOSYASININ HAZIRLANMASINDA ESAS ALINACAK SEÇME ELEME KRİTERLERİ

Başlık Sayfası:

Proje sahibinin adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Projenin adı:

Proje için seçilen yerin adı, mevkii:

Projenin tanımı ve gayesi:

Dosyayı hazırlayan çalışma grubunun / kuruluşun adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Dosyanın hazırlanış tarihi:

1. Projenin özellikleri

Projenin özelliklerinde aşağıda verilen hususlar göz önüne alınmalıdır

a) Projenin iş akım şeması, kapasitesi, kapladığı alan, teknolojisi, çalışacak personel sayısı,

b) Doğal kaynakların kullanımı (arazi kullanımı, su kullanımı, kullanılan enerji türü vb.),

c) Atık üretimi miktarı (katı, sıvı, gaz vb.) ve atıkların kimyasal, fiziksel ve biyolojik özellikleri,

ç) Kullanılan teknoloji ve malzemelerden kaynaklanabilecek kaza riski,

d) Projenin muhtemel çevresel etkilerine karşı alınacak tedbirler.

2. Projenin yeri

Projeden etkilenmesi muhtemel alanın hassasiyeti değerlendirilirken aşağıda verilen hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

a) Mevcut arazi kullanımı ve kalitesi (tarım alanı, orman alanı, planlı alan, su yüzeyi ve benzeri),

b) EK-V deki Duyarlı Yörelere listesi dikkate alınarak; sulak alanlar, kıyı kesimleri, dağlık ve ormanlık alanlar, tarım alanları, milli parklar, özel koruma alanları, nüfusça yoğun alanlar, tarihsel, kültürel, arkeolojik ve benzeri önemi olan alanlar, erozyon alanları, heyelan alanları, ağaçlandırılmış alanlar, potansiyel erozyon ve

ağaçlandırma alanları ile 16/12/1960 tarihli ve 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun gereğince korunması gereken akiferler.

3. Projenin ve yerin alternatifleri (proje teknolojisinin ve proje alanının seçilme nedenleri)

Sonuçlar

Burada yapılan tüm açıklamaların özeti ile projenin önemli çevresel etkilerinin sıralandığı ve alternatiflerin karşılaştırıldığı genel değerlendirmesi yapılacaktır.

EKLER:

Proje için belirlenen yerin varsa; çevre düzeni, nazım, uygulama imar planı, vaziyet planı veya plan değişikliği teklifleri,

Proje alanı ve yakın çevresinin mevcut arazi kullanımını değerlendirmek için; yerleşim alanlarının, ulaşım ağlarının, enerji nakil hatlarının, mevcut tesislerin ve yönetmeliğin Ek-V listesinde yer alan Duyarlı Yöreler Listesinde belirtilen diğer alanların (proje alanı ve yakın çevresinde bulunması halinde) yerlerine ilişkin verileri gösterir bilgiler 1/25000 ölçekli hâlihazır harita (varsa çevre düzeni planı, yoksa topografik harita) üzerine işlenerek kısaca açıklanması,

Proje alanının ölçekli jeoloji haritası bu harita üzerinde yeraltı ve yerüstü sularının gösterimi ve alanın depremsellik durumunun açıklanması.

Notlar ve Kaynaklar:

Yeterlilik Belgesi Tebliği kapsamında Proje Tanıtım Dosyasını Hazırlayanların Tanıtımı:

Adı soyadı, mesleği, özgeçmişi, referansları ve dosyadan sorumlu olduğunu belirten imzası.

EK- V

DUYARLI YÖRELER

Bu Yönetmelik kapsamında bulunan projelere ilişkin yapılacak çalışmalar sırasında başvurulması gereken mevzuatın dökümü aşağıda yer almaktadır. Mevzuatta olabilecek değişiklikler bu bölümün ayrılmaz bir parçasıdır.

1. Ülkemiz mevzuatı uyarınca korunması gerekli alanlar

a) 9/8/1983 tarihli ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2 nci maddesinde tanımlanan ve bu Kanunun 3 üncü maddesi uyarınca belirlenen "Milli Parklar", "Tabiat Parkları", "Tabiat Anıtları" ve "Tabiat Koruma Alanları",

b) 1/7/2003 tarihli ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu uyarınca Çevre ve Orman Bakanlığı'na belirlenen "Yaban Hayatı Koruma Sahaları ve Yaban Hayvanı Yerleştirme Alanları",

c) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının "Tanımlar" başlıklı (a) bendinin 1, 2, 3 ve 5 inci alt bentlerinde "Kültür Varlıkları", "Tabiat Varlıkları", "Sıt" ve "Koruma Alanı" olarak tanımlanan ve aynı kanun ile 17/6/1987 tarihli ve 3386 sayılı Kanunun (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesi Hakkında Kanun) ilgili maddeleri uyarınca tespiti ve tescili yapılan alanlar,

ç) 22/3/1971 tarihli ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında olan Su Ürünleri İstihsal ve Üreme Sahaları,

d) 31/12/2004 tarihli ve 25687 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin 17, 18, 19 ve 20 nci maddelerinde tanımlanan alanlar,

e) 2/11/1986 tarihli ve 19269 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nin 49 uncu maddesinde tanımlanan "Hassas Kirlenme Bölgeleri",

f) 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9 uncu maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" olarak tespit ve ilan edilen alanlar,

g) 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na göre koruma altına alınan alanlar,

ğ) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu uyarınca orman alanı sayılan yerler,

h) 4/4/1990 tarihli ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu gereğince yapı yasağı getirilen alanlar,

ı) 26/1/1939 tarihli ve 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanunda belirtilen alanlar,

i) 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanununda belirtilen alanlar,

j) 17/5/2005 tarihli ve 25818 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'nde belirtilen alanlar.

2. Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca korunması gerekli alanlar

a) 20/2/1984 tarihli ve 18318 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi" (BERN Sözleşmesi) uyarınca koruma altına alınmış alanlardan "Önemli Deniz Kaplumbağası Üreme Alanları"nda belirtilen I. ve II. Koruma Bölgeleri, "Akdeniz Foku Yaşama ve Üreme Alanları",

b) 12/6/1981 tarih ve 17368 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi" (Barcelona Sözleşmesi) uyarınca korumaya alınan alanlar,

ı) 23/10/1988 tarihli ve 19968 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarının Korunmasına Ait Protokol" gereği ülkemizde "Özel Koruma Alanı" olarak belirlenmiş alanlar,

ii) 13/9/1985 tarihli Cenova Bildirgesi gereği seçilmiş Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından yayımlanmış olan "Akdeniz'de Ortak Öneme Sahip 100 Kıyısız Tarihi Sit" listesinde yer alan alanlar,

iii) Cenova Deklerasyonu'nun 17. maddesinde yer alan "Akdeniz'e Has Nesli Tehlikede Olan Deniz Türlerinin" yaşama ve beslenme ortamı olan kıyısız alanlar,

c) 14/2/1983 tarihli ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Sözleşmesi"nin 1. ve 2. maddeleri gereğince Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınan "Kültürel Miras" ve "Doğal Miras" statüsü verilen kültürel, tarihi ve doğal alanlar,

ç) 17/5/1994 tarihli ve 21937 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi" (RAMSAR Sözleşmesi) uyarınca koruma altına alınmış alanlar.

d) 27/7/2003 tarihli ve 25181 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Avrupa Peyzaj Sözleşmesi.

3. Korunması gereken alanlar

a) Onaylı Çevre Düzeni Planlarında, mevcut özellikleri korunacak alan olarak tespit edilen ve yapılaşma yasağı getirilen alanlar (Tabii karakteri korunacak alan, biogenetik rezerv alanları, jeotermal alanlar ve benzeri),

b) Tarım Alanları: Tarımsal kalkınma alanları, sulanan, sulanması mümkün ve arazi kullanma kabiliyet sınıfları I, II, III ve IV olan alanlar, yağışa bağlı tarımda kullanılan I. ve II. sınıf ile, özel mahsul plantasyon alanlarının tamamı,

c) Sulak Alanlar: Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suların durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde 6 metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı

olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerler,

ç) Göller, akarsular, yeraltı suyu işletme sahaları,

d) Bilimsel araştırmalar için önem arzeden ve/veya nesli tehlikeye düşmüş veya düşebilir türler ve ülkemiz için endemik olan türlerin yaşama ortamı olan alanlar, biyosfer rezervi, biyotoplar, biyogenetik rezerv alanları, benzersiz özelliklerdeki jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların bulunduğu alanlar.

YÖNETMELİK

Çevre ve Orman Bakanlığından:

**ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİNDE
DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK**

MADDE 1 – 17/7/2008 tarihli ve 26939 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 14 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(1) Komisyonun sonuçlandırdığı Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu halkın görüş ve önerilerini almak üzere İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde ve Bakanlıkta on işgünü görüşe açılır. Bakanlıkça projeyle ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de dikkate alınır. Bakanlık halktan gelen görüşler ışığında rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da İnceleme ve Değerlendirme Komisyonunun yeniden toplanmasını isteyebilir. Gerekli çalışmaların yapılmasını müteakip Bakanlıkça nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun üç işgününde komisyon üyesi sayısı kadar çoğaltılması istenir. Çoğaltılan nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu beş işgünü içerisinde Bakanlığa sunulur.”

“(2) Bakanlık, Komisyonun rapor hakkındaki çalışmaları ve halkın görüşlerini dikkate alarak beş işgünü içinde proje için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" ya da "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz" kararı verir, bu kararı proje sahibine ve ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak bildirir. Valilik, alınan kararın içeriğini, karara esas gerekçeleri ile şartlarını ve halkın görüş ve önerilerinin Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporuna yansıtıldığını uygun araçlarla halka duyurur.”

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin 18 inci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(3) Proje sahibi veya yetkili temsilcisi "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararını aldıktan sonra yatırımın başlangıç, inşaat dönemine ilişkin izleme raporlarını Bakanlığa iletmekle yükümlüdür. Proje sahibi veya yetkili temsilcisi, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra projede yapılacak Yönetmeliğe tabii değişiklikleri Valiliğe iletmekle yükümlüdür.”

MADDE 3 – Aynı Yönetmeliğin 19 uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(a) “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.”Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" ya da "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.”

MADDE 4 – Aynı Yönetmeliğin 21 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“MADDE 21 – (1) Proje sahibinin herhangi bir nedenle değişmesi durumunda projenin yeni sahibi, devirle ilgili bilgi ve belgelerin tasdikli suretini, taahhütname ve imza sirkülerini bir dilekçe ekinde Bakanlığa/Valiliğe bildirir.”

MADDE 5 – Aynı Yönetmeliğin 25 inci maddesinin başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Entegre projeler ve arama faaliyetleri”

“(2) Arama faaliyetleri için bu Yönetmeliğin Ek-VI’sında yer alan “Arama Faaliyeti Eleme Kontrol Formu” ile müracaatta bulunulur.

“(3) Proje sahibi, arama projeleri için, çevresel etkilerin araştırılması amacıyla, bir dilekçe ekinde bu Yönetmeliğin Ek-VI’sında yer alan formu 2 nüsha halinde Bakanlığa sunar. Bakanlık sunulan formu inceleyip değerlendirerek faaliyetin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hususunda karar verir. Gerek görüldüğü takdirde, “Proje Tanıtım Dosyasının Hazırlanmasında Esas Alınacak Seçme Eleme Kriterleri” başlıklı Ek-IV’te yer alan formata göre Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir.”

MADDE 6 – Aynı Yönetmeliğin Çevresel Etki Değerlendirmesine Tabi Projeler Listesi başlıklı Ek-I’inin 7 nci maddesi, 9 uncu maddesi, 10 uncu maddesi, 11 inci maddesi, 12 nci maddesi, 16 ncı maddesi, 19 uncu maddesi, 28 inci maddesi, 34 üncü maddesi ile 39 uncu maddesi, 40 ıncı maddesi ekteki şekilde değiştirilmiş, aynı eke bu Yönetmeliğin Ek-1’indeki maddeler eklenmiştir.

MADDE 7 – Aynı Yönetmeliğin Seçme ve Eleme Kriterlerine Tabi Projeler Listesi başlıklı Ek-II’sinin;

a) 1 inci maddesi, 4 üncü maddesi, 5 inci maddesi, 9 uncu maddesi, 10 uncu maddesi, 14 üncü maddesi, 15 inci maddesi, 17 nci maddesi, 19 uncu maddesi, 20 nci maddesi, 21 inci maddesi, 23 üncü maddesi, 24 üncü maddesi, 25 inci maddesi, 26 ncı maddesi, 27 nci maddesi, 28 inci maddesi, 29 uncu maddesi, 30 uncu maddesi, 31 inci maddesi, 32 nci maddesi, 33 üncü maddesi, 34 üncü maddesi, 35 inci maddesi, 36 ncı maddesi 37 nci maddesi, 38 inci maddesi, 39 uncu maddesi, 40 ıncı maddesi, 41 inci maddesi, 42 nci maddesi, 43 üncü maddesi, 44 üncü maddesi, 45 inci maddesi, 46 ncı maddesi, 47 nci

maddesi, 48 inci maddesi bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2'deki şekilde değiştirilmiş,

b) 48 inci maddesinden sonra gelmek üzere aynı eke bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2'deki maddeler eklenmiş,

c) Mevcut 23 üncü maddeden önce gelen “Tarım, orman, su kültür ve gıda” başlığının yeri 27 nci maddeden önce gelecek şekilde, mevcut 27 nci maddeden önce gelen “Ulaşım, altyapı ve kıyı yapıları” başlığının yeri 31 inci maddeden önce gelecek şekilde, mevcut 28 inci maddeden önce gelen “Enerji, turizm, konut” başlığının yeri 32 nci maddeden önce gelecek şekilde, mevcut 42 nci maddeden önce gelen “Madencilik” başlığının yeri 49 uncu maddeden önce gelecek şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 8 – Aynı Yönetmeliğe bu Yönetmeliğin Ek-3'ünde yer alan ekteki Ek-VI eklenmiştir.

MADDE 9 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 10 – Bu Yönetmelik hükümlerini Çevre ve Orman Bakanı yürütür.

Ek-1

“7 – Fonksiyonel olarak birbirine bağlı çeşitli birimleri kullanarak endüstriyel ölçekte üretim yapan kimya tesisleri

- a) Organik kimyasalların üretimi,
- b) İnorganik kimyasalların üretimi,
- c) Yıllık 20.000 ton ve üzeri fosfor, azot ve potasyum bazlı basit veya bileşik gübrelerin üretimi.”

“9 – Şehirlerarası yollar, geçişler ve havaalanları:

- a) Şehirlerarası demiryolu hatları,
- b) Pist uzunluğu 2.100 m ve üzeri olan havaalanları,
- c) Otoyollar ve devlet yolları,
- ç) Şehirlerarası dört ve üzeri şeritli yolların yapımı, iki ya da daha az trafik şeridi bulunan şehirlerarası mevcut yolların dört ya da daha fazla şeritli olacak şekilde yenilenmesi ya da genişletilmesi, yeniden yapılan ya da genişletilen bölümün sürekli uzunluğunun 10 km ya da daha uzun olacak şekilde uzatılması.”

“10 – Su yolları, limanlar ve tersaneler:

- a) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının geçişine izin veren kıta içi su yollarının yapımı ve kıta içi su trafiği için yapılacak olan limanlar,
- b) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının yanaşabileceği ticari amaçlı liman, iskele ve rıhtımlar (güneşlenme ve sportif amaçlı iskeleler hariç),

c) Yük ve yolcu gemilerinin yapım, bakım veya onarımı amaçlı tersaneler ile 24 m ve üzerinde yat imalatı yapan tesisler,

) Gemi Söküm Yerleri,

d) Yat Limanları.”

“11 – Tehlikeli ve zel İşleme Tabi Atıklar:

a) Tehlikeli ve zel İşleme Tabi Atıkların geri kazanılması yakılması (oksitlenme yoluyla yakma, piroliz, gazlaştırma veya plazma vb. termal bertaraf işlemleri) ve/veya nihai bertarafını yapacak tesisler,

b) Yakma kapasitesi 1 ton/gün ve üzerinde olan tıbbi atıklar için projelendirilen yakma tesisleri,

c) Günlük 1 ton ve üzeri depolama kapasitesine sahip olan tıbbi atık düzenli depolama tesisleri,

) Yıllık işleme kapasitesi 2000 ton ve üzeri olan atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler.”

“12 – Günlük kapasitesi 100 ton ve üzeri atıkların yakılması (oksitlenme yoluyla yakma, piroliz, gazlaştırma veya plazma vb. termal bertaraf işlemleri), belediye atıkları hariç olmak üzere alanı 10 hektardan büyük ve/veya hedef yılı da dahil günlük 100 ton ve üzeri olan atıkların ara işleme tabi tutulması ve düzenli depolanması için kurulacak tesisler.”

“16 – Kurulu gücü 25 MW_m ve üzeri olan nehir tipi santraller.”

“19 – Büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvan besi tesisleri (5000 adet ve üzeri büyükbaş, 10.000 adet ve üzeri küçükbaş kapasiteli).”

“28 – Madencilik projeleri;

Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın,

a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletmeler,

b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) alışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma,

c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıl işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri,

) Atık barajları ve/veya atık havuzları,

d) Kırma-eleme-yıkama tesisleri (3213 sayılı Maden Kanunu 1. (a) ve 2. (a) grup madenler ile hafriyat malzemeleri – 400 000 ton/yıl).”

“34 – Ham deri işleme tesisleri (konfeksiyon ürünleri hariç) (2.000 ton/yıl ve zeri).”

“39 – Motorlu taşıtların retimi [Kara taşıtları (otomobil, otobüs v.b.), Tarım makinaları

(traktör, biçerdöver v.b.), İş makinaları (dozer, ekskavatör v.b.), Savunma sanayi taşıtları (tank, zırhlı araç v.b.)] (1000 adet/yıl ve üzeri).”

“40 – Demiryolu taşıtları üretiminin yapıldığı tesisler (1000 adet/yıl ve üzeri).”

“45 – Toplu halde projelendirilen konutlar (2000 konut ve üzeri).”

“46 – Kurulu gücü 75 MWe ve üzeri rüzgar enerji santralleri.”

“47 – Jeotermal kaynağın çıkartılması ve jeotermal enerji kullanan tesisler (Isı kapasitesi 25 MWe ve üzeri).”

“48 – Güneş enerjisine dayalı kurulu gücü 75 MWe üzerinde olan santraller.”

“49 – 3.000.000 m³ ve üzeri malzeme çıkarılması planlanan dip taraması projeleri.”

Ek-2

“1 – a) Kimyasalların üretimi, petrolden yağlama maddesi üretimi veya ara ürünlerin işlenmesi için projelendirilen tesisler (proses kaynaklı atığı ve yan ürünü olmayan sadece karışım yapan tesisler bu kapsamın dışındadır),

b) Atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler (Yıllık işleme kapasitesi 2000 ton’dan az olanlar),

c) Yakma kapasitesi 200-1000 kg/gün arasında olan tıbbi atık yakma tesisleri, günlük 1 tondan az olan depolama kapasitesine sahip tıbbi atık düzenli depolama tesisleri ve tıbbi atıkların fiziksel ve kimyasal olarak ara işleme tabi tutulması amacıyla kurulan tesisler,

ç) Tehlikeli ve özel işleme tabi atıkların fiziksel yöntemlerle geri kazanılması.”

“4 – a) Belediye atıkları dahil olmak üzere atıkların kompost ve diğer tekniklerle ara işleme tabi tutulması, düzenli depolanması ve bertaraf edilmesi için kurulan tesisleri,

b) Belediye atıklarının düzenli depolama tesislerine ilişkin kapasite artışları ve genişlemelere bu yönetmelik hükümleri uygulanmaz.”

“5 – Sabun ve deterjan üretimi yapan tesisler.”

“9 – Kaplama tesisleri:

a) Elektrolitik veya kimyasal proseslerle metal veya plastiklerin yüzeylerinin metalle kaplandığı tesisler (vakum altında kaplama hariç) veya metallere yüzey temizleme işlemi (mekanik işlem hariç) yapılan tesisler (toplam havuz hacmi 5 m³ ve üzeri),

b) Sırlama veya emayeleme yapılan tesisler,

c) Lastik kaplama tesisleri.”

“10 – Tekstil Tesisleri

a) Boyama (kimyasal veya kök boya kullanılarak), kasar veya baskı (atık su oluşturmeyen tesisler hariç) işlemi yapan iplik, kumaş veya halı fabrikaları,

b) Yün veya tiftiğin ovalanması, yağının alınması veya ağartmasının yapıldığı endüstriyel tip tesisler,

- c) Denim (Kot) veya konfeksiyon ürünleri yıkama tesisleri.”
- “14 – Ham deri işleme tesisleri (konfeksiyon ürünleri hariç).”
- “15 – Motorlu taşıtların üretimi [Kara taşıtları (otomobil, otobüs v.b.), Tarım makinaları (traktör, biçerdöver v.b.), İş makineleri (dozer, ekskavatör v.b.), Savunma sanayi taşıtları (tank, zırhlı araç v.b.)].”
- “17 – Beyaz eşyaların boyanarak üretiminin yapıldığı tesisler.”
- “19 – Üretim kapasitesi 100 m³/saat ve üzeri olan hazır beton tesisleri, çimento veya diğer bağlayıcı maddeler kullanılarak şekillendirilmiş malzeme üreten tesisler, ön gerilimli beton elemanı, gaz beton, betopan ve benzeri üretim yapan tesisler.”
- “20 – Tuğla veya kiremit üretimi yapan tesisler. (Hammadde kapasitesi 1.000 ton/yıl ve üzeri).”
- “21 – Seramik veya porselen üretimi yapan tesisler. (Hammadde kapasitesi 1.000 ton/yıl ve üzeri).”
- “23 – Tehlikeli ve özel işleme tabi atıkların ara depolanması.”
- “24 – Anfo Üretimi.”
- “25 – Tuz işleme tesisleri.”
- “26 – Yıllık 1000 ton ve üzeri fosfor, azot ve potasyum bazlı basit veya bileşik gübrelerin üretimi.”
- “27 – Bitkisel ürünlerin üretimi ile ilgili projeler:
- a) Bitkisel ham yağ veya rafine yağ elde eden tesisler,
 - b) Nişasta üretimi yapan tesisler,
 - c) Fermantasyon ile alkollü içki üreten tesisler veya malt tesisleri,
 - ç) Sigara fabrikaları.”
- “28 – Hayvansal ürünlerin üretimi ile ilgili projeler:
- a) Hayvansal yağların üretimini yapan tesisler,
 - b) Su ürünleri işleme tesisleri,
 - c) Süt işleme tesisleri (5 ton/gün – 50 ton/gün kapasiteli),
 - ç) Kültür balıkçılığı projeleri (30 – 1.000 ton/yıl),
 - d) Balık kuluçkahaneleri (40 milyon adet/yıl ve üzeri yavru üretimi),
 - e) Büyükbaş (50 adet/gün ve üzeri) ve/veya Küçükbaş (300 adet/gün ve üzeri) hayvanların kesiminin yapıldığı tesisler,
 - f) Kanatlı hayvanların kesiminin yapıldığı tesisler (10.000 adet/gün ve üzeri),
 - g) Rendering tesisleri.”
- “29 – Arazi kullanım vasfını değiştirmeyi amaçlayan projeler:
- a) Kullanım amacı değiştirilmeksizin tarım arazilerinin yeniden yapılandırılması ile

ilgili projeler (500 hektar ve üzeri),

b) İşlenmemiş veya yarı işlenmiş alanların, tarım ve orman amacı ile kullanımını amaçlayan projeler (500 hektar ve üzeri),

c) Orman alanlarının başka amaçla kullanıma dönüştürülmesi projeleri (500 hektar ve üzeri),

ç) Tarımsal amaçlı su yönetimi projeleri (1000 hektar ve üzeri).”

“30 – Hayvan Yetiştirme Tesisleri:

a) Büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvan besi tesisleri (500–5000 adet büyükbaş, 1000–10000 adet küçükbaş kapasiteli),

b) Tavuk veya piliç yetiştirme tesisleri (Bir üretim periyodunda 20.000 ile 60.000 adet arası tavuk, 30.000 ile 85.000 adet arası piliç veya eş değeri diğer kanatlılar),

c) Kürk Hayvanı Yetiştiriciliği yapılan tesisler (5000 adet/yıl ve üzeri),

ç) Domuz besi çiftlikleri (30 kg ve üzeri, 1.000 – 3.000 baş arası),

d) Dişi domuz üretim çiftlikleri (300 – 900 baş arası).”

“31 – Altyapı tesisleri:

a) Kıta içi su yollarının yapımı (EK-I’de yer almayanlar),

b) Limanlar, iskeleler, rıhtımlar (EK-I’de yer almayanlar),

c) Balıkçı barınakları, römorkör barınakları,

ç) Denizden 10.000 m² ve üzerinde alan kazanılması projeleri,

d) Erozyonla mücadele etmek için kıyılarda yapılan çalışmalar ve kıyının değişimine neden olabilecek deniz kenarında yapılan çalışmalar; dalgakıran, mahmuz, mendirek, set v.b. (bunların bakımı onarımı hariç),

e) Demiryolu hatları (EK-I’de yer almayanlar),

f) Demiryolu taşımacılığında kullanılan aktarma amaçlı tesisler, demiryolu terminallerinin yapımı,

g) Tramvaylar, yükseltilmiş ve yeraltından geçen demiryolu hatları, yolcu taşıma için kullanılan benzer hatlar (metrolar, hafif raylı taşıma sistemleri ve benzeri.),

h) Havaalanları (EK-I’de yer almayanlar),

ı) İl yolları (köy yolları hariç),

i) Belediye mücavir alanı dışındaki yolların şerit sayısına bakılmaksızın güzergahtan ayrılan kısımların toplam güzergahın yarısı ve üzerinde değişen yollar,

j) 300.000 m³ ve üzeri malzeme çıkarılması planlanan dip taraması projeleri,

k) Çekek Yerleri (Yat ve teknelere karaya çekme, bakım, onarım, konaklama, denize indirme hizmetleri sunan tesisler),

l) Tekne veya 24 m uzunluğa kadar yat imalatı yapan tesisler

- m) 1 milyon m³/yıl ve üzeri yeraltı suyu çıkarma veya yeraltında depolama projeleri,
- n) Su depolama tesisleri (göl hacmi 5 milyon m³ ve üzeri baraj ve göletler),
- o) Derin deniz deşarjı projeleri.
- p) Demiryolu taşıtları üretiminin yapıldığı tesisler,”
- “32 – Kurulu gücü 0-25 MWm arasında olan nehir tipi santraller.”
- “33 – 10 MWe ve üzeri Rüzgâr enerji santralleri.”
- “34 – Jeotermal kaynak kullanarak enerji üreten ve kurulu gücü 5 MWe ve üzerindeki tesisler”
- “35 – Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su elde edilmesi ve/veya nakledilmesi için kurulan endüstriyel tesisler (20 MWt – 300 MWt arası).”
- “36 – Güneş enerjisine dayalı kurulu gücü 10 MWe ve üzeri santraller.”
- “37 – Akarsu yatakları ile ilgili projeler;
- a) Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri (EK-I’de yer almayanlar),
- b) Akarsu yataklarının düzenlenmesi (kuru dereler ve mevsimsel akış gösteren dereler hariç),”
- “38 – 154 kV üzeri gerilimdeki enerji iletim tesisleri (5 Km ve üzeri).”
- “39 – Toplu halde projelendirilen konutlar (200 konut ve üzeri).”
- “40 – Turizm konaklama tesisleri (100 oda ve üzeri oteller, tatil köyleri, turizm kompleksleri, ve benzeri.).”
- “41 – Eğitim kampüsleri.”
- “42 – 50.000 m² ve üzeri daimi kamp ve karavan alanları.”
- “43 – Temalı parklar (halkın eğlenmek amacı ile para ödeyerek girdiği, geniş alanlara kurulu parklar).”
- “44 – Kayak alanları ve mekanik tesisler.”
- “45 – Arabalar ve motosikletler için kalıcı yarış ve test sahaları.”
- “46 – Spor kompleksleri ve hipodromlar.”
- “47 – Golf tesisleri.”
- “48 – Alışveriş merkezleri (10.000 m² ve üzeri kapalı inşaat alanı).”
- “49 – Madencilik projeleri:
- Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;
- a) Madenlerin çıkarılması (Ek-I’de yer almayanlar),
- b) 5.000 m³/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,

- c) 1.000.000 m³/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması,
- ç) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,
- d) Kırma-eleme-yıkama tesisleri (Ek-1’de yer almayanlar)
- e) Cevher hazırlama tesisleri,
- f) Cevher zenginleştirme tesisleri (Ek-1’de yer almayanlar).”
- “50 – Tuzun çıkarılması.”
- “51 – Kömür işleme tesisleri,
- a) Havagazı ve kok fabrikaları,
- b) Kömür briketleme tesisleri.”
- “52 – Petrokok, kömür ve diğer katı yakıtların depolama, sınıflama ve ambalajlama tesisleri (perakende satış birimleri hariç).”
- “53 – Kireç fabrikaları ve/veya alçı fabrikaları.”
- “54 – EK-I’de yer alan projeler kapsamında bulunmakla birlikte, yeni bir metot veya ürün denemek ve geliştirmek amacı ile hazırlanan ve iki yıldan uzun süreli olmayan projeler.”

Ek-3

“EK-VI

ARAMA FAALİYETİ ELEME-KONTROL FORMU

Proje sahibinin adı, adresi, telefon ve faks numarası:

Projenin adı:

Proje için seçilen yerin adı, mevkii:

Ruhsat numarası :

Formu hazırlayan çalışma grubunun adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Dikkate alınacak sorular	
1- Proje ve yakın çevresinde EK V Listesinde belirtilen Yörelere ilişkin bilgi	
2- Arama yapılacak alanın koordinatları	

3-Yapılacak arama faaliyetinin türü(yarma, sondaj, Jeofizik vb)	
4- Proje sahasına en yakın yerleşim yeri ve projenin yapıldığı mevcut arazi kullanım durumu	
5- Çalışan personel sayısı ve ekipman	
6- Yapılan faaliyetten kaynaklanan etkiler ve alınacak önlemler	
7- Projede kullanılacak maddeler ve miktarları	
8- Atık üretimi ve bertaraf yöntemi	
9- D o ğ a g e r i kazanım/rehabiltasyon planı	

*** Dilekçe ekinde (1/25 000 ölçekli topografik harita) Taahhütname ve İmza sirküleri yer alacaktır.**

Not: Bu form (Çevre Mühendisi ve Yerbilimci (Maden, Jeoloji, Jeofizik Mühendisi) tarafından hazırlanır.”